

CIVITTA

Valga-Valka ettevõtluskeskkonna ja piiriülese tööjõuliikumise uuring Lõppraport

Tellija:

Valga Linnavalitsus (reg nr 75004748)
Puiestee 8, Valga, 68203

Teostaja:

Civitta Eesti AS (reg nr 11092241)
Lõõtsa 8, 11415 Tallinn
Riia 24a, 51010 Tartu

Juuni 2019

SISUKORD

KOKKUVÕTE	4
EXECUTIVE SUMMARY	7
I OSA. UURINGU TAUST JA METOODIKA	10
1. SISSEJUHATUS.....	10
2. ÜLEVAADE UURINGU METOODIKAST	11
II OSA. VALGA-VALKA ETTEVÕTLUSKESKKONNA JA TÖÖJÕUTURU ÜLEVAADE	13
3. ETTEVÕTLUSKESKKONNA ARENGUT MÕJUTAVAD TEGURID	13
3.1. Valga-Valka ettevõtete profiil	13
3.2. Ettevõtlust mõjutavad piirkonna eripärad.....	17
3.3. Ülevaade Valga-Valka piirkonna toetustest ja võimalustest ühtse ettevõtluskeskkonna arendamisel	21
3.4. Valga-Valka Mobility projekt	23
3.5. Eesti Töötukassa ja Läti Tööhõiveagentuur ettevõtlusalustamise toetus Valga-Valka piirkonnas	24
3.6. Valka kohaliku omavalitsuse ettevõtlusalustamise toetus	26
3.7. Valgamaa Arenguagentuuri ja Läti Investeerimis- ja Arenguagentuuri tegevused ettevõtete toetamisel.....	27
3.8. Valgamaa Äriklubi kohtumised.....	30
3.9. Läti riiklik programm „Kasv ja tööhõive“	30
4. PIIRIÜLESE TÖÖJÕU LIIKUMISE ARENGUT MÕJUTAVAD TEGURID	31
4.1. Demograafiliste näitajate mõju tööturule	31
4.2. Keskmine palk ja sotsiaalsed hüved	35
4.3. Keelelised piirangud töökoha leidmisel, töötamisel ja teenuste kasutamisel	39
4.4. Keeleõppe võimalused.....	39
4.5. Valga-Valka Mobility programmi tegevused piiriülese tööjõuliikumise soodustamiseks	41
4.5.1 Töömessid	41
4.5.2 Ühine tööpakkumiste ajaleht.....	41
4.6. EURES töövahendusteenus Valgas ja Valkas.....	42
4.7. Tööjõu mittevastavus piirkonna tööandjate vajadustele.....	42
5. MUUD OLULISED PIIRKONNA ARENGUT MÕJUTAVAD TEGURID	44
5.1. Valga-Valka kaksiklinna arendamine	44
5.2. Informatsioonikanalid ja koostöö	44
5.3. Ääremaastumine ja maine.....	45
5.4. Kinnisvara ja eluruumidega seotud probleemid	46
5.5. Piirkonna võrdse arengu toetamine	47

III OSA. UURINGU TULEMUSED	48
6. VALGA-VALKA PIIRKONNA PEAMISED TUGEVUSED JA ARENGUVAJADUSED	48
7. KOKKUVÕTE JA SOOVITUSED ARENGUVÕIMALUSTE TOETAMISEKS	52
IV OSA. LISAD.....	55
8. LISA 1 – INTERVJUDES OSALEJATE NIMEKIRI.....	55
9. LISA 2 – VALGA JA VALKA LINNA ETTEVÕTETE ANDMED SEKTORITE LÕIKES PERIOODIL 2015-2018	58

KOKKUVÕTE

Valga-Valka piirkond asub Eesti ja Läti piiril ning on unikaalne oma kaksiklinna staatuse tõttu. Ühise arengu ja toetamise eesmärgil on linnad 90-ndate keskpaigas sõlminud omavahelise lepingu, et tagada piirkonna jätkusuutlikkus ning elanike heaolu, sealhulgas on oluline rõhk ettevõtluskeskkonna ja piiriülese tööjõuliikumise arendamisel ning soodustamisel. Käesoleva uuringu raames analüüsitakse Valga-Valka piirkonna ettevõtluskeskkonna ja piiriülese tööjõuliikumise arenguid soodustavaid ja takistavaid tegureid. Andmete kogumisel kasutati kvalitatiivseid meetodeid – dokumendianalüüs, poolstruktureeritud intervjuud, fookusgrupi arutelu ja valideerimisseminar. Uuring viidi läbi kaheetapilisena, millest esimene osa kaardistas valdkonna hetkeolukorda ning teine osa hindas vahepeal toimunud muutusi ja tõi välja lõplikud kitsaskohad.

Käesoleva uuringu raames on selgunud mitmed Valga-Valka ettevõtluskeskkonnaga seotud positiivsed ja negatiivsed aspektid. Ettevõtluskeskkonna tugevused on seotud piirkonna eripäraga, mille tõttu on **võimalik korraldada kohalikku asjaajamist väga kiiresti**. Mõlema linna ettevõtjad ja tööandjad peavad asukohaga seotud omapäraks **võimalust osta toorainet teiselt poolt riigipiiri**, mis on odavam ning mida on **kiire piiriületuse** tõttu lihtne transportida. Samuti on võimalik ettevõtetel saada **käibemaksusoodustust**, mille tõttu jääb ettevõtjatele ja tööandjatele rohkem ressursse, et panustada ettevõtte arengusse. Riigipiiri läheduse ja kiire ületuse tõttu on Eesti ettevõtted ja tööandjad näinud ühe võimalusena **koostöö edendamist Läti ettevõtetega**, et aidata kaasa ettevõtluskeskkonna arengule. Valga tööandjad on pidanud ettevõtte laiendamisel kokku puutuma Läti **turu kaitsmisega** ning muude **seadusandluse erinevustest tulenevate probleemidega**. Olenemata sellest, et **ettevõtte tegutsemise kulud on Lätis madalamad** ei soovi siiski paljud Eesti ettevõtjad oma ettevõtteid teistpool piiri laiendada. Seda võib tingida ka asjaolu, et Valka linna tööandjad registreerivad oma ettevõtteid üha rohkem Eestisse või alustavad kogu ettevõtlusega seotud tegevust koheselt Eestis.

Nii Valga kui ka Valka **kohalikud omavalitsused teevad koostööd**, et leida uusi tööandjaid ja ettevõtjaid, kes sooviksid piirkonda laiendada ning seeläbi uusi töökohti luua. Selleks kogutakse teavet olemasolevate ruumide ja muude võimaluste kohta ning levitatakse erinevate kontaktide vahel. Üheks olulisemaks positiivseks teguriks võib pidada **Valga-Valka Mobility programmi**, mille kaudu on võimalik saada Valga-Valka piirkonnas erinevaid hüvitisi ning osa võtta mitmesugustest üritustest. Valgas on võimalik saada toetust piiriülese töötaja palkamisel, et tõsta inimese **kvalifikatsiooni ja keeleoskust**, samuti on võimalik taotleda **mentorlustasu töötaja väljaõpetamiseks**. Valka linnas on tänasel päeval võimalik kasutada vaid kvalifikatsiooni parandamise hüvitist, kuna teised teenused on alles väljatöötamise etapis. Paraku ei ole Valgas tänaseni kasutatud piirkonnas loodud võimalusi täies mähis, kuna taotlusi on esitatud vaid mentorlustasu hüvitamiseks summas 2915 eurot. Siinkohal võib põhjuseks olla tööandjate vähene teadlikkus või programmi lühike toimimise aeg, mistõttu ei ole teave kõigi tööandjateni jõudnud. Valga-Valka Mobility programmist on rahastatud ka mõlema omavalitsuste poolt korraldatavad **hommikusöögid ettevõtjatega**, mille käigus jagatakse ettevõtjatele teavet piirkonda puudutavate muutuste ning uuenduste kohta.

Valga ja Valka linnas toetavad alustavaid ettevõtjaid ka **Töötukassa ning Tööhõiveagentuur**, kelle kaudu on võimalik läbida ettevõtlusalased koolitused, koostada äriplaani ning positiivse otsuse korral saada ka ettevõtlusalustamise toetust. Enamasti on toetuse saamise tingimused sarnased, kui peamine erinevus tuleneb toetuse summast, mis Valga linnas on 4474 eurot ning Valka linnas 3000 eurot. Ettevõtluse arengu seisukohast on võimalik siinkohal esile tõsta **Valka omavalitsuse poolt jagatavat toetust**, mis on mõeldud alustavatele ettevõtjatele. Paraku Valga kohalikus omavalitsuses taoline toetus puudub.

Valgas tegeleb **ettevõtjatega lisaks ka Valgamaa Arenguagentuur**, kes jagab nõu nii alustavatele kui ka tegutsevatele ettevõtetele, kuidas ettevõtlusega alustada, millised on erinevad rahastusvõimalused ning kuidas taotlusvoorudes osaleda. Valka linna ettevõtetel on võimalik kasutada sarnase asutuse teenuseid **Läti Investeeringu- ja Arenguagentuurist**, mis on enamasti keskendunud välisinvesteeringutele, kuid ka kohaliku ettevõtluse arendamisele. Nii alustavad kui ka tegutsevad ettevõtted saavad agentuurist uurida erinevate toetusprogrammide ning muude võimaluste kohta. Uuringu tulemusest selgus, et paljud

ettevõtted loobuvad rahastuse taotlemisest **karmide nõuete ja tingimuste tõttu**. Toetuse saamisel kardetakse sellega kaasnevat **asjaajamist ning bürokraatiat**, mille ebakõlade korral tuleb saadud raha täiesulatuses tagastada. Peale erinevate taotlusvoorude on üheks levinud investeeringute tegemise võimaluseks **pangalaenu** saamine. Paraku on nii Valgas kui ka Valkas **madalad kinnisvara hinnad**, mistõttu ei saa ettevõtted oma kinnisvara laenu tagatiseks panna. Selle tulemusena on pole võimalik kohalikel tööandjatel investeerida ettevõtetesse ning luua piirkonda uusi töökohti.

Valga kohaliku omavalitsuse ja ettevõtjate sõnul on piirkonnas oluline roll pika traditsiooniga **Äriklubil**, mille kohtumistele kutsutakse erinevate riiklike ja kohalike asutuste esindajad, kes annavad ettevõtjatele nõu ning räägivad oma kogemustest. Valkas on üritatud sarnase tegevusega alustada, kuid paraku ei ole see veel tänaseni õnnestunud.

Valka omavalitsuse sõnul on ettevõtluskeskkonda edendavaks programmiks ka „**Kasvav tööhõive**“, mis võimaldab suurendada investeeringuid piirkonda ning laiendada ettevõtetes infrastruktuuriga seotud võimalusi. Lisaks mõjutab programm „Kasvav tööhõive“ läbi mitmesuguste projektide piirkonna sotsiaalsel keskkonda, et edendada tööturu olukorda ning selles osalevaid inimesi.

Ettevõtluskeskkonna arengut ja tööjõu liikumist pärsib tugevalt nii Valgas kui ka Valkas demograafiliste näitajate olukord, mida iseloomustab **vananev ühiskond** ning **elanikkonna vähenemine**. Samuti on mõlemas linnas palju **vähenenud töövõimega inimesi**, kuid paraku pole piirkonnas piisavalt neile mõeldud töökohti. Tulenevalt piirkonnas valitsevast tööpuudusest ja on tänapäeval levinud praktika, et **piiriülene tööjõuliikumine toimub pigem Valga linna suunal**. Selle peamiseks põhjuseks on **Eesti kõrgem palgatase, sotsiaalkindlustussüsteem, tervishoiuteenuste kättesaadavus ja kvaliteet**. Piiriülene tööjõuliikumine toimub ka Valka linna suunal, kuid see on palju tagasihoidlikum.

Piiriülese töötamisega on seotud erinevad keelelised probleemid. Enamasti räägitakse piirkonnas eesti, vene ja läti keelt, kuid üha enam muutub oluliseks **mitmekeelsete töötajate** olemasolu. Seda eriti valdkondades, mis on seotud suhtlemisega ning klienditeenindusega, kuid paraku on piirkonnas selliseid inimesi vähe. Keeleoskamatus on rohkem probleeme tekitanud lätlastest piiriülestes töötajates, kuna **eesti keele mitteoskamatus on põhjustanud kolleegide pahameelt**. Piirkonnas on loodud võimalusi eesti, läti ja inglise keele õppimiseks nii Töötukassas kui ka Läti-Eesti Instituudis, kuid inimesed ei näe selleks **vajadust** või **katkestavad õpingud** erinevatel põhjustel – **kodused harjutused, ajakulu ning rahastus**. Eesti keele oskuse puudumise tõttu esineb lätlastest piiriüleste töötajate seas probleeme erinevate **bürokratlike protsessidega – pangakonto avamine, ID-kaardi saamine, seadusandlus** jne. Nii tööandjate kui ka töötajate jaoks on kõige rohkem probleeme esinenud töölepingute lõpetamisel, mil töötajad lahkuvad päevapealt. Sellises olukorras kannatab tööandja töökorraldus ning töötaja õigused. Samuti võivad lätlastest piiriüleste töötajate enesetäiendamise võimalusi mõjutada vähesed eesti keele oskused. Valka linna piiriülesed töötajad valdavad enamasti vene keelt, kuid paraku on venekeelseid Töötukassa koolitusi võimalik pakkuda Tallinnas või Ida-Virumaal, mistõttu ei ole need piiriülestele töötajatele piisavalt kättesaadavad. Eestlastest piiriülestel töötajatel ei ole konkreetseid keelelisi probleeme esinenud, esile toodi tuludeklaratsiooni esitamise keerukust ning seda eriti füüsilisest isikust ettevõtjatel.

Kahe riigivahelist tööjõu liikumist soodustab ka eelpool mainitud Valga-Valka Mobility projekt, mille raames antakse välja **ühist ajalehte** ning korraldatakse **töömesse**. Oluline roll on ka Eesti ja Läti Töötukassadel, kelle kaudu on võimalik piirkonnas kasutada **EURES töövahendus teenust**. Piiriülese tööjõu suurenemine Valga linnas on tingitud asjaolust, et **lätlased on nõus tegema odavamalt tööd kui eestlased**. Töötajate leidmiseks on Valga ettevõtjad pidanud muutuma oma tegevuses paindlikumaks, pakkudes piiriülestele töötajatele **transpordivõimalusi** töö käimiseks. Peamiselt teevad piiriüleseid töötajaid **lihttööd metalli-, õmblus-, puidu- ja toiduainetööstuse valdkonnas**, kus on võimalus ka **kohapealseks väljaõppeks**. Peamiselt on Valga linna elanikud otsinud tööd teisest riigist tööpuuduse tõttu, kuigi võimaluse korral töötaksid nad siiski koduriigis. Eestlaste piiriülese töötamise eeliseks on enamasti nende **läti keele oskus**, mille tõttu on neil suuremad võimalused tööturul. Võrreldes Valga ja Valka piiriüleseid töötajaid, siis võib öelda, et **eestlased töötavad piiriüleselt pigem kõrgematel ning tasuvamatel töökohtadel**, kuid piiriüleseid töötajaid on eestlaste seas palju vähem kui lätlaste seas.

Üheks piiriülest töötamist puudutavaks teguriks võib pidada **tööturu ja piirkonna vajaduste mittevastavust**, mistõttu lahkuvad Valga ja Valka linnadest tööealised inimesed. Üheks põhjuseks võib olla Valga Kutsehariduskeskuses õpetatavate **erialade valik**, mis ei lähe kokku piirkonnas olemasolevate töökohtadega. Sellest lähtuvalt kolivad piirkonnast ära haritud noored ning ettevõtjatel on puudus **kvalifitseeritud tööjõust**. Inimeste lahkumist põhjustab ka **madalam palgatase ja olemasolevate töökohtade olemus**.

Piirkonna arenguks on oluline, et teave liiguks kõigi osapoolte vahel kiiresti ning ühesuguselt. Täna on päeval on peamisteks infoallikateks **omavalitsuste veebilehed, Töötukassa koduleht, ajaleht „Töö Valgas-Valkas“, notarid ning teised riiklikud asutused**. Uuringus toodi välja, et enamasti vahetatakse infot ettevõtjate ja avaliku sektori esindajate vahel **elektroonselt ning omavahelist suhtlust ja asjaajamist peetakse kiireks**.

Valga linnas on problemaatiline eluruumide vähene kättesaadavus, mille põhjuseks on kinnisvara odavad hinnad. Üha suureneva piiriülese tööjõuliikumise tõttu Valga suunal, soovivad paljud leida endale eluruumi, mis on eelduseks sissekirjutuse saamiseks Eestisse. Kinnisvara madala hinna tõttu pole võimalik ka Valga linna kohalikel osta eluasemeid, kuna ootejärjekorrad on pikad või on need eluruumid hõivatud piiriüleste töötajate poolt. Elanike tagasi meelitamiseks on Valka kohalik omavalitsus kehtestanud **kõrgema kinnisvaramaksu** isikutele, kes omavad piirkonnas kinnisvara, kuid ei ole sinna sisse kirjutatud. Valga kohalik omavalitsus on nõustanud piiriüleseid töötajaid **eluruumide leidmisel**, jaganud kontakte ning muude aidanud toimingute tegemisel. Samuti mõjutab Valga-Valka **ääremaastumine**, mida on põhjustanud **riigiasutuste ja teenuste lahkumine** ning piirkonna **maine, mis tuleneb piirikaubanduse hoogustumisest ja negatiivsest meediakajastusest**.

Kohalikud omavalitsused on probleemide lahendamisel pöördunud korduvalt Eesti ja Läti valitsuste poole, et leida lahendusi ning pakkuda omapoolseid ettepanekuid, et tagada piirkonna võrdne areng. Paraku pole mõlema riigi juhtorganismid olnud huvitatud **ühisprojektide rahastamisest**, mistõttu on piiratud ettevõtluskeskkonna jätkusuutlikkus ja areng. Omapoolselt on omavalitsused probleemide lahendamiseks alustanud ühise linnaruumi uuendamise projektiga, mille käigus **renoveeritakse kaksiklinna keskus**. Lisaks planeeritakse avada jalakäijate tee, laiendada transpordivõimalusi ning luua turismikeskus ja ettevõtlusinkubaator.

Täna piirkonna tuleviku suundadena nähakse peamiselt ettevõtjate **oskust ära kasutada Valga-Valka head asukohta ja teede võrku**, mis võimaldavad arendada kohalikku ettevõtlust. Samuti peetakse oluliseks piirkonnale **eristaatuse kehtestamist ja ühiste avalike teenuste pakkumist**, et tagada Valga-Valka arengu jätkusuutlikkus. Mitmed osapooled tõid uuringus välja vajadust **transpordi- ja majutusvõimaluste loomiseks**, et soodustada piirkonnas **kahesuunalist tööjõuliikumist**. Lisaks peetakse oluliseks **võimaluste loomisi lastega peredele, lahenduste leidmist lätlastest kutsekeskuse õppuritele ning raudtee marsruudi Tartu-Valka taastamist**.

Valga-Valka ettevõtluskeskkonna ja piiriülese tööjõuliikumise uuringu teises osas leiti, et olulisi muutuseid piirkonnas toimunud ei ole ning uuringu esimeses osas kaardistatud tugevused ja nõrkused on suures osas jäänud samaks. Sellegipoolest võib Valga ja Valka kohalike omavalitsuste tegutsemist ja initsiatiive pidada edukaks, sest info erinevate võimaluste kohta on üha kättesaadavam ning teadlikkus ettevõtlust toetavate võimaluste kohta on kasvanud. Üha enam tõusis esile asjaolu, et piirkonna edukaks toimiseks oleks kõige olulisem **Eesti ja Läti valitsuste huvi ja sekkumine**.

EXECUTIVE SUMMARY

The Valga-Valka region is located on the border of Estonia and Latvia and is unique due to its double-city status. For the purpose of joint development and support, cities in the mid-90s concluded an agreement to ensure the region's sustainability and well-being of its inhabitants, including a significant emphasis on the development and promotion of an entrepreneurial environment and cross-border workforce. The study analyses main factors which are affecting Valga-Valka business environment and the cross-border labor movement. The base data was collected using qualitative methods - document analysis, semi-structured interviews, focus group discussion and validation seminar. The study was carried out in two phases - the first part mapped the current state, and the second part evaluated the changes that took place as well as identified the final bottlenecks.

Several positive and negative aspects are associated with Valga-Valka's business environment. One of the strengths is related to the specificity of the region, which makes it **possible to organize local business very quickly**. Employers and companies consider it important to **purchase raw materials from the other side of the border**, which are cheaper and easy to transport due to rapid border crossings. It is also possible for companies to receive a **VAT deduction**, which will leave businesses and employers more resources to contribute to the company's development. Due to the closeness of border and its fast crossing Estonian companies have seen **cooperation with Latvian companies** as one of the ways to promote the development of the business environment. Unfortunately, Valga's entrepreneurs have had to face the challenge of **market protection** and the **differences in legislation due to expansion**. Despite the fact that the **business operating costs are lower in Latvia**, many Estonian companies do not want to expand their companies beyond the border. This may also be due to the fact that employers in the city of Valka are increasingly registering their businesses in Estonia or starting their entire business activity in Estonia.

Both **Valga and Valka local governments work together** to find new employers and businesses who would like to expand to the region and thereby create new jobs. In order to reach the aim, governments gather and spread information about existing premises and other facilities. One of the most important positive factors is **Valga-Valka Mobility program**, which allows to receive various benefits in the Valga-Valka region and take part in various events. Employers from Valga can get support for hiring a cross-border employee to improve their **qualifications and language skills**, as well as apply for **mentoring fees** to carry out training for a worker. Today, only the qualification improvement allowance can be used in Valka city, because other services are still in the development phase. Unfortunately, in Valga city, the created possibilities in the region have not been fully utilized. Employers have submitted applications in order to get mentoring fees with the total amount of 2915 euros. The reason for this may be the lack of awareness of employers or the short duration of the program. The Valga-Valka Mobility program has also funded **informative breakfasts with entrepreneurs** which are organized by both municipalities. The aim of the meetings is to provide different information about business environment announcements and changes which will affect the region.

Starting companies in Valga and Valka are also supported by the **Töötukassa and Latvian Unemployment Agency** through which entrepreneurship training can be completed, a business plan can be conducted and, in the case of a positive decision, an entrepreneur can get start-up subsidy. Mostly, the conditions for obtaining a grant from Töötukassa or the Latvian Unemployment Agency are similar, but the main difference is the amount of the grant – in Valga it is 4474 euro and in Valka the grant is 3000 euro. From the business development view, it is possible to highlight the **compensation, which is provided by the Valka municipality** to support start-up entrepreneurs. Unfortunately, there is no such support in Valga local government.

Valgamaa Development Agency operates in Valga in order to support business environment and its sustainability. Agency provides advice to start-up and active businesses - how to start a business, what are the different funding opportunities and how to apply for the rounds. Valka companies can use services from the similar institution - Latvian Investment and Development Agency, which is mostly focused on foreign investments, but also on the development of local business. Both start-ups and operating

companies will be able to get information about different support programs and other options. The survey revealed that many companies abandon the application for funding due to **strict requirements and conditions**. In case the entrepreneur receives support, they are afraid the **accompanying business and bureaucracy**, which could lead to the inconsistencies and the money must be returned to its fullest extent. In addition to different application rounds, one of the most popular investment opportunity is **getting a loan from a bank**. Unfortunately, both Valga and Valka have **low real estate prices**, which means that companies cannot secure their property as collateral. As a result, local employers will not be able to invest in enterprises and create new jobs in the region.

According to Valga local government and entrepreneurs, the long-established **Äriklubi** plays an important role in the region. Meetings involve representatives from different national and local authorities who give advice to entrepreneurs and talk about their experiences. Valka has been trying to start a similar institution, but, unfortunately, it has not been successful yet.

Based on Valka municipality information, **“Growth and employment”** is promotion program for the business environment, which will allow to increase investment in the region and improve infrastructure opportunities in companies. In addition to that, “Growth and employment „affect the social environment through various projects in order to promote the labour market and its target group.

The development of the business environment and the cross-border labour movement are severely inhibited by the demographic situation in Valga and Valka, which is characterized by an **ageing society and decline in the population**. There are also **a lot of disabled people in both towns**, but unfortunately there are not enough jobs for them in the area. Due to the high unemployment rate, today's practice is that **cross-border labour movement is more likely to take place in the direction of Valga**. The main reason for this is the **higher salary level in Estonia, the social security system, the availability and quality of healthcare services**. The cross-border labour movement is also taking place in the city of Valka, but it is much more modest.

Cross-border work involves various linguistic problems. In most cases, Estonian, Russian and Latvian are common languages in the region, therefore **multilingual staff is becoming increasingly important**. Especially in areas which are related to communication and customer service, but unfortunately, there is lack of employees with multilingual skills. Different language problems are more common among cross-border workers from Latvia, because **lack of Estonian language skills has caused co-worker’s disapproval**.

There are opportunities for studying Estonian, Latvian and English in the Töötukassa as well as in the Latvian-Estonian Institute. However, in many cases people **do not see the need for language learning or interrupt their studies** for various reasons - **home exercises, time and funding**. Due to the lack of Estonian language skills among Latvian cross-border workers there are problems with various **bureaucratic processes - opening a bank account, getting an ID card, legislation, etc**. For employers and employees, most problems have been encountered in the termination of employment contracts, when employees quit instantly. This kind of behaviour affects company’s work division, but also the rights of the employee. In addition, lack of Estonian-language skills can affect Latvian cross-border workers possibilities for self-improvement, because usually they speak Russian. In order to develop skills and knowledge, it is important to understand the core of the study. However, different pieces of training in the Russian language are available in Tallinn or Ida-Viru county, but not in Valga region. There are no specific linguistic problems for cross-border workers from Estonia, but it has been difficult to make a tax return, especially for self-employed people.

In addition to business environment, Valga-Valka Mobility affects also cross-border labour movement with **joint newspaper** and **well-organized job fairs**. Another important role is also played by the Töötukassa and Latvian Unemployment Agency through which the **EURES job placement service** can be used in the region. The increase in the cross-border labour force in Valga is due to the fact that **Latvians are willing to work cheaper than Estonians**. As a result of the increased number of cross-border workers, Valga companies have had to become more flexible in their activities by **offering transport facilities for cross-border workers**. Based on the study, cross-border labour is working in the **metal, sewing, wood and food industries**, there is a possibility of **“on-the-job” training**. Mostly, Valga citizens have been looking for job

opportunities from another country due to the unemployment. Although, if possible, they would still work in their home city. In most cases, the main benefits of Estonian cross-border workers are their **Latvian language skills**, which gives them greater opportunities in the labour market. Compared to Valga and Valka's cross-border workers, **Estonians are more likely to work higher and better-paid jobs**, but the number of cross-border workers is much lower among Estonians than among Latvians.

Non-compliance of the labour market and region needs are factors which are affecting cross-border work. As a result of that, a large share of working people will leave the area to find better jobs and challenges. One of the reasons could be choice of specialities taught at Valga Kutsehariduskeskus, which are not compliant with existing jobs in the region. As a result, educated young people move away from the area and there is a shortage of skilled labour. The departure of the people is also caused by **lower wages** and the **nature of exciting jobs**.

For the development of the region, it is important to promote fast information movement across all the parties. Today, the main sources of information **are local government websites, Töötukassa home page, Latvian Unemployment Agency homepage, joint newspaper, notaries and other government agencies**. The study pointed out that mostly different parties exchange information **electronically** and **communication between the parties is considered fast**.

Due to the increasing cross-border labour movement in Valga, many people want to find accommodation that is prerequisite for address registration in Estonia. Because of the low real estate cost, it is not possible to buy living space in the Valga city as long as the queues are long or occupied by cross-border workers. In order to attract people back to their hometown, Valka local government has imposed a **higher real estate tax** on persons who own real estate in the region but have not been registered there. The Valga local government has **advised cross-border workers to find accommodation**, share contacts and helpful information. Valga-Valka is located in the **peripheral area**, which is caused by the **departure of public authorities and services, negative reputation** and **increasing border trade**.

Valga and Valka local governments have repeatedly turned to Estonian and Latvian governments to solve problems and find solutions in order to ensure equal development of the region. Unfortunately, both governments have not been interested in **financing joint projects**, which limits the sustainability and development of Valga-Valka area. Today, municipalities have started a **joint project to renovate the centre of twin-city**. In addition, it is planned to open the pedestrian road, expand transport facilities and create a tourist centre and business incubator.

The main future direction for Valga-Valka is the **ability to take advantage of good location and road network**, which will enable local businesses to grow. It is also considered important to **establish a special status for the region** and to **provide common public services** in order to ensure the sustainability of Valga-Valka's development. In the study, several parties identified the need to create more transport and accommodation facilities to promote **two-way workforce** in the region. In addition, it is important to create **opportunities for families with children, finding solutions for Latvian students from the vocational centre** and **restoring the route Tartu-Valka**.

The second phase of the Valga-Valka Business Environment and Cross-Border Labour Movement study revealed that there are no significant developments in the area and the strengths and weaknesses of the region have largely remained the same. Nevertheless, it can be said that both Valga and Valka local governments are successful in their initiatives and the actions they have taken as the information regarding different opportunities is increasingly accessible and the awareness regarding assistance provided in the business environment has risen. The most significant matter that was highlighted repeatedly, was the necessity of interest and intervention from the Estonian and Latvian governments in order for the region to have a fully functioning business environment

I OSA. UURINGU TAUST JA METOODIKA

1. Sissejuhatus

Valga ja Valka on Eesti-Läti piirialadel asuvad linnad, mis on eksisteerinud ajaloo jooksul nii ühe kui kahe eraldiseisva üksusena. Aastal 1995 sõlmisid linnad omavahelise koostöölepingu eesmärgiga toetada vastastikku ühtse piirkonna arengut ja luua võimalusi koostööks erinevates valdkondades. Peale Eesti ja Läti ühinemist Euroopa Liiduga on Valga ja Valka linnad moodustanud ligikaudu 20 000 elanikuga kaksiklinna, mis lähtub tunnuslausest – „üks linn, kaks riiki”.¹

Linnade üheks olulisemaks koostöö valdkonnaks on piirkonna ettevõtluskeskkonna jätkusuutliku arengu toetamine, mis tulenevalt piirkonna omapärasest hõlmab olulisel määral tööjõuturu ja liikumise temaatikat. Peale Eesti ja Läti liitumist Schengeni viisaruumiga ning piirikontrolli kadumist 2007. aastal on Valga ja Valka linnade elu- ja ettevõtluskeskkonnad veelgi tugevamalt omavahel põimunud, soodustades tugevalt piiriülest tööjõuliikumist ja pendelrännet ning pakkudes avaramat keskkonda kohalikele ettevõtjatele. Kodanikel ja ettevõtjatel tuleb siiski arvestada, et linnades kehtivad seadusandlikud regulatsioonid, ettevõtluskeskkonda ning tööturгу mõjutavad tegurid ja tingimused on erinevad.

Valga ja Valka ühtse piirkonna tööjõuturu peamiseks mõjutajateks on erinevused **Eesti ja Läti teenuste kättesaadavuses, erinevused palgatasemes, sotsiaalsüsteemis** ja sellega kaasnevates hüvitistes, mis saavad määravaks kodanike töö- ja elukoha valikul.² Eesti keskmine palgatase on oluliselt kõrgem ja seetõttu on Eesti lõunapiiri äärsed alad muutunud atraktiivseks töömaastikuks Põhja-Lätis elavatele inimestele. Samuti on Eesti üldise töötuse languse ja tööjõupuuduse tõttu mitmed **Lõuna-Eesti tööandjad laiendanud aktiivselt töötajate otsinguid üle riigipiiri Lätti**.

Kirjeldatud tegurid muudavad seega kaksiklinna ühise ettevõtluskeskkonna ja tööjõuturu unikaalseks võimaldades piiramatut ja kiiret liikumist kahe riigi vahel ning pakkudes seejuures oluliselt mitmekesisemaid võimalusi elanikele töö- ja elukoha leidmisel ning ettevõtjatele töötajate, klientide ja tehingupartnerite leidmisel. Selline olukord eeldab mõlema linna kohaliku omavalitsuse väga tihedat koostööd, et tõsta kohalike ettevõtete ja elanike teadlikkust laiematest võimalustest, kuid ka tagada kahe riigi keskkondade erinevusest tulenevate probleemide kiire lahendamine.

Koostöö tõhustamiseks on seega oluline saada terviklik ülevaade piirkonna eripäradest ja seda mõjutavatest teguritest. Varasemalt on läbi viidud sarnase eesmärgiga uuringuid, kuid need on keskendunud mõlemale linnale eraldi või on tähelepanu koondunud üldisele linna keskkonna kirjeldamisele, mistõttu puudub terviklik analüüs mõlema linna ettevõtluskeskkonna ja tööjõuturu võimaluste ja tugevuste ning võimalike probleemide omavahelise võrdluse kohta.

Käesolevas uuringus analüüsitakse mõlema linna ettevõtluskeskkonna ja piiriülese tööjõuliikumise positiivseid ja negatiivseid aspekte kooskõlas ja vastastikusel mõjus, eesmärgiga **kaardistada Valga-Valka piirkonna ühised tugevused, probleemkohad ning tuua välja peamised arengusuunad**.

Piiriülene tööjõuliikumine toimub peamiselt Valga linna suunal ning vähesel määral vastupidi. Olenemata sellest on siiski uuringu tulemustes välja toodud ka eestlastest piiriüleste töötajate kogemused ja seisukohad, mida on võrreldud Lätist pärit tööjõuga ning esile on tõstetud olulisemad probleemkohad.

Valga-Valka ettevõtluskeskkonna ja piiriülese tööjõuliikumise uuring on osa Valga-Valka Mobility projekti tegevustest, et saada ülevaadet piirkonna hetkeolukorrast. Lisaks kuuluvad projekti järgmised tegevused –

¹ „Koostööleping Valga-Valka vahel” Valga Vallavalitsus <http://www.valgalv.ee/et/Linnakodanikule/Valissuhted-ja-koostoo/Koostoelepinjg>

² „Eestlaste palgad seavad Läti tööandjad raskesse olukorda” (2016) Rapp, J.

<https://lounapostimees.postimees.ee/3908851/eestlaste-palgad-seavad-lati-tooandjad-raskesse-olukorda>

töömehhed, ettevõtjate hommikusöögid, piirkonna ühine ajaleht, infopäevade ja töötubade korraldamine, keelekursused ning mentorlusega seotud tegevused Projekti eesmärgiks on edendada Valga ja Valka piirkonnas piiriülest tööjõuliikumist ning parandada tööhõive olukorda. Valga-Valka Mobility projekti kogueelarve on 422 683, 98 eurot, millest enamus rahastatakse Euroopa Regionaalarengu Fondist. Projekti rakendamine toimub perioodil 01.08.2017 - 31.07.2019 ning selle juhtpartneriks on Läti Riiklik Tööhõiveagentuur. Teisteks koostööpartneriteks on Valga Linnavalitsus, Eesti Töötukassa ning Valka Kihelkonna Duuma.³

2. Ülevaade uuringu metoodikast

Valga-Valka ettevõtluskeskkonna ja piiriülese tööjõu uuring viidi läbi kahes etapis. Uuringu esimene osa viidi läbi 2018. aastal ning see keskendus piirkonna hetkeolukorra kaardistamisele, mille käigus oli võimalik välja tuua Valga-Valka ettevõtluskeskkonna ja piiriülese tööjõuliikumisega seotud positiivsed aspektid ja arenguvajadused. Uuringu esimese osa tulemusena kujundati piirkonda iseloomustav tervikpilt. Uuringu teine etapp toimus 2019. aasta alguses ning selle eesmärgiks oli analüüsida vahepeal toimunud muutusi ettevõtluskeskkonna ja piiriülese tööjõuliikumise olukorras ning arengus ja teha sellest lähtuvalt ettepanekuid ja soovitusi edasisteks tegevusteks.

Valga-Valka ettevõtluskeskkonna ja piiriülese tööjõuliikumise uuringu sihtrühm jaguneb kolmeks – **kohalike omavalitsuste ja ametite esindajad, piirkonna ettevõtjad ning kohalikud elanikud.**

Uuringu teostamiseks kasutati kvalitatiivseid andmekogumise meetodeid – **dokumendianalüüs, intervjuud, fookusgrupi arutelud**, mille raames kogutud informatsiooni analüüsi vastastikus seoses tagamaks uuringu tulemuste ühtsust. Kogutud andmetest võimalike subjektiivsete elementide välja filtreerimiseks, koguti vähemalt ühest teisest allikast sama teema kohta lisainformatsiooni, kinnitamaks, täiendamaks või ümber lükkamaks esimesest allikast saadud informatsiooni või leidmaks alternatiivset interpreteerimisvõimalust. Juhul kui erinevatest allikatest saadud informatsioon oli vastuolus, analüüsi mõlema leiu kvaliteeti või usaldusväärsust ning vajadusel/võimalusel kasutati täiendavaid allikaid. Kirjeldatud analüüsi meetodi tulemusel on tagatud, et uuringu tulemusel välja toodud järeldused on asjakohad ja objektiivsed.

Järgnevalt on toodud ülevaade kõikidest andmete kogumise meetoditest.

Dokumendianalüüs

Antud uuringu raames oli dokumendianalüüsi eesmärgiks koguda teavet Valga-Valka ettevõtluskeskkonna ja piiriülese tööjõuliikumise kohta, mis oli sisendiks intervjuude ning fookusgrupi arutelu teemade kavandamisele ja läbiviimisele. Samuti kasutati dokumendianalüüsi raames kogutud informatsiooni läbivalt uuringu raames intervjuu ja fookusgrupi tulemuste valideerimiseks ning järelduste ilmestamiseks.

Dokumendianalüüsi koondati Valga-Valka piirkonda puudutav kirjalik materjal, sealhulgas kohalike omavalitsuste arengukavad, varasemad uuringud ning mõlema linna veebilehtedelt leitav informatsioon uuritavate valdkondade kohta. Ülevaate saamiseks koguti ning analüüsi piirkonda iseloomustavad andmed Statistikaametist, Lursoftist⁴, Eesti Töötukassast, Läti Tööhõiveagentuurist ja Rahvastikuregistrist. Samuti tutvuti varasemalt Valga-Valka piirkonda analüüsivate uuringutega, et vältida juba kogutud andmete dubleerimist. Uuringu käigus kasutatud dokumentidele ja muudele materjalidele on viidatud jooksvalt käesolevad raportis.

³ [http://www.valgalv.ee/et/Linnakodanikule/Projektid-ja-arengukavad/Teostamisel-projektid/Valga-Valka-Mobility-\(Piiriulese-tooturu-integratsiooni-ja-toofoive-edendamine\)](http://www.valgalv.ee/et/Linnakodanikule/Projektid-ja-arengukavad/Teostamisel-projektid/Valga-Valka-Mobility-(Piiriulese-tooturu-integratsiooni-ja-toofoive-edendamine))

⁴ Läti ettevõtete jm. ärialase info register, <http://www.lursoft.lv>

Dokumendianalüüsi raskendas Valga ja Valka kohta koostatud statistiliste andmete puudulikkus ja erinevused olemasolevates andmete koosseisudes kahe linna lõikes. Tulenevalt asjaolust, et mõlemad piirilinnad on Eesti ja Läti mõistes pigem väikelinnad, siis suur osa andmeid ja informatsiooni oli kättesaadav ainult maakonna tasandil. Mitmetes olulistes teemades ei ole olukorda iseloomustavaid andmeid üldse olemas või ei ole koostatud täpselt sarnast andmekooseisu mõlema linna kohta, mistõttu on keeruline hinnata intervjuudest ja fookusgrupist saadud sisendi objektiivsust. Näiteks selgus uuringu käigus, et Valka kohalikul omavalitsusel ja Läti Tööhõiveagentuuril puuduvad andmed eestlastest piiriüleste töötajate kohta. Üldiselt oli võimalik uuringu käigus Valga linna kohta statistilisi andmeid rohkem välja tuua. Samas ei mõjuta statistiliste andmete puudulikkus raporti kvaliteeti, sest kvalitatiivne andmekogumine läbi intervjuude ja fookusgruppide tagas piisava sisendi vajalike järelduste tegemiseks.

Intervjuud

Üheks olulisemaks uuringu sisendiks olid poolstruktureeritud intervjuud Valga-Valka piirkonna avaliku sektori esindajate, ettevõtjate, töötajate ning muude asjakohaste toetavate organisatsioonide esindajatega. Intervjuude käigus küsitleti osalejaid eesmärgiga koguda teavet nende arvamuste ja kogemuste kohta, mis puudutavad piirkonna ettevõtluskeskkonda ning piiriülest tööjõuliikumist. Olenemata intervjuude sarnasest eesmärgist koguti kohalikult omavalitsuselt ning teistelt asutustel esindajatel rohkem teavet ettevõtluskeskkonna kohta ning kohalike töötajate seas uuriti rohkem piiriülese töötamisega seotud kogemusi. Ettevõtjate puhul oli küsimuste fookus jaotunud kahe teema vahel võrdselt. Uuringu esimeses faasis toimus Valgas kokku 5 poolstruktureeritud intervjuud kõikide sihtgrupi esindajate seas ning kokku osales intervjuudes 7 inimest. Valkas toimus 3 poolstruktureeritud intervjuud, milles osales 6 inimest kõikidest sihtgruppidest. Intervjuud toimusid vastajatele sobivas asukohas ning ühe intervjuu kestvuseks kujunes 1-1,5 tundi. Uuringu teises faasis viidi läbi telefoniintervjuud 18 inimesega kõikides sihtgruppidest. Teises faasis otsustati telefoniintervjuude kasuks, et võimaldada suurem intervjuude arv võrreldes uuringu esimese osaga. Lisaks suurendas telefoniintervjuude kasutamine vastajate motiveeritust, sest telefoni teel vestlemine võimaldas rohkem paindlikkust intervjuu toimumise aja ja asukoha osas. Veel kaasati uuringu teises faasis erinevaid teenusepakkujaid, et luua terviklikum ülevaade piirkonna hetkeolukorra kirjeldamiseks. Kõikide uuringu käigus intervjuueeritute nimekiri on toodud lisas 1.

Fookusgrupp

Fookusgruppide eesmärk oli piirkonna arenguvaldkondade, -võimaluste ning arengut takistavate tegurite väljatoomiseks ning nendel teemadel diskussiooni tekitamiseks esinevate osapoolte vahel. Fookusgrupi arutelud viidi läbi nii Valgas kui ka Valkas, mõlemas linnas olid kaasatud ettevõtjate, kohaliku omavalitsuste ja toetavate organisatsioonide esindajad. Ühise arutelu läbiviimisel keskenduti nii ettevõtlusvaldkonnaga kui ka piiriülese tööjõu liikumisega seotud teemadele. Esimesel Valgas toimunud fookusgrupis osales 10 inimest ning esindatud olid kohalikud ettevõtjad, Töötukassa Valgamaa osakond, Valgamaa Arenguagentuur ning kohalik omavalitsus. Esimesel Valkas korraldatud fookusgrupil osales 6 inimest, kellest kolm esindasid kohalikku omavalitsust ning ülejäänud olid piirkonna suuremate ettevõtjatega seotud isikud. Uuringu teises faasis läbi viidud fookusgrupis Valgas osales 11 inimest ning lisaks kohalikele ettevõtjatele, Töötukassa Valgamaa osakonnale ning kohalikele omavalitsusele oli kohal ka piirkonnas tegutsev kinnisvaraettevõtte, transpordiettevõtte, haigla ning kutseõppekeskus. Võrreldes uuringu esimese faasi fookusgrupiga olid teises fookusgrupis kaasatud ka kohalikud teenusepakkujad, et saada rohkem sisendit piirkonna nõrkuste ja vajaduste kohta organisatsioonidelt, mis pakuvad kohalikele elanikele teenuseid igapäevaselt. Teises faasis läbi viidud Valkas toimunud lätikeelses fookusgrupis osales 7 inimest ning esindatud olid kohalikud ettevõtjad, kohalik omavalitsus, Läti tööhõiveagentuur ning Kodakondsus- ja migratsiooniamet. Kahjuks ei olnud keelebarjääri tõttu taas võimalik korraldada ühist fookusgrupi arutelu, kus osaleksid nii Valga kui Valka osapooled. Kõikide uuringu käigus läbiviidud fookusgruppides osalenute nimekiri on toodud lisas 1.

Valideerimisseminar

Peale andmete kogumist ja esmast analüüsi toimus uuringu mõlemas etapis valideerimisseminar, mille käigus tutvustati eelkõige intervjuude tulemusel kaardistatud piirkonna arengut mõjutavaid positiivseid ja negatiivseid tegureid eesmärgiga hinnata nende olulisust ja laiemat mõju. Valideerimisseminaridel osalesid Valga linna ja Valka linna kohaliku omavalitsuse ja asutuste esindajad ning ettevõtjad. Valideerimisseminaride tulemusi arvestati uuringu tulemuste koostamisel.

II OSA. VALGA-VALKA ETTEVÕTLUSKESKKONNA JA TÖÖJÕUTURU ÜLEVAADE

Käesolevas peatükis antakse ülevaade Valga-Valka ettevõtluskeskkonna ja tööturu hetkeolukorrast ning käsitletakse olulisemaid uuringu käigus läbiviidud intervjuude tulemusel selgunud tegureid, mis mõjutavad olulisel määral ettevõtluskeskkonna ja tööturu arengut. Esimeses osas käsitletakse piirkonna ettevõtluskeskkonda, mille kirjeldamiseks tuuakse esmalt välja kohalike ettevõtete profiil ning seejärel antakse ülevaade ettevõtluskeskkonda mõjutavatest teguritest. Peatüki teises osas antakse esmalt ülevaade piirkonna tööturuolukorrast ning seejärel tuuakse välja faktorid, mis avaldavad mõju piiriülesele tööjõuliikumisele. Antud peatüki viimases osas käsitletakse muid uuringu käigus selgunud tegureid, mis on seotud Valga-Valka ühise piirkonna ning eripäradega. Kogutud andmete analüüsimisel saadud olulisemad tulemused, seal hulgas arengut soodustavad ja takistavad tegurid, on kajastatud uuringu III osas läbi SWOT-raamistiku.

3. Ettevõtluskeskkonna arengut mõjutavad tegurid

3.1. Valga-Valka ettevõtete profiil

Valga-Valka piirkonnas tegutses 2018. aastal kokku 1138 majandusüksust, millest 909 olid registreeritud Valga linna ning 229 Valka linna (tabel 1). Valgas on aastaga 2015 võrreldes ettevõtete arv 198 võrra suurem, samas kui Valkas on see arv vaid 2 võrra suurem.

Tabel 1: Majandusüksuste arv Valga ja Valka⁵ linnas

Linn	2015	2016	2017	2018
Valga linn	711	774	861	909
Valka linn	227	235	240	229

Allikas: Eesti Maksu- ja Tolliamet, Lursoft

Valga linna suurima käibega ettevõtted tegutsevad peamiselt töötleva tööstuse valdkonnas. Aastatel 2015-2018 on antud sektori käive kasvanud 32,79% võrra ning perioodi lõpuks ulatub see üle 86 miljoni euroni, moodustades 2018. aastal kogu linna ettevõtete käibest 44% (joonis 1). Lisaks töötlevale tööstusele on aastatel 2015-2018 hulgi- ja jaekaubanduse ning mootorsõidukite ja mootorrataste remondi valdkonnas tegelevate ettevõtete käive kasvanud 18% võrra. Olenemata langusest 2016. aastal on perioodi lõpul märgata olulist käibe tõusu ning aastal 2018. moodustas antud sektori käive kogu linna ettevõtete käibest 24%. Perioodil 2015-2018 on põllumajanduse, metsamajanduse ja kalapüügi ettevõtete käive kahanenud

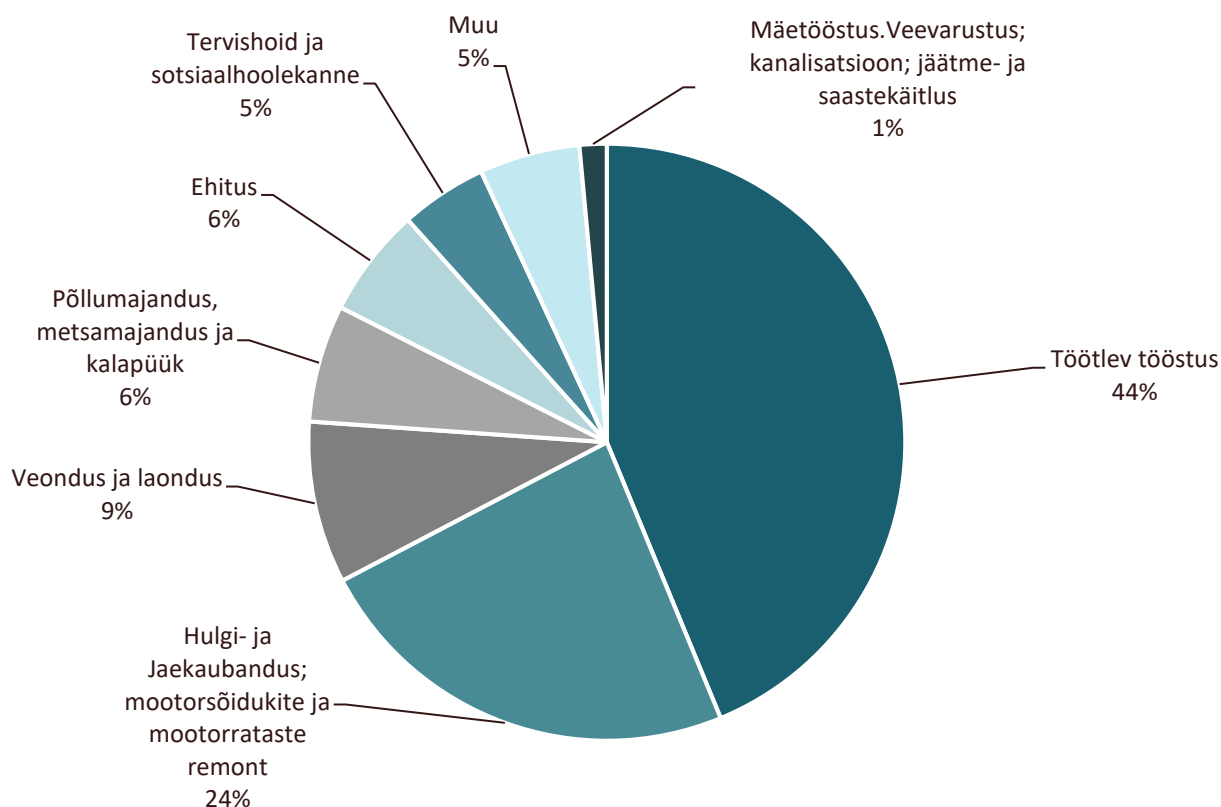
⁵ Valka ettevõtete hulgas on nii ettevõtted, kes on aastaaruanded esitanud ja ka need, kes seda ei ole teinud. Järgnevatel Lursofti andmete põhjal koostatud tabelites on andmed vaid aastaaruanded esitanud ettevõtete kohta.

17% ning veonduse ja laonduse ettevõtete käibed kasvanud 24%. Aastatel 2015-2017 on kasvanud ehitussektori ettevõtete käive, seda 28% võrra. (lisa 2⁶)

Valga linna suurimateks ettevõteteks on AS Valga Haigla (haiglaraviteenused), AS Atria (liha- ja linnulihatoodete tootmine), AS Valga GOMAB Mööbel (muu mööbli tootmine), AS Moodul (metallkonstruktsioonide ja nende osade tootmine), AS Valga Depoo (muude transpordivahendite remont ja hooldus), Moon TTM OÜ (jalatsitootmine) ning TÜ EHA Metalli- ja puidutooted (haagiste, poolhaagiste ning konteinerite tootmine)⁷.

Suuremate tööandjatega seoses on 2018. aastal toimunud tööturгу mõjutav muutus seoses ettevõttega Gomab, mis leidis uue omaniku ning toimus töökohtade vähendamine.⁸

Joonis 1: Valga linna ettevõtete käibe osakaal tegevusalade lõikes 2018. aastal

Allikas: Eesti Maksu- ja Tolliamet

Valka linna suurima käibega ettevõtted kuuluvad tootmisega seotud valdkondadesse. Aastal 2018 moodustasid tootmisettevõtete käibed kogu linna ettevõtete käibest 24% (joonis 2). Lursofti andmete põhjal vähenesid 2018. aastal tootmissektori ja ka hulgi- ja jaekaubanduse ning mootorsõidukite ja mootorrataste remondi valdkonna ettevõtete käive. Siinkohal tuleb arvesse võtta, et nimetatud sektorite kogukäive on statistikas vähenenud kuna osade suurte ettevõtete 2018. a aastaaruanded on esitamata. Seetõttu ei saa antud sektorites toimunud käivete muutuste järgi järeldusi teha. Küll aga on märgata tõusu Valka ehitus- ning kinnisvarasektoris, kus käibe kasvud olid vastavalt 25% ja 16%. Võib eeldada, et

⁶ Lisa 2 - Valga ja Valka linna ettevõtete andmed sektorite lõikes perioodil 2015-2018 – välja on toodud info kõikide tegevusalade kohta.

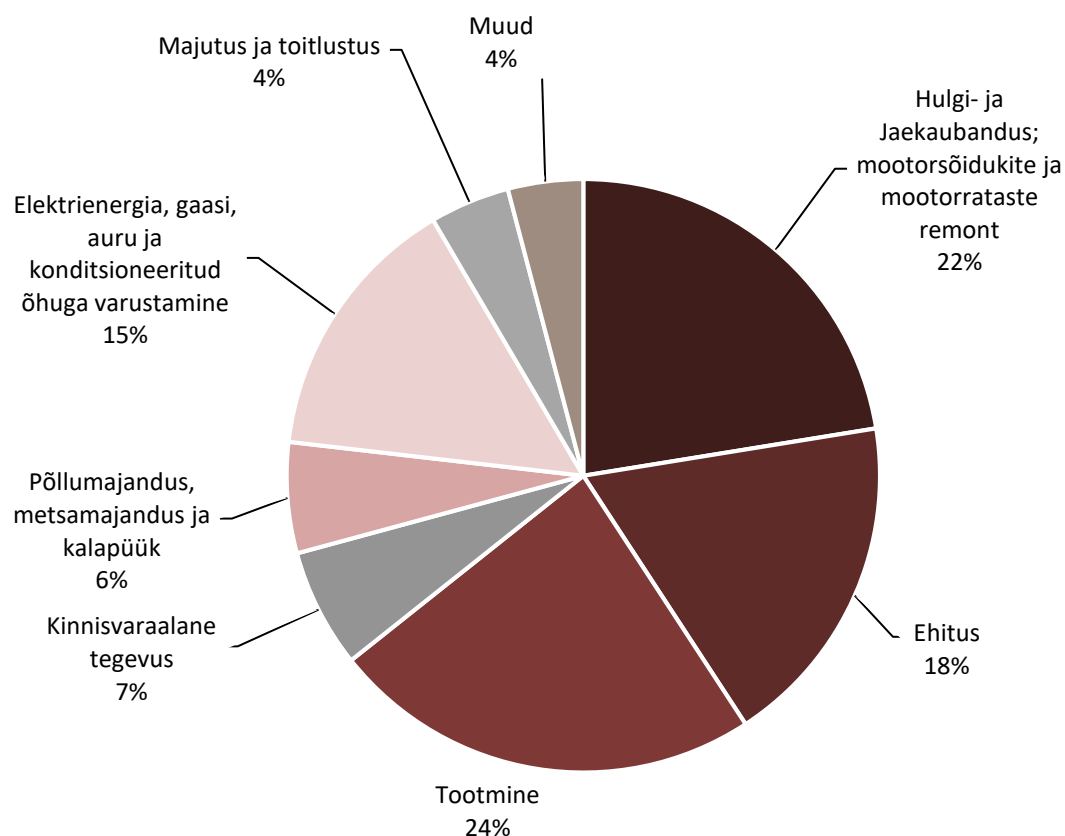
⁷ Valga linnavalitsuse andmete põhjal

⁸ <https://lounapostimees.postimees.ee/5910036/valga-mooblitehas-koondab-osa-tootajaid>

valdkondades, kus osaliselt aastaaruannete andmed puuduvad, on realsuses olukord jäänud majanduskasvu arvestades stabiilseks või pigem näidanud kasvutrendi.

Valka linna suurimate ettevõtete hulka kuuluvad Varpas 1 (puidutöötlemine ja metsandus), PEPI RER (polüetüleenide sisaldavate toodete ja mullikile valmistamine), Akords 3 (metallitööd), efn NORD (autoosade tootmine), Elegija Vile (õmblus), Valkas Buvinieks (ehitus) ja Servilat (toiduainete tootmine).⁹

Joonis 2: Valka linna ettevõtete käibe osakaal tegevusalade lõikes 2018. aastal

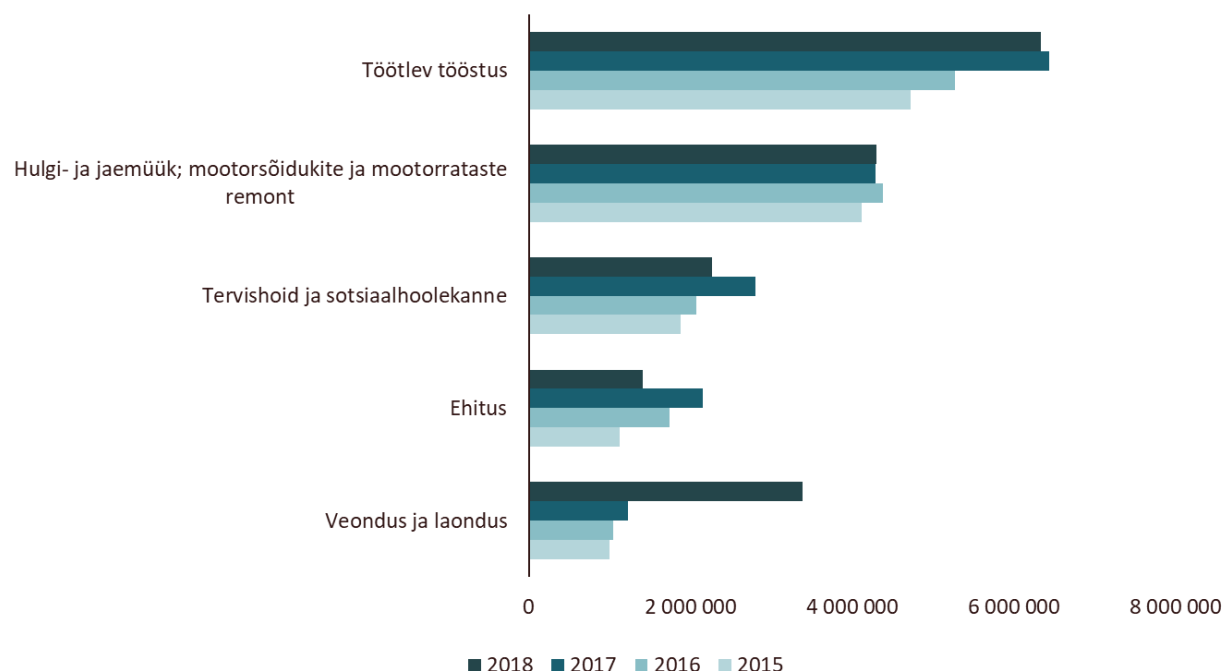

Allikas: Lursoft

Lisaks käibe suuruse ja muutuse analüüsile aitab piirkonna ettevõtete aktiivsust ja edukust hinnata nende poolt tasutud riiklike maksude analüüs. Maksukohustuse kasv viitab ettevõtete aktiivsemale müügile, töötajate arvu kasvule ja teistele positiivset arengut iseloomustavatele näitajatele. Aastatel 2015-2018 on Valgas riiklike maksude tasumise summa tõusnud 24% ning 2018 aastal on riiklikke makse makstud kokku 24,7 miljonit eurot. Valga ettevõttest on kõige enam riiklike makse tasunud ettevõtted, kes tegutsevad töötleva tööstuse valdkonnas. Olulise osa moodustavad ka hulgi- ja jaekaubanduse ning mootorsõidukite ja mootorrataste remondi valdkonnas tegelevate ettevõtete poolt tasutud maksud. Kolmandana järgneb maksude tasumise osas ehituse valdkond (joonis 2).

⁹ <https://issuu.com/vidzemesplanosanasregions/docs/valka>

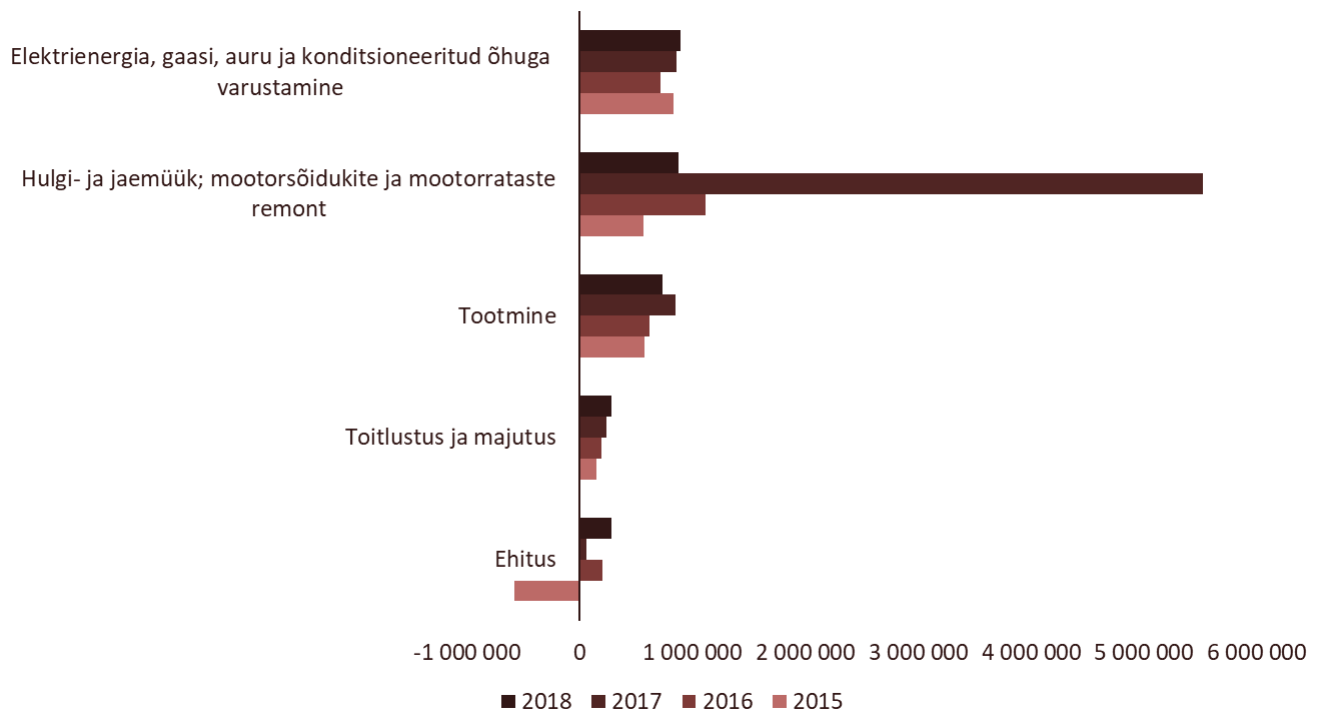
Joonis 3: Valga linna ettevõtete riiklike maksude tasumine sektorite lõikes perioodil 2015-2018

Allikas: Eesti Maksu- ja Tolliamet

Lursofti andmete põhjal olid 2018. aastal suurimaks riiklike maksude tasujaks Valga linnas elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamisega seotud sektoris tegutsevad ettevõtted. Olulise osa moodustavad ka hulgi- ja jaekaubanduse ning mootorsõidukite ja mootorrataste remondi valdkonda kuuluvad ettevõtted. Kolmandal kohal maksude tasumise järgi oli tootmise valdkond. Perioodil 2015-2018 on elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamisega seotud sektori ettevõtete maksude tasumine tõusnud 7%, hulgi- ja jaekaubanduse ning mootorsõidukite ja mootorrataste remondi valdkonna ettevõtete puhul oli kasv 54% ning tootmise valdkonna ettevõtete puhul 91%.

Joonis 4: Valka linna riiklike maksude tasumine sektorite lõikes perioodil 2015-2018

Allikas: Lursoft

3.2. Ettevõtlust mõjutavad piirkonna eripärad

Eesti ja Läti kuuluvad mõlemad Euroopa Liitu ja Schengeni viisaruumi, mistõttu on kahe linna vahel riigipiiri ületamine väga lihtne nii kohalike elanike, töötajate kui turistide jaoks. Varasematest uuringutest on selgunud, et piiriülese koostöö aluseks on kiire piiriületus, mis aitab kaasa ühiste tegevuste planeerimisele ja rakendamisele.¹⁰ Intervjuude läbiviimisel selgus, et Valga ja Valka ettevõtjate seas on levinud tava, et toorainet tuuakse teistpoolt piiri. Peamiseks põhjuseks on **tooraine odavam hind, lihtne piiriületus transportimisel** ning võimalus kasutada **ettevõtete käibemaksusoodustust kaupade ja teenuste soetamisel 0% käibemaksumäära rakendamisel**. Viimase eelise tulemusena jääb kohalikel ettevõtjatel rohkem ressursse alles ning nende rahavood on seeläbi suuremad. Sellest tulenevalt on piirkonna ettevõtetel paremad võimalused investeerimistegevuseks ning ettevõtte arendamiseks.

„Meie firma jaoks on eelised kindlasti kiire piiriületus ja kaupade vaba liikumine.“ (Läti ettevõtja piirkonna eelistest)

Riigipiiri läheduse ja vaba piiriületuse tõttu on Eesti ettevõtted ja tööandjad näinud ühe võimalusena koostöö edendamist Läti ettevõtetega. Paraku on siinkohal tekitanud probleeme **seadusandluse erinevused (maksusüsteem, eeskirjad jne)** ning **oma turu kaitsmine** Läti ettevõtjate poolt uue ettevõtte lisandumisel. Läti ettevõtted tõid intervjuul välja, et Eesti ettevõtted on igal tegevusalal neile peamiseks

¹⁰ “Opportunities of cross-border cooperation between small and medium cities in Europe” (2015) Luxembourg Institute of Socio-Economic Research http://www.espaces-transfrontaliers.org/fileadmin/user_upload/documents/Themes/Agglomerations/Opportunities-of-cross-border-cooperation-between-small-and-medium-cities-in-Europe-_LISER_.pdf

konkurentideks, kuid see on lahendamatu probleem ning ettevõtted peaksid spetsialiseeruma aladele, milles on neil eelis. Nimetatud tegurid on piiranud ettevõtete võimalusi koostöö tegemisel ning oma tegevuse laiendamisel. Läti ettevõtjate arvamuse kohaselt on siiski Valga ettevõtetel head võimalused naaberriigis tegutsemiseks, kuna **ettevõtete tegutsemiskulud on madalamad kui Eestis**. Olenemata sellest ei ole Eesti ettevõtted eriti huvitatud ettevõtete loomisest ja laiendamisest Lätti. Seda kinnitab viimase aja trend, mille kohaselt **Läti ettevõtted registreeritakse ümber Eestisse või alustatakse kogu ettevõtlusega seotud tegevust koheselt Eestis**.

Aastal 2018. muutis Läti on maksusüsteemi, mille peamiseks eeskujuks oli Eesti. Olenemata näidisriigi mudelist kujundati Lätis uus süsteem, mille puhul esineb nii sarnasusi kui ka erinevusi Eestiga.¹¹ Peamised maksusüsteemide erinevused Eesti ja Läti vahel tulenevad maksude olemusest ning neile kehtestatud määradest. Üheks suurimaks sarnasuseks Eesti ja Läti vahel võib pidada astmelise tulumaksu olemasolu, mille puhul toimub maksustamine konkreetse aastatulu summade järgi (tabel 2). Standard käibemaksu suurusjärg on mõlemal riigil sarnane – Eestis 20% ja Lätis 21%. Olenemata sellest on rakendatakse Lätis veel 12%-list ja 5%-list käibemaksu ning Eestis 9%-list käibemaksu. Suurimaks erinevuseks riikide lõikes võib pidada mikroettevõtete maksustamist, mis Eestis puudub täielikult, kuid Lätis maksustatakse kõiki väikeettevõtjaid, kelle sissetulekud ei ületa 7000 eurot 15%-lise netokäibe määraga. Erinevused maksusüsteemides esinevad ka kogumispensioni ning töötuskindlustusmakse osas. Lätis pole antud makse kehtestatud, kuid Eestis on kogumispensioni määraks kehtestatud 2% ning töötuskindlustuse maksemääraks on töötajale on 1,6% ja tööandjale 0,8%. Seevastu on Lätis kõrgem sotsiaalmaks, mille suurus oleneb aastatulust – kuni 55 000 eurose tuluni on määratud 35,09%-line makse ning summat ületades rakendub solidaarsusmaks 11% ulatuses. Eestis on 2018. aastal kehtestatud sotsiaalmaksumäär, mille määr on 33%. Erinevusi esineb ka dividendidele seatud maksumäärade osas, mis Eestis on 14% ning Lätis 25%. Mõlema riigi puhul maksustatakse dividende juhul kui toimub nende väljamakse. Nii Eestis kui ka Lätis on aktsiisiga maksustatud tubakatooted, alkoholitooted ja kütused. Lisaks kuuluvad Eestis maksustamise alla elektrienergia ja pakendid ning Lätis mitte alkohoolsed karastusjoogid, kohvi, naturaalne gaas ja e-sigarettide vedelik. Eestis on kehtestatud maamaks, mille määr jääb vahemikku 0,1-2,5% ning Lätis on kehtestatud kinnisvaramaks määraga 0,2-3%. Mõlemal riigi puhul sõltub konkreetne määr kinnisvara turuhinnast ning kasutusotstarbest.

¹¹ “Läti maksusüsteem on eilsest veidi rohkem Eesti nägu” BNS (2018)
<https://majandus24.postimees.ee/4361613/lati-maksususteem-on-eilsest-veidi-rohkem-eesti-nagu>

Tabel 2: Eesti ja Läti maksusüsteemide võrdlus 2018. aastal

Riik	Üksikisiku tulumaks	Käibemaks	Sotsiaalmaks	Kinnisvaramaks /maamaks	Dividendide maksumäär	Mikro-ettevõtte maks	Töötus-kindlustus	Kogumis-pension	Aktiisid
Eesti ¹²	Tulumaksu kinnipidamismäär on 20% Aastatulu kuni 14 400 eurot on maksuvaba tulu 6000 eurot aastas. Aastatulu 14 400 eurolt kuni 25 200 euroneni väheneb maksuvaba tulu vastavalt valemile $6000 - 6000 \div 10\,800 \times (\text{tulu summa} - 14\,400)$. Aastatuluga üle 25 200 euro on maksuvaba tulu 0.	Käibemaksu standardmäär on 20%, rakendatakse ka 9% määra.	Sotsiaalmaksu määr on 33%, mida maksab tööandja.	Maamaksumäär on 0,1-2,5%, sõltuvalt kinnisvara turuväärtusest, kasutusotstarbest ja asukohast.	Dividendide maksumäär on 14%. Dividende maksustatakse ainult nende välja maksmisel.	Puudub	Töötuskindlustusmakse määr töötajale on 1,6% ja tööandjale 0,8%	Kogumispensioni makse määr on 2%	Aktiisiga maksustatakse tubakatooted, alkoholitooted, kütused, elektrienergia ja pakendid.

¹² "Maksumäärad" (2018) Eesti Maksu- ja Tolliamet <https://www.emta.ee/et/eraklient/tulu-deklareerimine/maksumaarad>

Riik	Üksikisiku tulumaks	Käibemaks	Sotsiaalmaks	Kinnisvaramaks /maamaks	Dividendide maksumäär	Mikro-ettevõtte maks	Töötus-kindlustus	Kogumispension	Aktsiisid
Läti ¹³	Aastatulu kuni 20 004 maksustatakse tulumaksumääraga 20% Aastatulu kuni 20 005-55 000 maksustatakse 23% Aastatulu üle 55 000 maksustatakse tulumaksumääraga 31,40% Üldine maksuvaba tulu summa aastas on 900 eurot.	Käibemaksu standardmäär on 21%, rakendatakse ka 12% ja 5% määra.	Sotsiaalmaksu makstakse kuni aastatuluni 55 000 eurot sotsiaalmaksu määraga 35,09%, millest töötaja maksab 11% ja tööandja 24,09%. Summa, mis ületab 55 000 eurot maksustatakse solidaarsusmaksuga, mille määr on 11%.	Kinnisvara maksumäär 0,2%-3% sõltuvalt kinnisvara turuväärtusest või kasutusotstarbest.	Dividendide maksumäär on 25% . Alates 2018 aastast dividende maksustatakse ainult nende välja maksmisel.	Juriidilised ja füüsilised ettevõtlusega tegelevad väike-ettevõtjad (aasta käive all 7000 euro) maksavad 15% kalendriaasta netokäibest.	Puudub	Puudub	Aktsiisiga maksustatakse tubakatooted, alkoholitooted, kütused, mitte alkohoolsed karastusjoogid, kohvi, naturaalne gaas ja e-sigarettide vedelik.

¹³ "Taxes" (2018) Valsts ieņēmumu dienests <https://www.vid.gov.lv/en/taxes>

3.3. Ülevaade Valga-Valka piirkonna toetustest ja võimalustest ühtse ettevõtluskeskkonna arendamisel

Alljärgnevas tabelis on välja toodud Valga-Valka piirkonnas omavalitsuste, ettevõtjate, töötajate, asutuste jaoks olulisemad olemasolevad toetused ja võimalused, mille eesmärgiks on ettevõtluskeskkonna areng. Antud nimekiri ei ole täielik, kuid kajastatud on levinumaid, mis toodi välja nii intervjuudel kui ka fookusgruppides. Eelkõige on antud teenused suunatud äärealadele ehk Valga-Valka piirkonnale. Järgmistes peatükkides on kajastatud kõikide piirkonna toetuste ja võimaluste olemust, eesmäärke ja nende kasutamist.

Tabel 3: Valga-Valka piirkonnas olevad võimalused ja toetused ettevõtluskeskkonna arendamiseks

Valga-Valka piirkonnas olevad võimalused ja toetused ettevõtluskeskkonna arendamiseks	Valga linn	Valka linn
Valga-Valka Mobility programm	- Kvalifikatsiooni tõstmise kulude hüvitamine - Eesti keele koolituse kulude hüvitamine - Töölase mentorluse tasu maksmine	- Kvalifikatsiooni tõstmise kulude hüvitamine - Eesti keele koolituse kulude hüvitamine - Töölase mentorluse tasu maksmine
	Hommikusöögid ettevõtjatega – osapooltevaheline info jagamine	Hommikusöögid ettevõtjatega – osapooltevaheline info jagamine
Ettevõtluse alustamise toetus Töötukassa ja Tööhõiveagentuuri poolt	- Võimalus osaleda ettevõtluskoolitusel, mille tulemusel valmib äriplaan - Töötukassa toetab positiivse äriplaani olemasolul ettevõtlusega alustajat kuni 4474 euroga	- Ettevõtluse alustamisega seotud koolitused, mille tulemusel valmib äriplaan - Positiivse äriplaani olemasolul võimalus saada lisakonsultatsioone - Tööhõiveagentuur toetab ettevõtlusega alustajat kuni 3000 euroga
Ettevõtluse alustamise toetus kohaliku omavalitsuse poolt	Puudub	Ühekordne toetus 1500 eurot ettevõtte kohta
Ettevõtluskeskkonna arengut ja konkurentsivõimekust tõstvad asutused	Valgamaa Arenguagentuur - alustavate ja tegutsevate ettevõtete konsultatsiooni teenused, projektide nõustamine ja koolituste korraldamine	- Läti Investeeringis- ja Arenguagentuur - alustavate ja tegutsevate ettevõtete nõustamine investeerimise, arengu ja rahastusvõimaluste kohta - Toetusprogrammide pakkumine - MÕTLE (THINK!), ALUSTA (START!), ARENDA (DEVELOP!) ja LAIENE (EXPAND!).

Äriklubi	Nõustamine ja kogemuste jagamine	Puudub
Riiklikud programmid ettevõtluskeskkonna arendamiseks	Puudub	Läti riiklik programm "Kasv ja tööhõive", (<i>"Growth and employment"</i>) millega suurendatakse erainvesteeringuid äärealadele ning parandatakse infrastruktuuri võimalusi.

3.4. Valga-Valka Mobility projekt

Üheks olulisemaks piirkonna ettevõtluskeskkonna mõjutajaks võib pidada **Valga-Valka Mobility projekti**, mis loob erinevaid võimalusi nii kohalikele ettevõtetele kui töötajatele. Antud projekt raames on võimalik Valga tööandjatel ning ettevõtetal, kelle juriidiline aadress asub Valga linnas **taotleda töötaja väljaõppega seotud kulude hüvitamist palgates endale töötaja Valka piirkonnast**. Tööandjal on võimalik taotleda Eesti Töötukassalt ¹⁴:

- **Kvalifikatsiooni tõstmise kulude hüvitamist** – tööandjal on võimalik saada kompensatsiooni, et tõsta oma töötaja pädevust, võimaldada kutsetunnistuse saamist või mõne sertifikaadi omandamist (sh mootorsõiduki juhtimistunnistus)
- **Eesti keele koolituse kulude hüvitamist** – tööandjale hüvitatakse töötaja eesti keele õppega seotud kulud
- **Töölase mentorluse tasu maksmist** – tööandjal on võimalik taotleda tööalast mentorluse tasu maksmist, et oma ettevõttes töötaja välja koolitada. Mentorlustasu makstakse taotluse alusel kuni neli kuud peale töötaja tööle asumist

Töötukassa Valgamaa osakonnalt saadud andmete kohaselt on 2018. aastal Valga-Valka Mobility programmist mentorlustasu välja makstud summas 8908,93 eurot. Siiani on osalenud 9 ettevõtet, 21 töötajat ning kõik töötajad olid Läti Vabariigist. Mentorluse programmi hindab kohalik omavalitsus tulemuslikuks ja oma eesmärgi täitnuks. Mobility projekti raames on makstud ka üks kvalifikatsiooni toetus summas 75 eurot. Eesti keele koolituste hüvitamiseks pole ettevõtted ja tööandjad paraku ühtegi taotlust esitanud. Üheks toetuste mittetaotlemise põhjuseks võib olla **inimeste vähene teadlikkus piirkonnas olemasolevatest võimalustest**, mistõttu ei oska tööandjad Töötukassa poole pöörduda, et hüvitist taotleda. Töötukassa esindajate sõnul on nad teinud kõik, et seda võimalust ettevõtjatele pakkuda, kuid kahjuks on tööandjate initsiatiiv jäänud nõrgaks.

Läti Tööhõiveagentuuri andmete kohaselt on võimalik sarnaselt Valgale ka Valka linna ettevõtjatel ja tööandjatel taotleda Valga-Valka Mobility programmist **piiriülese töötaja kvalifikatsiooni tõstmise kulude hüvitamist**. Paraku ei ole Valka linnas veel loodud võimalusi tööandjatele, et hüvitada piiriülese töötaja keeleõpet ning toetada inimese kohapealset väljaõpet läbi mentorlustasu maksmise. Tegemist on uute teenustega, mille väljatöötamisega Läti Tööhõiveagentuur tänasel päeval aktiivselt tegeleb. Nii Eestis kui ka Lätis on piiriüleste töötajatega seotud hüvitiste maksmine piiratud. Mentorlustasu ja keeleõppega seonduvaid toetusi makstakse Valgas ja Valkas mõlema linna peale kokku kuni 50-le tööandjale. Mõlemal pool piiri on peamiseks hüvitise saamise kriteeriumiks piiriülese töötaja värbamine.

Toetava ja areneva ettevõtluskeskkonna loomiseks on oluline, et kõik osapooled oleksid teadlikud piirkonna pakutavatest võimalustest ja toetustest. Ettevõtjatele, tööandjatele ja töötajatele kvaliteetse ning kättesaadava informatsiooni edastamiseks teevad erinevad osapooled tihedat koostööd. Selleks korraldatakse mõlema omavalitsuse poolt **informatiivseid hommikusööke ettevõtetele**, et anda edasi teavet nii riiklikul kui ka kohalikul tasandil tehtavate muudatuste kohta, kuid ka kogutakse teavet ettevõtjate probleemide kohta. Peale Valga-Valka Mobility rakendumist on antud tegevust rahastatud programmi eelarvest, et tagada osapoolte parem teadlikkus ning ettevõtluskeskkonna jätkusuutlikkus. Uuringu teises faasis tehtud intervjuudest selgus, et hommikusööke iseloomustatakse üldiselt positiivselt ning peetakse kasulikuks ettevõtmiseks. Küll aga soovitakse näha suuremat variatsiooni kohale kutsutud ettevõtjate osas ning väljaspoolt valla piiri asuvate ettevõtete ning teiste osapoolte kaasamist.

¹⁴ "INTERREG Eesti-Läti piiriülese koostöö programm" (2018) Eesti Töötukassa <https://www.tootukassa.ee/content/tooandjale-ja-partnerile/interreg-eesti-lati-piiriulese-koostoo-programm>

„Homnikusöögid, kus on ka Läti ettevõtjad, seal olen käinud. Need on head, suhtled lätlastega. Mina muidugi tunnen kõiki. Aga sinna tuleb uusi ja noori ka. Ikka kasulik, üks suur linn ju. Lihtsalt pool räägib läti keelt. Uusi kontakte saab ka nendelt üritustelt.“ (Valga ettevõtja informatiivsete hommikusöökide kohta)

Samuti korraldatakse programmi raames õppereise. 2018. aasta mais toimus õppereis Pärnusse ning novembris Läti Vidzeme regiooni. Õppereiside eesmärgiks on tutvustada erinevate valdkondade ettevõtteid ning nende kogemusi alustavatele ettevõtjatele. Pärnu õppereisist võttis osa 8 ettevõtjat ning Vidzeme õppereisil osales 11 huvilist. Ühe õppereisil osalenud alustava ettevõtja sõnul oli õppereisist palju kasu, sest see oli just tema valdkonna spetsiifiline. Selle intervjuueeritud ettevõtja sõnul on sellised üritused kindlasti kasulikud ning nende korraldamist võiks jätkata.

3.5. Eesti Töötukassa ja Läti Tööhõiveagentuur ettevõtlusalustamise toetus Valga-Valka piirkonnas

Nii Valgas kui ka Valkas on tööturuteenuseid pakkuvate asutuste poolt loodud toetused, mis võimaldavad inimestel alustada ettevõtlusega. Eesti Töötukassa jagab töötutele või tööotsijana arvel olevatele mittetöötavatele vanaduspensionistidele inimestele **ettevõtlusalustamise toetust (EVAT)**, et motiveerida ja soodustada inimeste tööturule sisenemist. Toetust taotleb isik peab olema vähemalt 18-aastane, läbinud ettevõtluskoolituse või omama majandusalast haridust. Ettevõtlusealustamise toetust saavad taotleda isikud, kellel on ettevõtluskogemus vähemalt ühe kalendriaasta lõikes. Vastava kogemuse või hariduse puudumise korral on võimalik Eesti Töötukassa kaudu läbida koolitus, mille käigus omandatakse ülevaade ettevõtte loomisest ning juhtimisest. Kohustuslikuks ettevõtluskoolituse mahuks on seatud 56 tundi, kuid Töötukassa arvestab ka ülikoolis läbitud aineid piisava kogemusena kui õppeained vastavad ettenähtud sisu ning mahu nõuetele. Aastal 2018 on ettevõtlusealustamise toetuse suurus 4474 eurot.¹⁵

Tabel 4: Valga linnas EVAT summa perioodil 2015-2018

Toetuse saamise aasta	Toetuse saajad	Toetuse summa (euro)
2015	4	17 891
2016	4	16 783
2017	10	44 221
2018	4	17 823
Kokku	22	96 718

Allikas: Eesti Töötukassa

Perioodil 2015-2018 on Töötukassa Valgamaa osakonda esitatud kokku 52 avaldust ettevõtlustoetuse saamiseks. Valga linnas on antud ajaperioodil püsinud taotluse esitamise arv 10-15 vahel, mis näitab inimeste pidevat huvi ettevõtluse alustamise vastu. Nii 2015 kui ka 2016 aastal rahuldati kõikidest esitatud sooviavaldustest kokku 8 taotlust, mis on tagasihoidlik arv võrreldes esitatud avalduste arvuga. Töötukassa andmete põhjal on ligi 92% toetuse mitteandmise põhjuseks puudused äriplaanis või ei ole äriplaani erinevatel põhjustel teostatav, mistõttu on planeeritav tegevus suure riskiga. Ettevõtlusalustamise toetust ei ole väljastatud ka maksuvõlgade ning lapse elatise võlgnevuse tõttu. Samuti on keeldutud toetuse maksmisest, kui taotlejal on osalus toimivas ettevõttes või kui eelmisest toetuse saamisest ei ole möödas kuus kuud. Aastal 2017 püsis ettevõtluse alustamise toetuse taotluste arv endiselt samal tasemel, kuid rahuldatud avalduste arv tõusis 10-ni. Aastal 2018 oli aga esitatud taotluste arv 10 ning rahuldatud avalduste arv vaid 4.

¹⁵“Ettevõtluse alustamise toetus” (2018) Eesti Töötukassa
<https://www.tootukassa.ee/content/teenused/ettevotluse-alustamise-toetus>

Tabel 5: Valga linnas elavate inimeste poolt esitatud EVAT taotluste arv ning positiivse otsuse saanute arv perioodil 2015-2018

Nõuetekohase taotluse esitamise aasta	2015	2016	2017	2018	Kokku
Ettevõtluse alustamise toetuse taotlemiseks esitatud avalduste arv	15	12	15	10	52
Rahuldatud avalduste arv	4	4	10	4	22

Allikas: Eesti Töötukassa

Aastatel 2015-2018 on Valga linnas enim ettevõtlusalustamise toetusi taotletud ja positiivse otsuse saanud kutse- teadus- ja tehnikaalastel tegevustel (5 taotlust) ning muudel teenindavatel tegevustel (5 taotlust). 2018. aastal on lisaks eelpool mainitud tegevusaladele lisandunud ka ehitus ning majutus ja toitlustus (mõlemas valdkonnas 1 taotlus). Lähtudes Töötukassa andmetest on märgata, et Valga linna ettevõtlusealustamise toetuse saajate tegevusvaldkonnad kattuvad enamasti piirkonnas tegutsevate peamiste sektoritega, mistõttu on oluline jätkata toetuste jagamist, et tagada ettevõtluskeskkonna jätkusuutlikkus ning vähendada tööpuuduse osakaalu piirkonnas.

Tabel 6: Valga linnas EVAT abiga loodavate ettevõtete jaotus tegevusala järgi perioodil 2015-2018

Ettevõtte peamine tegevusala valdkond (EMTAK)	2015	2016	2017	2018	Kokku
Ehitus				1	1
Haldus- ja abitegevused		1			1
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont			2		2
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	2				2
Kutse- teadus- ja tehnikaalane tegevus	1	1	3		5
Majutus ja toitlustus	1			1	2
Muud teenindavad tegevused		1	2	2	5
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne		1	1		2
Töötlev tööstus			2		2
Kokku	4	4	10	4	22

Allikas: Eesti Töötukassa

Läti Tööhõiveagentuur on samuti loonud meetmed, mis toetavad ettevõtlusega alustamist. Registreeritud töötutel, kellel on ettevõtluse kogemus, omandatud ettevõtluse, ärijuhtimise või muu taolise tegevusalaga seotud haridus on võimalik taotleda toetust ettevõtlusega seotud tegevuse alustamiseks. Samuti on seda võimalik teha inimestel, kes on läbinud 120 akadeemilise tunni mahus ettevõtlusalase koolituse. Meetmes osalemiseks saavad töötuna registreeritud isikud Läti Tööhõiveagentuur nõu ja toetust erinevates ettevõtluse alustamise etappides. Esialgu toimuvad 20 konsultatsiooni 6 nädala jooksul, mille käigus jagatakse osalejatele informatsiooni äriplaani koostamise ja väljatöötamise kohta. Perioodil 2015-2018 osales Läti Tööhõiveagentuuri ettevõtluse alustamise konsultatsioonidel kokku 14 inimest.

Nõustamisteenusest said osa ettevõtlusega alustavad isikud, kelle tegutsemisvaldkonnaks oli ürituste korraldamine, metallitöötlemise tooted, õiguslane nõustamine, köögitarvikute valmistamine jne.

Tabel 7: Valka linnas ettevõtlus alustamise konsultatsioonidel osalenud isikute arv perioodil 2015-2018

Aasta	Konsultatsioone saanud isikute arv
2015	2
2016	2
2017	7
2018	3
Kokku	14

Allikas: Läti Tööhõiveagentuur

Peale eksperdi positiivset otsust ja tagasisidet saab töötu alustada äriplaani elluviimisega, kuid vajadusel on võimalik ettevõtte esimesel tegutsemise aastal saada veel konsultatsioone Tööhõiveagentuurist. Lisaks on äriplaani käivitajale ettenähtud äritoetus kuni 3000 eurot, kuid lõplik summa selgub äriplaanis kajastatud eelarvest ning käivitatava ettevõtte üldisest ideest. Ettevõtte loomisest kuni kuue tegutsemise kuuni on võimalik taotlejal saada ka igakuiseid toetusi, mis on vastavuses riikliku miinimumpalga määraga.

¹⁶ Perioodil 2016-2018 oli kokku kolm ettevõtluse alustamise toetuse saajat, kes kõik said poole aasta jooksul kokku toetust summas 3000 eurot (2018. aastal toetuse saajaid polnud). Peale selle toetas Läti Tööhõiveagentuur ettevõtlusega alustajaid toetuse andmise perioodil miinimumpalga suuruse (380 eurot) lisatoetusega. 2019. aastal tõsteti toetuse suurust 5000 euroni. Uuringu teise faasi lõppedes võib järeldada, et kuigi erinevaid võimalusi alustavate ettevõtjate toetamiseks on loodud, on ettevõtjad ise vähe motiveeritud neid võimalusi kasutama. See võib olla tingitud sellest, et paljud ei ole endiselt võimalustest teadlikud või ei soovi neid kasutada kaasneva taotlemise bürokraatia tõttu, mida peetakse keeruliseks. Sellegipoolest on ettevõtted, kes on Eesti Töötukassa ja Läti Tööhõiveagentuuriga koostööd teinud, nende tegevusega ja saadud abiga nii toetuste saamiseks kui töötajate leidmiseks, rahul.

Tabel 8: Valka linnas EVAT summa perioodil 2016-2018

Toetuse saamise aasta	Toetuse saajate arv	Toetuse summa (euro)
2016	1	3000
2017	2	6000
2018	0	0
Kokku	3	9000

Allikas: Läti Tööhõiveagentuur

3.6. Valka kohaliku omavalitsuse ettevõtlusalustamise toetus

Ettevõtluskeskkonna arendamisel mängib olulist rolli kohaliku omavalitsuse toetus, mis võimaldab inimestel luua uusi ettevõtteid ning toetada nende jätkusuutlikkust. Valka omavalitsus võimaldab taotluse alusel **toetada alustavaid ettevõtteid 1500 euroga**. Valga omavalitsuses taoline toetus puudub ning ettevõtetega seotud toetused ja nõustamine toimub peamiselt Valgamaa Arenguagentuuris. Valka omavalitsuse andmete kohaselt on viimastel aastatel rahalist toetust saanud väikeettevõtted, kelle tegevusalad on seotud liha-, õmblus- ja puidutööstuse, juustu pakkimise, maiustuste toomise, massaaži-,

¹⁶ http://www.nva.gov.lv/index.php?cid=320&mid=383&new_lang=en

autohoolduse- ning turismiteenustega. Paraku on kohalikul omavalitsusel alustava ettevõtja toetuse eelarve väike ning kõikidel ettevõtetel ei ole võimalik vajalikku toetust taotleda. Valka omavalitsuse poolt pakutava ettevõtluse alustamise toetuse tulemuslikkust hinnatakse ettevõtja poolt esitatava aastaaruande teel. Tänapäevani toetust saanud ettevõtted on siiani aktiivsed ning pakuvad piirkonnas oma teenuseid ning tooteid. Olenemata väiksest toetuse summast peavad kohalikud ettevõtjad omavalitsuse tegevust edukaks.

Tabel 9: Ettevõtluse alustamise toetus Valka omavalitsuse poolt aastatel 2016-2018

Aasta	Ettevõtete arv	Toetuse summa
2016	8	10 000
2017	7	5 000
2018	5	5 000
Kokku	20	20 000

Ettevõtluse arendamiseks tegeleb nii Valga kui ka Valka omavalitsus ja asutused pidevalt tööandjate ja ettevõtete otsimisega, kes soovivad piirkonda laiendada ning töökohti juurde luua. Selleks koostatakse vajalikud andmed ja teave ning levitatakse kõigi asjasse puutuvate osapoolte vahel. Samuti annavad omavalitsused teavet ning infot olemasolevate ruumide ja hoonete kohta ning vajadusel aitavad kaasa nende ostmisele või väljaüürimisele.

Uuringu teises faasis intervjueritud ettevõtjate sõnul tegutsevad kohalikud omavalitsused enda võimekuse ja ressursside tasandil hästi ning kriitikat kohalike omavalitsuse suunas oli vähe ja seda ei suudetud objektiivselt põhjendada.

3.7. Valgamaa Arenguagentuuri ja Läti Investeerimis- ja Arenguagentuuri tegevused ettevõtete toetamisel

Ettevõtluskeskkonna arendamisel ja konkurentsivõime parandamisel Valgas on oluline roll **Valgamaa Arenguagentuuril**, mis pakub erinevaid teenuseid ettevõtjatele, mittetulundusühingutele, kohalikele omavalitsustele ning turismiedendajatele. Ettevõtlusalased teenused võib jagada alustavate ettevõtete ning tegutsevate ettevõtete teenusteks, mille käigus nõustatakse ettevõtjaid erinevates etappides – ettevõtte asutamine, äriplaani koostamine, toetuste taotlemine ning analüüside koostamine. Konsultatsioonid on ettevõtetele tasuta ning keskmiselt kulub ühe ettevõtte nõustamiseks 3,5 tundi.¹⁷ Olenemata sellest on agentuuri eesmärk Samuti jagab agentuur ettevõtetele olulist teavet mitmesuguste taotlusvoorude ning rahastusvõimaluste kohta. Valgamaa Arenguagentuuri sõnul kasutavad piirkonnas alustavad ettevõtted kõige enam arenguagentuuri nõustamise ja äriplaaniga seotud konsultatsioone ning tegutsevad ettevõtted pigem uurivad, millised on erinevate toetuste tingimused ja võimalused.

Valgamaa Arenguagentuuri kogemuste põhjal peavad alustavad ettevõtted olema teadlikud oma toodete ja teenuste müügikanalitest, kuna piirkonnas on turg väike ning ostujõud madal. Üha enam muutub oluliseks oskus ja teadmine uute tehnoloogiate olemasolust ning kasutamisest, samuti peavad ettevõtjad olema suutelised hindama ja teadma oma konkurente, et turul püsida. Selleks on käivitatud iga-aastased Kagu-Eesti mentorklubi tegevused, mis aitavad ettevõtjatel suurendada teadmisi, vahetada kogemusi ning laiendada suhtlusvõrgustikku. Lisaks on võimalik ettevõtjal teha koostööd klubisse kuuluva mentoriga, kes abistab personaalselt erinevatel ettevõtlusega seotud teemadel. Järgnevalt on välja toodud Valgamaa Arenguagentuuri nõustatud klientide arv maakonna lõikes. Agentuuri sõnul on võimalik eeldada, et ligi kolmandik välja toodud ettevõtetest on registreeritud Valga linna. Tabelis on alustavate ettevõtete seas nii füüsilised isikud, kes plaanivad ettevõtlusega alustada kui ka kuni kolme aasta vanused ettevõtted.

¹⁷ Valgamaa Arenguagentuuri koduleht <http://arenguagentuur.ee/teenused/ettevotete-noustamine/teenused-alustavale-ettevotjale/>

Tabel 10: Valgamaa Arenguagentuuri nõustatud ettevõtete arv Valga maakonnas 2015-2018

Aasta	Alustavad ettevõtted	Tegutsevad ettevõtted
2015	261	77
2016	298	132
2017	285	89
2018	228	95
Kokku	1072	393

Allikas: Valgamaa Arenguagentuur

Lisaks eelnevale on Valgamaa Arenguagentuuri tegevustes oluline osa partneritega (Lõuna-Eesti arenduskeskused, LEADER grupid, kompetentsikeskused jne) koostöös ettevõtjatele suunatud sündmuste, koolituste, infopäevade, messide, mentorklubide läbiviimine, samuti erinevate sektorite – puidu, toidu, metalli ja turismi - koostöö algatamine ja toetamine. Valgamaa Arenguagentuuri all toimib ka Valga Külustuskeskus, kes kogub, korrastab, talletab andmebaasides (sh Valgamaa turismiveeb ja Visitestonia.com) ning jagab tasuta informatsiooni külalistele Valgamaa, Eesti ja Läti lähiumbruse turismiobjektide, vaatamisvääruste, majutus-, toitlustusettevõtete, aktiivse puhkuse veetmise võimaluste, kultuuri- ja spordisündmuste, giiditeenuse osutajate ja transpordivõimaluste kohta ning koostab selleks vajalikke infomaterjale. Uuringu teises osas Valgamaa Arenguagentuuri esindajaga vesteldes selgus, et suuri muutusi toimunud pole ning tegevused ja toetusprogrammid toimuvad edasi. Lisaks planeeritakse uut Kagu-Eesti programmi, kuid selle sisuline osa oli uuringu ajal veel läbiraakimise faasis. Lisaks mainis Valgamaa Arenguagentuuri esindaja, et inimeste lahkumine piirkonnast on süvenev probleem ja seetõttu oodatakse riigipoolseid toetusi, mis arvestaksid piirkonna regionaalsete eripäradega.

Valgamaa Arenguagentuuri sõnul otsivad nii alustavad kui ka tegutsevad ettevõtted pidevalt teavet erinevate rahastusvõimaluste kohta. Nende sõnul on Eestis peamiseks rahastusallikateks Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, KredEx ning Euroopa Liidu Struktuurifond. Üheks takistavaks asjaoluks investeeringute taotlemisel on **karmid nõuded ning tingimused**, millele ettevõtted peavad vastama, et toetusi saada. Selle tulemusena on **kohalikud ettevõtted loobunud võimalusest taotleda rahastust**, kuna enamasti kulub kriteeriumitega vastavusse jõudmiseks palju ressursse. Lisaks karmidele nõuetele taotluse etapis, valmistab ettevõtjatele keerukust rahastuse saamisel sellele järgnev **aruandlus ning muu bürokraatia**. Andmete kogumise põhjal võib öelda, et ettevõtjad on murelikud esitatava dokumentatsiooni osas, kuna tingimuste mittetäitmise korral tuleb taotletud toetus tagastada.

Piirkonna ettevõtjate sõnul on teiseks takistuseks olemasolevate **rahastusallikate fookus**. Kui varasemalt olid toetused suunatud ettevõtete arengu toetamisele, siis üha enam on erinevate rahastusallikate tähelepanu suunatud nõ pehmetele valdkondadele nagu **uuringud ja analüüsid**. Selliseid tegevusi ei pea enamus Valga-Valka piirkonna ettevõtjaid siiski vajalikuks ning puudust tuntakse eelkõige võimalustest, mis edendaksid ettevõtlust. Tulenevalt välja toodud takistusest on ettevõtjatel pigem **hirm osaleda erinevates programmides ning toetuse taotlustes**, kuna kardetakse rahastuse saamisega kaasnevat asjaajamist ning toetuse tagasimaksmise kohustust. Sellest tulenevalt piirkonna ettevõtjad pigem ei kasuta olemasolevaid rahastuse võimalusi, mistõttu on piiratud nii ettevõtete kui ka kogu ettevõtluskeskkonna areng.

Valka linnas ja lähipiirkonnas samasugune asutus puudub, kuid riiklikul tasandil on loodud **Läti Investeerimis- ja Arenguagentuur (LIAA)**, kelle eesmärgiks on edendada ettevõtluse arengut ja soodustada välisinvesteeringuid, et tõsta Läti ettevõtjate konkurentsivõimet nii sise- kui ka välisurgudel. Läti Investeerimis- ja Arenguagentuur aitab leida sobilikke äripartnereid ja investeeringukohti, samuti pakutakse teavet mitmete riiklike toetusprogrammide rakendamise ning Euroopa Liidu poliitikate, õigusaktide, eeskirjade ja kaubandussüsteemide kohta. Läti Investeerimis- ja Arenguagentuur võimaldab ettevõtetele järelevalveteenust ja toetust pärast investeeringute või hangete läbiviimist ning on vastutav Norra finantsmehhanismi programmi "Ettevõtluse arendamine, innovatsioon, väikesed ja keskmised ettevõtted" ("*Business Development, Innovation and SMEs* "). Lisaks rakendab agentuur riikliku

turismipoliitika elluviimist ja edendab valdkonda kui olulist Läti majandussektorit.¹⁸ Läti Investeerimis- ja Arenguagentuur keskendub välisinvesteeringute puhul järgmistele valdkondadele nagu puidutöötlemine; metallitööstus ja masinaehitus; transport ja ladustamine; infotehnoloogia (sh ülemaailmsed äriteenused); roheline tehnoloogia; tervishoid; eluteadused (*Life sciences*) ja toiduainete töötlemine.¹⁹

Läti Investeerimis- ja Arenguagentuuri kaudu on ettevõtetele võimalik osaleda mitmesugustes toetusprogrammides – **MÖTLE (THINK!), ALUSTA (START!), ARENDA (DEVELOP!) ja LAIENE (EXPAND!)**. Esimene toetusprogramm – *THINK* – on mõeldud alustavatele ettevõtetele, kellel puudub konkreetne äriidee, kuid on otsustanud alustada ettevõtlusega. Antud tegevuse eesmärgiks on tõsta kogukondade teadlikkust uuenduslikust ettevõtlusest ning julgustada oma ettevõtte käivitamist. Programmi raames korraldatakse häkatone, võrgustike kohtumisi, töötubasid ning muid tegevusi, mis aitavad ettevõtjatel oma eesmärkideni jõuda. THINK programmi üldeelarve on 5 303 932 EUR, millest 85% on ette nähtud Euroopa Regionaalarengu Fondist ja 15% kaetakse Läti riigieelarvest.

Teiseks programmiks on *START!*, mille puhul on ettevõtetele olemas äriidee, mis vajab täiendamist ning äriplaani koostamist. Enamasti on antud programmi sobilikud ettevõtjad, kes otsivad mentorlust ja juhendamist, et oma ideed testida. Alates 2016. aastast on Lätis 15 ettevõtlusinkubaatorit, mille peamine eesmärk on nõustada konkurentsivõimelisi ning jätkusuutlikke äriideid. Inkubaatorid pakuvad terviklikke toetusmehhanisme nagu konsultatsioonid, mentorlus, juhendamine ja kaasfinantseerimine. Inkubaatorisse sisenemisel jagatakse kõik ettevõtjad sõltuvalt nende valmisoleku tasemetest kahte rühma – eelinkubatsiooni ja inkubeerimisperiood. Esimesel juhul kestab 6 kuud ja sisaldab esialgse äriidee hindamist, konsultatsiooni ärimudeli täiustamiseks, ärialaste oskuste arendamist, äripinna ja kontoritarvete kättesaadavust ning toetust kuni 2000 eurot. Inkubeerimisperiood, mis kestab 4 aastat, sisaldab endas kõiki eelinkubatsioonis saadud toetusi, individuaalsete eesmärkide arendamist ja mentorlust. Samuti on võimalik taotleda toetust, millega kaetaks 50% erinevate teenuste (testimine, turu-uuringud jne) kulud kuni 10 000 euro ulatuses ning materjalide või seadmete kulud kuni 5000 euro ulatuses. Esialgse inkubatsioonitoetus on ligi 50 000 eurot.

Kolmas toetusprogramm jaguneb omakorda neljaks alaprogrammiks – innovatsiooni, käivitamise tugiprogramm, start-up viisa ja teadusliku uurimistöö tulemuste kommercialiseerimise toetamine. Alaprogrammidele on kehtestatud erinevad tunnused ja kriteeriumid, millele ettevõtted peavad vastama, et kasutada ettenähtud võimalusi ja toetusi. Kõikide programmide eesmärgiks on toetada olemasolevate ettevõtete arengut läbi mitmesuguste meetmete, et edendada Lätis ettevõtete kasvu ning jätkusuutlikkust.

Neljas programm on ettevõtetele, kellel on olemas konkreetne toode või teenus ning kelle eesmärgiks on laiendada rahvusvahelisele turule. Läbi programmi otsivad ettevõtted eelkõige välismaiseid äriühingustikke, mille kaudu tutvustada oma toodet või teenust. Toetatavateks teenusteks on osalemine rahvusvahelistel messidel, konverentsidel, kaubavahetusega seotud üritustel ja vastuvõttudel, kus osalevad Läti kõrgemad ametnikud. Samuti on võimalik ettevõtjatel hinnata tootmise ja toote nõuetele vastavust ning saada konsultatsioone Läti Investeerimis- ja Arenguagentuuri välisriikide esindajatega. Toetuse suurus jääb vahemikku 15 000 kuni 200 000 eurot saaja kohta ja rahastamisvõime erineb 80-100% ulatuses.

Valka linnast on Läti Investeerimis- ja Arenguagentuuriga koostööd teinud kaks ettevõtet, mille puhul said mõlemad toetust Euroopa Liidu Struktuurifondist perioodil 2014-2020 allprogrammi "Rahvusvahelise konkurentsivõime edendamine" raames. Läti Investeerimis- ja Arenguagentuuri sõnul toetati üht ettevõtet rahvusvahelisel messil osalemisel ning teine sai toetust potentsiaalsete partnerite leidmiseks.

Valgamaa Arenguagentuuri ja Läti Investeerimis- ja Arenguagentuuri tegevusi võib pidada edukaks ning nendega peaks kindlasti jätkama.

¹⁸ "Activities" (2018) Investments and Development Agency of Latvia <http://www.liaa.gov.lv/en/about/about-liaa/activities>

¹⁹ "Sectors and industries" (2018) Investments and Development Agency of Latvia <http://www.liaa.gov.lv/en/invest-latvia/sectors-and-industries>

3.8. Valgamaa Äriklubi kohtumised

Valga piirkonnas toimuvad ka iga kuised **Äriklubi kohtumised**, kuhu kutsutakse mitmesuguste asutuste esinejaid, kes tutvustavad ettevõtjatele oma kogemusi ning vajadusel annavad ettevõtlusalast nõu. Äriklubi tegevuse raames on korraldatud ettevõtluspäevi, piirkonna ettevõtete tutvustamist, noorte ettevõtluskonkursse, Ettevõtlus galat jne. Äriklubi on toiminud alates 1994. aastast ning tänaseks kuulub sinna 54 liiget kohalikest ettevõtetest, omavalitsusest, Töötukassast ning teistest asutustest.²⁰ Andmete kogumisel selgus, et Valka linn on Valga Äriklubi korduvalt külla kutsunud, et tutvustada kohalikul tasandil klubi ideed ning algatada ka Valkas sarnaste põhimõtete ning ülesannetega organisatsioon. Paraku pole tänasel päeval veel sellist klubi Valka piirkonnas loodud. Kuna Äriklubi liikmete arv on aasta-aastalt kasvanud, võib järeldada, et huvi sellise ettevõtmise vastu on suur ja Äriklubi jätkamine on piirkonnale oluline.

3.9. Läti riiklik programm „Kasv ja tööhõive“

Intervjuude läbiviimise käigus toodi Valka linna omavalitsuse esindajate seas esile ka **riiklik programm „Kasv ja tööhõive“** (*“Growth and employment”*), mille eesmärk on saavutada riiklikud arenguprioriteedid, mis oleksid vastavuses „Euroopa 2020“ seatud suundadega.²¹ Programm on rahastatud Euroopa Regionaalarengu Fondist, Ühtekuuluvusfondist ja Euroopa Sotsiaalfondist ning aitab kaasa kohalikule ettevõtluskeskkonna arengule. Antud programm võimaldab suurendada erainvesteeringuid äärealadele ning parandada infrastruktuuri võimalusi väikestes ja keskmistes ettevõtetes. Valka kohaliku omavalitsuse sõnul on tänasel päeval Valka piirkonnas käimas 6 projekti, mis on rahastatud „Kasv ja tööhõive“ programmist. Tulenevalt aega nõudvatest bürokraatlikest protsessidest on käimasolevad projektid on pikaajalised, kuid eelduste kohaselt valmivad kõik projektid aastaks 2020. Lähiajal on valmimas esimesed kaks projekti, millega on piirkonda loodud tööstusala suurusega 2000 ruutmeetrit. Tänaseks on tööstusala kasutamiseks sõlmitud ka eellepingud, mille tulemusena edendatakse kohalikku ettevõtlust ning luuakse uusi töökohti.

Lisaks kohalikule omavalitsusele on programmiga seotud ka Läti Tööhõiveagentuur, mis viib ellu mitmesuguseid sotsiaalseid projekte, mis aitavad parandada nii tööhõivet kui ka tööturgu ning toetavad integreerumist ühiskonda. Hetkel on Läti Tööhõiveagentuur seotud kuue erineva projektiga.

Esimeseks oluliseks projektiks on „Tööturu prognoosimise süsteem“ (*„Labour Market Forecasting systems“*), mille eesmärgiks on luua alus, mis võimaldab teha majanduslikke otsuseid lähtuvalt tööturu olukorrast. Süsteem annab kiire ja põhjaliku ülevaate oskuste ja elukutsete vajadusest nii lühikesel, keskmisel kui ka pikal perioodil. Samuti on võimalik tööturu prognoosimise süsteemist saada teavet õppimisvõimaluste kohta, mis mõjutavad tuleviku ametikohti.²²

Teine projekt on „Töötute hariduse toetamine“ (*„Support to the education of unemployed people“*), mille abil julgustatakse töötuid ja tööotsijaid tööturule minemisel. Selles on ettenähtud mitmesugused tegevused nagu konsultatsioonid, eriala omandamine, koolitustel osalemine, autojuhilubade saamine ning väljaõpe sobilikus ettevõttes. Siinkohal on peamiseks sihtrühmaks madalama kvalifikatsiooni ja teadmistega töötajad, kelle on võimalik heade tulemuste korral saada õpingute ajal stipendiumit 100 eurot kuus.²³

²⁰ Valgamaa Äriklubi koduleht <http://ariklubi.riiska.ee/>

²¹ „Growth and employment“ (2018) European Commission
http://ec.europa.eu/regional_policy/en/atlas/programmes/2014-2020/latvia/2014lv16maop001

²² „Summary of the project No. 7.1.2.2./16/I/001 „Development of the labour market forecasting system“ (2017) State Employment Agency of Latvia http://www.nva.gov.lv/index.php?cid=76&mid=490&txt=920&new_lang=en

²³ „Support to the education of unemployed people“ (2017) State Employment Agency of Latvia http://www.nva.gov.lv/index.php?cid=76&mid=490&txt=921&new_lang=en

Kolmas projekt on „Noorte garantii“ („*Youth Guarantee*“), mille peamiseks eesmärgiks on edendada 15-29 aastaste noorte üleminekut hariduse omandamiselt töökoha leidmiseni. Selle projekti peamised tegevused on kutsehariduse omandamine, mitteformaalsed koolitused, esimene töökogemus, töötoad, subsideeritud töökohad, äritegevuse alustamiseks antav abi ja piirkondliku liikuvuse toetamine.

Neljas projekt „Subsideeritud töökohad töötutele“ („*Subsidized jobs for the unemployed*“) on eesmärgiks seadnud pikaajaliste töötute, töövõimetute ja puudega inimeste kaasamise tööturule. Selleks on kujundatud mitmesugused meetmed, mis vastavad sihtrühma vajadustele. Projekti kaudu on võimalik luua töökohas sobilikud tingimused vähenenud või puudega inimesele, samuti on võimalik kasutada viipekeele tõlke ning teisi vajaminevaid tugiteenuseid. Lisaks saab projekti sihtrühm taotleda transpordikulude hüvitamist kui töökoht asub elukohast kaugemal.²⁴

Viies projekt on „Pikaajaste töötute toetamine“ („*Support for the long-term unemployed*“), mis aitab kaasa pikaajaliste töötute kaasamisele ühiskonda ning lihtsustab püsiva töökoha, sobiliku hariduse või koolituse leidmist. Kogu projekti eesmärgiks on vähendada tööturul eemal olnud isikute sotsiaalne tõrjutus ning tagada nende toimetulek. Antud projekt sisaldab individuaalset ja grupi nõustamist, tervisekontrolli, motivatsiooniprogrammi ja erinevaid toetusmeetmeid. Samuti antakse nõu vähenenud töövõimega või puudega inimestele, kuidas tööturul hakkama saada ning tutvustatakse nende võimalusi tööturul osalemiseks.²⁵

Lisaks on programmiga „Kasv ja tööhõive“ seotud töövahendusteenus EURES, millest on täpsemalt juttu uuringu järgmises osas peatükis 6.6 „EURES töövahendusteenus Valgas ja Valkas“.

4. Piiriülese tööjõu liikumise arengut mõjutavad tegurid

4.1. Demograafiliste näitajate mõju tööturule

Eesti ja Läti üldiseid demograafilisi näitajaid iseloomustab **vananev ühiskond ning elanikkonna vähenemine**, mille peamiseks põhjusteks on piirkonnast väljaränne, madal iive ning noorte vähenemine osakaal elanike seas.²⁶ Vananeva ühiskonna ning elanikkonna vähenemisega kaasnevad mitmed probleemid, mis mõjutavad üldiseid majandusnäitajaid kui ka sotsiaalsüsteeme. Tuginedes Valga-Valka piirkonda iseloomustavale statistikale ja intervjuudest saadud andmetele saab väita, et ka piirialadel on märgata rahvastiku vähenemise trendi. Kuna aga Valga linna elanike arv on kasvanud, siis arvu muutuse põhjusena võib eeldada, et lätlased liiguvad Valgasse.

Tabel 11: Valga ja Valka elanike arv perioodil 2015-2018

Linn	2015	2016	2017	2018
Valga linn	11 598	11 700	11 783	11 964
Valka linn	4966	4852	4718	4592

Allikas: Rahvastikuregister, Läti Statistikaamet

²⁴ „Subsidized jobs for the unemployed“ (2017) State Employment Agency of Latvia

http://www.nva.gov.lv/index.php?cid=76&mid=490&txt=922&new_lang=en

²⁵ „Support for the long-term unemployed“ (2017) State Employment Agency of Latvia

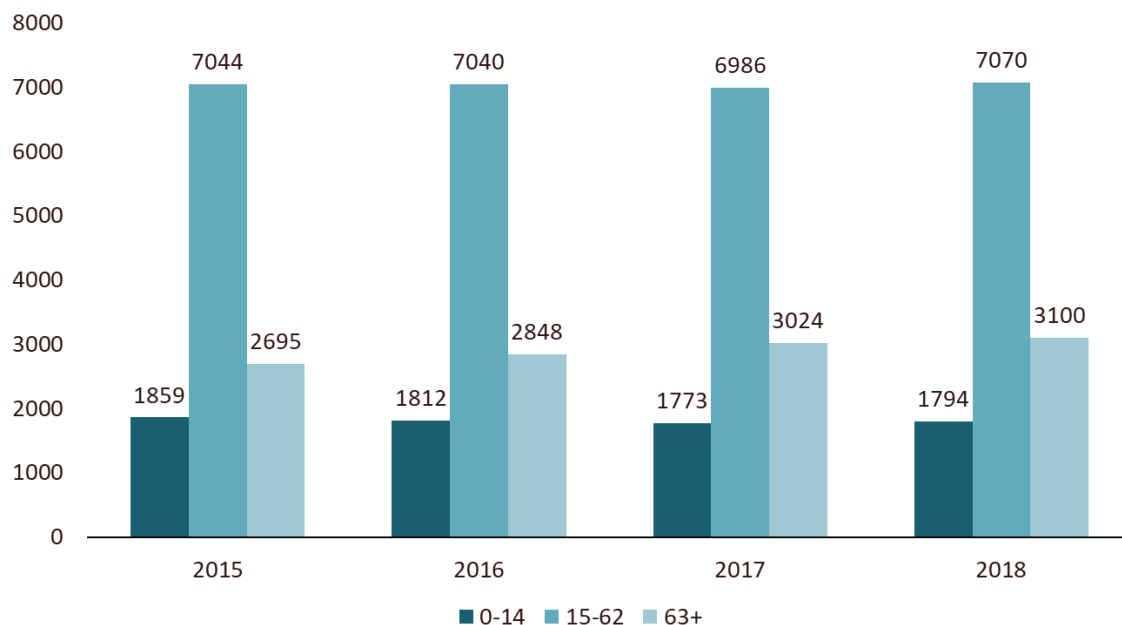
http://www.nva.gov.lv/index.php?cid=76&mid=490&txt=923&new_lang=en

²⁶ "Health in the Baltic Countries 2015" (2017) National Institute for Health Development, The Centre for Disease Prevention and Control, Health Information Centre of Institute of Hygiene

https://intra.tai.ee//images/prints/documents/149787347942_Health%20in%20the%20Baltic%20Countries.pdf

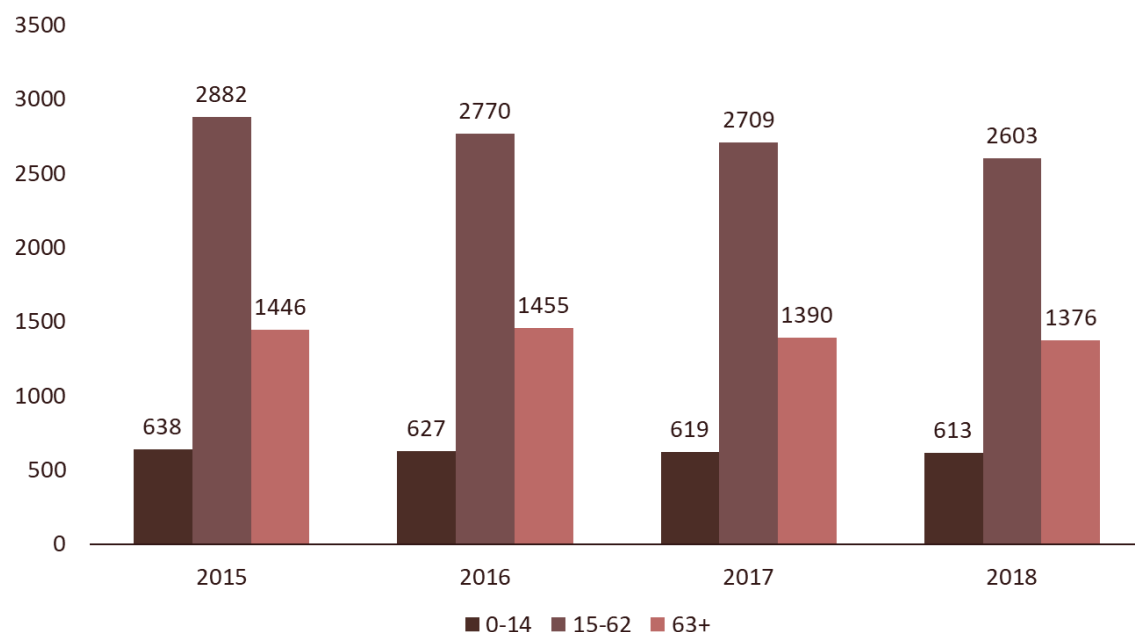
Piirkonna ettevõtluskeskkonda mõjutavaks faktoriks on tööealise elanikkonna vanus ja osakaal. Analüüsides Valga vanuselist koosseisu on näha, et kõige enam elab linnas inimesi vanuses 15-62. Perioodil 2015-2018 on vanusegrupis 0-14, kuhu kuuluvad lapsed ja noored, toiminud kõige suurem langus. Siinjuures tuleb märkida, et 2018. aastal selle vanusegrupi suurus pisut tõusis (joonis 5). Selline muutus on ilmselt jällegi tingitud paljude lätlaste teisele poole piiri kolimisest.

Joonis 5: Valga linna vanuseline koosseis perioodil 2015-2018

Analüüsides Valka linna vanusegruppe, siis on märgata, et enim on piirkonnas inimesi, kes on vanuses 15-62. Kui Valgas on kõikides vanusegruppides perioodil 2015-2018 inimeste arv kasvanud, siis Valkas on vastupidiselt toimunud kahanemine kõikide vanusegruppide lõikes (joonis 6). Need numbrid kinnitavad jällegi uuringu teises faasis intervjuude ja fookusgruppide käigus käsitletud lätlaste Valkast äraliikumise trendi, mis kohaliku omavalitsuse on väga murelikuks teinud.

Joonis 6: Valga linna vanuseline koosseis perioodil 2015-2018

Elanikkonna vananemisega kaasneb inimeste vähenenud töövõime ning toimetulek. Lisaks vanusele võivad elanike töövõimet takistada kroonilised haigused, õnnetusjuhtumid ning erinevad sõltuvused. Töötukassa Valgamaa osakonna sõnul on Valgas ja Valkas palju inimesi, kellel on vähenenud töövõime erinevatel põhjustel. Paraku on piirkonnas väga vähe töökohti, mida oleks võimalik pakkuda vähese töövõimega inimestele, et tagada nende toimetulek. See on ka üheks peamiseks põhjuseks, miks piirkonnas on suur **töötute inimeste osakaal** (tabel 12). Analüüsides aastat 2015, siis on Valga linnas 573 ning Valka linnas 257 töötut. Võrreldes 2015. aastat järgneva aastaga, siis on märgata, et mõlemas linnas on töötute arv vähenenud - Valga linnas 14 töötut võrra ning Valka linnas 36 inimese võrra. Siinkohal on keeruline välja tuua konkreetset põhjust, kuid võib eeldada, et see on seotud suurenenud töökohtade arvuga turul ja üldise majanduskasvu ja sellega kaasneva töötuse langusega. Perioodil lõpul on Valga linnas taas suurenenud töötute arv 563-ni, kuid Valka linnas on antud näitaja vähenenud 70 inimese võrra. Lähtuvalt Statistikaameti ja Valgamaa Töötukassa osakonna andmetest (tabel 11) võib eeldada, et Valgas on suurenenud registreeritud töötute arv Läti piiriäärsete elanike tõttu.

Ettevõtluskeskkonda mõjutavaks teguriks on ka Valga-Valka tööturul pakutavate töökohtade vähene atraktiivsus, mille tõttu piirkonnas lahkuvad noored inimesed ning kõrgema haridustasemega tööjõud. Sellest tulenevalt on nii Valgas kui ka Valka linnas rohkem töötajaid, keda iseloomustavad vähesed oskused ning madal kvalifikatsioon. Antud asjaolu on üheks peamiseks põhjuseks, miks kohalikud tööandjad ei leia endale kohalike elanike seast vajalikke oskustöötajaid ja spetsialiste, mistõttu kannatab nii ettevõtte kui ka piirkonna üldine ettevõtluskeskkonna areng.

Tuginedes omavalitsuste, asutuste, piiriüleste töötajate ja ettevõtete käest kogutud infole võib väita, et **tööjõud liigub pigem Valkast Valga linna**, mistõttu **väheneb sealne elanike arv ning suureneb tööjõu vajadus**. Antud asjaolu kinnitavad ka Töötukassa Valga osakonna andmed, mille järgi **kasvab töötajate arv aasta aastalt** (tabel 12).

Tabel 12: Registreeritud töötute arv Valga ja Valka linnas perioodil 2015-2018

Linn	2015	2016	2017	2018 ²⁷
Valga linn	573	559	563	
Valka linn	257	221	151	573

Allikas: Läti Statistikaamet, Eesti Statistikaamet

Tabelis 13 toodud andmete põhjal on näha, kuidas on nelja aasta jooksul muutunud Läti kodakondsusega Töötukassa Valga osakonnas arvel olevate isikute arv. Paraku pole võimalik täpseid andmeid Lätist tulnud isikute kohta välja tuua, kuna tegemist on delikaatsete isikuandmetega ning inimestel ei ole kohtustust kõiki enda andmeid avalikustada, kaasa arvatud info kodakondsuse kohta. Olenemata sellest võib Töötukassa Valgamaa osakonna esindaja sõnul olla määramata kodakondsusega isikute hulgas palju lätlasi, kes pole oma kodakondsust avaldanud ning seetõttu ei ole võimalik täpselt öelda, kui palju on sisserändajate arv suurenenud ning milline on olukord tänasel päeval. Tulenevalt asjaolust, et piiriülene tööjõuliikumine toimub Eesti suunal, siis puuduvad andmed töötuna registreeritud eestlaste kohta Valka linnas.

Uuringu teises faasis mainiti intervjuudes läbivalt asjaolu, et lätlasi tuleb Valga linna üha enam. Valka kohaliku omavalitsuse jaoks teeb aga asja probleemseks see, et kolitaksegi Eestisse ning tehakse sissekirjutus Valga linna. Teemat on küllaltki palju kajastatud ka meedias ning olukord teeb Valka omavalitsuse murelikuks. Valka kihelkonnaduuma on pöördunud Läti peaministri ja rahandusministri poole leidmaks lahendus olukorrale, kus paljud Valka elanikud deklareerivad oma elukohaks Valga linna, kuigi elavad tegelikult Lätis edasi.²⁸ Valka linna juhid ootavad Läti riigilt abi erakorralise toetuse näol.²⁹

Tabel 13: Töötukassa Valgamaa osakonnas arvel olevate unikaalsete isikute arv aasta lõpu seisuga. Erinevate aastate lõikes võib üks inimene olla korduvalt arvel

Tunnus	31.12.2014	31.12.2015	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018
Töötute arv Valga maakonnas kokku	987	1008	862	1050	861
sh Läti kodakondsusega	59	61	68	84	64
sh kodakondsus määramata	126	116	95	104	83

Allikas: Eesti Töötukassa

²⁷ Uuendame 2018 numbrid aruande viimases versioonis. Eesti Statistikaamet avaldab registreeritud töötud haldusüksuste järgi 24.05.

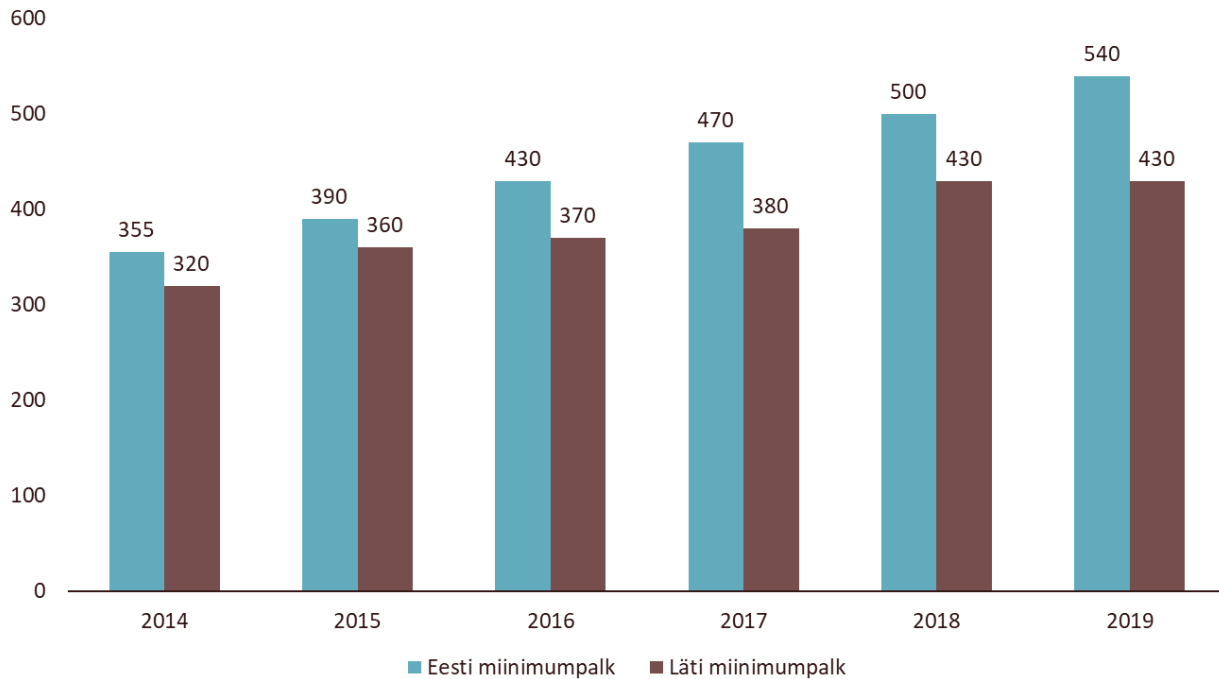
²⁸ "Valka palub Läti riigilt abi, kuna sajad lätlased on end naaberlinna registreerinud" (2018) Maaleht <https://maaleht.delfi.ee/news/maaleht/uudised/valka-palub-lati-riigilt-abi-kuna-sajad-latlased-on-end-naaberlinna-registreerinud?id=84752035>

²⁹ "Sõsarlinna appikarje: kuidas Valga röövib valkalasi" (2019) Postimees <https://www.postimees.ee/6541838/sosarlinna-appikarje-kuidas-valga-roovib-valkalasi>

4.2. Keskmine palk ja sotsiaalsed hüved

Võttes aluseks uuringu käigus läbiviidud intervjuu tulemused ning varasemad alusallikad on peamiseks piiriülese töötamise põhjuseks **Eesti kõrgem palgatase võrreldes Lätiga**.

Joonis 7: Eesti ja Läti miinimumpalga võrdlus perioodil 2014-2019

Allikas: *Palgainfo*

Alates 2019. aastast on Eestis kehtestatud miinimumpalga alammääraks 540 eurot, millest 500 eurot on maksuvaba. Lätis hakkas 2018. aastal kehtima miinimumpalk 430 eurot ning 2019. aastal muutust ei toimunud.³⁰ Võrreldes aastat 2014 ja 2019 on märgata, et Eesti miinimumpalk on tõusnud 52% ning Läti miinimumpalk 34%. Viimastel aastatel on nii Eesti kui Läti keskmine brutokuupalk stabiilselt tõusnud, kuid erinevus kahe riigi keskmise palga vahel on jäänud samasse suurusjärku (joonis 7).

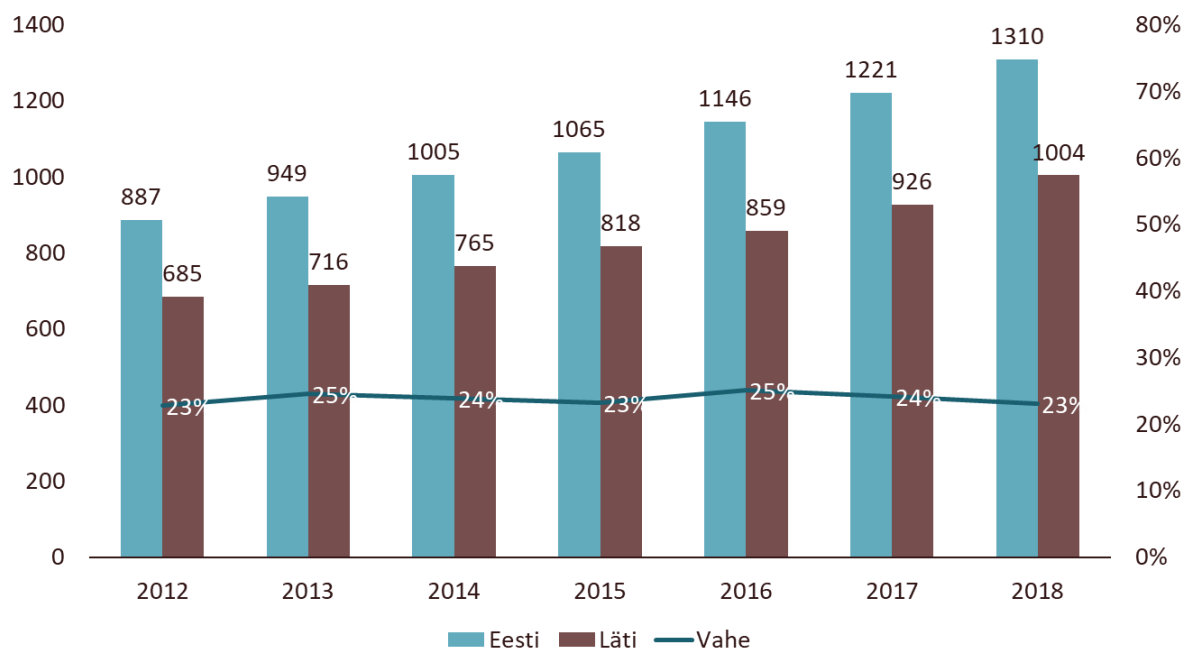
Nii Eestis on kohaliku piirkonna keskmine palk 24% võrra riigi keskmisest palgast madalam ja Lätis 20% madalam. Vidzeme piirkonna keskmine palk on omakorda Valga maakonna keskmisest palgast 19% võrra madalam. Kirjeldatud olukord on peamiseks mõjuriks, miks piiriülene tööjõu liikumine toimub pigem Valkast Valga linna ja oluliselt vähem vastupidi (joonis 8).³¹

2018. aastal ulatus Valga maakonna keskmine brutopalk 995 euronile ning Vidzeme regiooni keskmine palk 803 euronile (joonis 9).

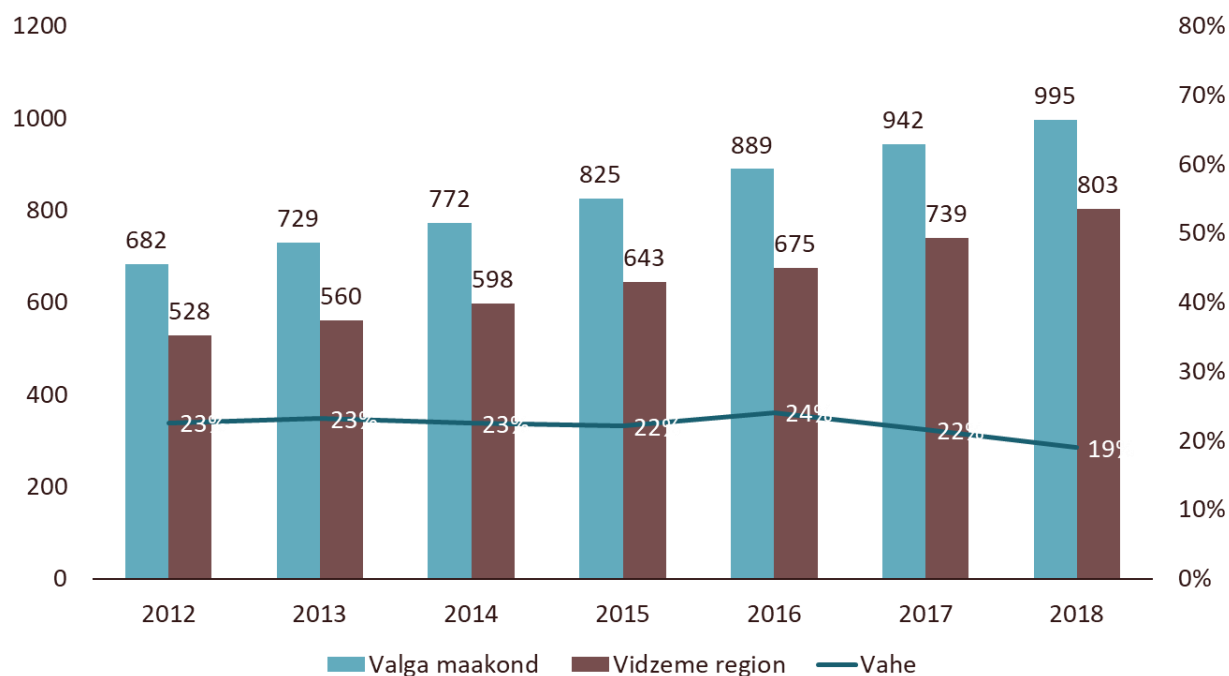
³⁰ "Alampalk Eestis, Lätis ja Leedus" <https://www.palgainfo.ee/kasulikku/alampalk-statistika/12984-alampalk-baltikum>

³¹ Allikas: Eesti Statistikaamet, Läti Statistikaamet

Joonis 8: Eesti ja Läti keskmise brutopalga võrdlus perioodil 2012-2018

Joonis 9: Valga maakonna ja Vidzeme regiooni keskmise brutopalga võrdlus perioodil 2012-2018

Eestisse registreerides laienevad Lätist tulnud inimestele samasugused võimalused nagu kõigile eestlastele. Tuginedes uuringu käigus kogutud andmetele eelistavad lätlastest piiriülesed töötajad lisaks kõrgemale palgale ka **Eesti sotsiaalkindlustus- ning tervishoiusüsteemi hüvesid ja teenuseid** (lastetoetus, ravikindlustus, arstiabi jne). Peamiseks põhjuseks on taaskord kõrgemad hüvitised kui Lätis, mis

võimaldavad inimestele suuremaid sissetulekuid ning seeläbi paremat toimetulekut. Alljärgnevas tabelis (tabel 16) on välja toodud need Eesti kui ka Läti sotsiaalseid toetused, mida peeti intervjuudes osalejate seas olulisemateks.

Tabel 14: Eesti ja Läti erinevad sotsiaalsüsteemi võimalused

Riik	Lapsetoetus	Vanemahüvitis	Toimetulekutoetus	Töötutoetus
Eesti	Esimesele ja teisele lapsele 55 eurot, alates kolmandast lapsest igale lapsele 100 eurot ³²	Vanemahüvitist makstakse 435 päeva. Vanemahüvitise suuruse arvutamiseks jagatakse aastatulu 12 kuuga, kuid 12 kuust lahutatakse eelnevalt päevad, mil vanem oli haiguslehel, hoolduslehel või rasedus- ja sünnituspuhkusel. Jagatis ongi vanemahüvitise suurus. ³³	2019. aastal on toimetulekupiir 150 eurot kuus. Iga alaealise liikme toimetulekupiir on 2019. aastal 180 eurot kuus. ³⁴	Töötutoetuse päevamäär 2019. aastal on 5,65 eurot ning 31-kordne päevamäär on 175,15 eurot. ³⁵
Läti	Isikule, kellel on kuni 1,5 aastane laps on toetus 171 eurot kuus. Isikule, kellel on 1,5-2 aastane laps on toetus 42,69 eurot. ³⁶ Kuni 20. eluaastani makstakse ühe lapse eest 11,38 eurot, teise lapse eest 22,76 eurot, kolmanda lapse eest 34,14 eurot ja 50,07 eurot neljanda ning iga järgmise lapse eest. ³⁷	Vanemahüvitist makstakse 140 päeva sõltuvalt vanema eelmise kalendrikuu töötasust 80% ulatuses. ³⁸	Miinimum sissetuleku toetust määratakse isiku või majapidamise sissetuleku ja valitsuse määratud toimetuleku määra (50 eur kuus) vahe kohta. ³⁹ Toetus määratakse 3 – 6 kuuks ja on uuendatav.	Töötutoetust makstakse proportsionaalselt vastavalt tööhõive kogukestvusele ja makstud tuludele. 1-9 töötatud aastat – töötutoetus 50% keskmisest teenitud palgast 10-19 töötatud aastat – töötutoetus 55% keskmisest teenitud palgast 20-29 töötatud aastat – töötutoetus 60% keskmisest teenitud palgast 30 ja rohkem töötatud aastat – töötutoetus 65% keskmisest teenitud palgast ⁴⁰

³² <https://www.sm.ee/et/perehuvitised-1>

³³ <https://www.sm.ee/et/vanemahuvitis>

³⁴ <https://www.eesti.ee/et/toetused-ja-pensionid/toetused-ja-huevitised/toimetulekupiir-ja-toimetulekutoetus/>

³⁵ <https://www.tootukassa.ee/content/toetused-ja-huvitised/tootutoetus>

³⁶ <https://www.vsaa.lv/en/services/for-parents/allowance-for-child-care/>

³⁷ <https://www.vsaa.gov.lv/en/services/for-parents/family-state-benefit/>

³⁸ <https://www.vsaa.lv/en/services/for-parents/maternity-benefit/>

³⁹ http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Latvia_en.pdf

⁴⁰ <https://www.vsaa.lv/en/services/for-employees/unemployment-benefit/>

4.3. Keelelised piirangud töökoha leidmisel, töötamisel ja teenuste kasutamisel

Piiriülese töötamise puhul on oluline keeleoskus, mis võimaldab töötajal keskkonda paremini sulanduda ning tööülesandeid täita. Samuti aitab see ära hoida erinevaid ohtlikke olukordi ning tagada töötajate turvalisuse. Valga-Valka tööturul on üha olulisemaks muutunud **mitmekeelsete töötajate leidmine**. Tulenevalt kahe erineva riigi lähedusest räägivad piirkonna elanikud peamiselt eesti, vene ja läti keelt. Nii Valgas kui ka Valkas on keeleoskuse mõjutajaks vanus, mistõttu räägivad **nooremad lisaks emakeelele inglise keelt ning vanemad inimesed pigem vene keelt**. Andmete kogumisel tõid mitmed osapooled välja, et üha enam on tööandjate poolt eelistatud inimesed, kes lisaks emakeelele ja inglise keelele räägivad ka vene keelt, seda eriti valdkondades, mis eeldavad suhtlemist. Paraku on selliseid noori piirkonnas väga vähe ning ette on tulnud olukordi, kus vene keele mittevaldamise tõttu pole võimalik inimest tööle võtta. Antud probleem ei puuduta eriti piiriüleseid töötajaid, kuna enamasti tulevad Valga linna töötajad Valkast, kes otsivad lihttööd, mis ei eelda klientidega suhtlemist. Olenemata töötajate erialast või tööülesannetest on Lätist tulnud piiriüleste töötajate peamiseks **hirmuks eesti keele oskuse puudumine ning sellega seonduv suhtumine teiste kolleegide poolt**. Lätlastest **piiriülesed töötajad on tööle asumisel tundnud kohalike pahameelt**, mis tuleneb **eesti keele oskamatus**est, millega võib kaasneda tõrjutust ning eemale hoidmist.

Valga kohalike elanikele, kes valdavad läti keelt on eelis Valka linna tööle asumisel mistõttu on neil suuremad võimalused tööturul. Eestist pärit piiriülesed küsitletud töötajad olid positsioonidel, mis eeldas igapäevast suhtlust, nõuandmist ning arusaamist. Samuti selgus, et **eestlastest piiriülesed töötajad oskavad enamasti rääkida läti keelt**, mis oli neile suureks eeliseks töökoha saamisel.

Valka linnast Valga linna tööle asunud töötajate jaoks tekitab **eesti keele oskuse puudumine või selle vähene oskus** kõige enam raskusi erinevates **bürokraatlikes protsessides** – pangakontode loomine, ID-kaartide väljastamine, töölepingute mõistmine, seadusandlus, tööohutuse eeskirjad jne. Valga linna ettevõtjad avaldasid uuringu käigus arvamust, et tööülesannete- ja kohustuste täitmisel on piiriüleste töötajatega tekkinud mitmeid arusaamatusi, mis on tulenenud asjaolust, et **inimesed ei mõista töölepingute sisu**. Piirkonnas on esinenud korduvalt olukordi, kus piiriülene töötaja lahkub tööandja juurest etteteatamata, mistõttu jäävad **töölepingud lõpetamata**. Sellised situatsioonid mõjutavad oluliselt tööandjate töökorraldust ning samuti võivad **töötajad teadmatus**est jääda ilma oma õigustest ja võimalustest.

Analüüsides antud olukorda Eestist pärit piiriüleste töötajate seas, siis on olukord mõnevõrra erinev. Küsitletud töötajad valdasid läti keelt hästi, mistõttu ei osanud nad välja tuua probleeme, mis võib kaasneda keeleoskamatus

Üldiselt mainiti mitmel korral nii Eesti kui Läti ettevõtjate ja töötajate poolt Eesti ja Läti seadusandluse erinevusi ning sellest tulenevaid takistusi. Samuti nähakse seda takistusena piirkonnas ühtsete teenuste osutamiseks, näiteks transpordiettevõtetele või pankadele.

*„Riikide tasandil võiks kokku lepitud olla ja infovahetus võiks ka Läti ja Eesti maksuameti vahel olla.“
(Eestist pärit piiriülene töötaja)*

„Jäi asi riiklike seaduste taha, seadusandlus on nii erinev, et väga raske teha. [Ettevõtte] on palju samme astunud aga põrkusime kokku erineva seadusandlusega.“ (Teenuseid pakkuv ettevõtte võimalusest teenindada nii Eesti kui Läti kliente)

4.4. Keeleõppe võimalused

Piirkonnas on võimalik õppida eesti, läti kui ka inglise keelt Töötukassa ja Läti-Eesti Instituudi koolitustel. Valgamaa Töötukassa osakonnas on loodud võimalused eesti keele õppeks, kus on võimalik osaleda kõigil keeletasemetel aastaringselt ning üheks kursuse mahuks on enamasti 300 tundi. Tööandjad, kelle alluvuses

töötavad inimesed, kes on pärit Lätist saavad Töötukassast taotleda eesti keele õppimisega seotud kulude hüvitamist. Lisaks Töötukassale pakub **tasulisi eesti, läti ja inglise keele õppimise võimalusi ka Läti-Eesti Instituut**, kus on võimalik osaleda keelekursustel kord õppeaasta jooksul ehk sügisest kevadeni. Üheks keeleõppe kursuse mahuks on kuni 60-70 akadeemilist tundi, mille eest tuleb tasuda ligikaudu 210-245 eurot. Nii Töötukassa kui ka Läti-Eesti Instituudi keelekoolitustel on oodatud kõik õppurid ning huvilised.

Tabel 15: Eesti Töötukassas ja Läti-Eesti Instituudis osalenud keeleõppurite arv perioodil 2015-2018

Aasta	Eesti Töötukassa	Läti-Eesti Instituut
2015	47	15
2016	68	0
2017	70	50
2018	72	- ⁴¹

Uuringu läbiviimisel selgus, et olenemata piirkonnas loodud keeleõppe võimalustest ei kasutata olemasolevaid koolitusi piisavalt või katkestatakse õpingud erinevatel põhjustel. Andmete kogumisel ilmnes, et väga paljud vanema generatsiooni esindajaid, kes valdavad vene keelt **ei näe vajadust eesti keele õppimiseks**. Selle peamiseks põhjuseks on asjaolu, et Valga linnas elab ja töötab palju inimesi, kes kasutavad suhtlemiseks vene keelt, mistõttu saavad piiriülesed töötajad oma ametikohal ning igapäevaelus piisaval tasemel hakkama. Samuti selgus, et Lätist pärit nooremal piiriülesel tööjõul on siiski huvi eesti keelt õppida, kuid paljud neist **katkestavad õpingud**. Intervjuude käigus tõid erinevad osapooled välja, et keeleõpingute pooleli jätmise põhjuseks on asjaolu, et **keeletunnid toimuvad õhtuti peale tööpäeva**, mistõttu on inimesed väsinud ning nende kaasamõtlemine on raskendatud. Samuti antakse keeletundides **kodutöid ja ülesandeid**, kuid paljudel töötajatel on lapsed ja perekonnad ning õpingute asemel soovivad inimesed oma puhkeaega pere seltsis veeta. Töötukassa Valgamaa osakonna sõnul on oluliseks probleemiks ka õpingute rahastus. Taotledes töötajale eesti keele õpingute hüvitamist peab **tööandja esmalt koolituse eest ise tasuma** ning seejärel esitama dokumentatsiooni, mille alusel tehakse Töötukassast väljamakse. Paraku ei pruugi olla tööandjatel ja ettevõtetel, kelle alluvuses on piiriülesed töötajad piisavalt vabasid vahendeid, et õpingute eest maksta. Samuti ei pruugi piiriülestel töötajatel jätkuda vahendeid, et maksta õpingute eest Läti-Eesti Instituudis.

Olenemata piirkonda loodud võimalustest on Valga linna tööle asunud piiriüleste töötajate arvamuse kohaselt piirkonda **loodud liiga vähe võimalusi, et lätlased saaksid eesti keelt õppida**. Üheks põhjuseks, miks selline arvamus võib tekkida on inimeste **vähene teadlikkus piirkonna pakutavatest võimalustest**. Positiivse eeskujuna on võimalik esile tõsta piirkonna ettevõtteid ja tööandjaid, kes on **piiriülestele töötajatele võimaldanud eesti keele õppimise võimalusi töökohal**. Paraku ei ole keeleõppe loengud piiriülestele töötajatele olnud kohustuslikud, mistõttu suurem osa töötajad on nendest loobunud.

Uuringu käigus selgus, et lätlastest piiriüleste töötajate seas võib **eesti keele oskamatus olla oluliseks takistuseks, mis piirab osavõttu enesetäiendamiseks mõeldud koolitustest**. Selleks, et piiriülesed töötajad saaksid maksimaalse kasu koolitusest on oluline, et need toimuksid inimese jaoks arusaadavas keeles. Lähtuvalt sellest, et enamik Lätist pärit piiriülest tööjõust suhtleb läti ja vene keeles, siis peaksid ka neile mõeldud koolitused olema samas keeles. Paraku toimuvad enam **venekeelseid täiendkoolitusi Tallinnas või Ida-Virumaal**, kuid nendes osalemine on liiga ressursikulukas, mistõttu ei ole need Valga-Valka piirkonna piiriülestele töötajatele kättesaadavad. Töötukassa Valgamaa osakonna sõnul on võimalik teatuid koolitusi venekeelsetena tellida, kuid nende toimumiseks peavad koolitusel osalema kindel arv inimesi, et tagada grupi täituvus. Uuringu teises faasis toodi ettevõtjate poolt välja ka seda, et neil ei ole

⁴¹ Info puudub

võimalik tööle võtta lätlast ja siis muretseda nende keeleõppe pärast, kuna paljudes positsioonides on eesti keele oskamine vajalik.

4.5. Valga-Valka Mobility programmi tegevused piiriülese tööjõuliikumise soodustamiseks

Valgamaa Töötukassa osakond ja Läti Tööhõiveagentuur on oluliseks lüliks erinevate osapoolte vahel jagades informatsiooni ja pakkudes mitmesuguseid tööturuteenuseid. Valgas asuva osakonna sõnul on piirialadel asuvatel tööturuteenuseid pakkuvatel asutustel suurem koormus kui teistel osakondadel, kuna sealsed töötajad puutuvad üha enam kokku piiriüleste töötajatega. Sellest tulenevalt peavad tööturuteenuseid pakkuvad asutused üha enam selgitama ja tutvustama konsultatsioonidel riikide maksusüsteeme, seadusandlust ja muud töötamisega kaasnevat.

4.5.1 Töömessid

Valga-Valka Mobility programmi raames on ellu viidud töötajatele ja tööandjatele suunatud **töömesse, infoseminare ning muid kontaktüritusi**, mille kaudu on võimalik olulist teavet edasi anda. Liivimaa töömess on üheks peamiseks väljundiks, kuidas Töötukassa kokku viinud ettevõtted ja tööd otsivaid inimesi ning pakkunud võimalust piirkonna tööpakkumistega tutvumiseks. 2019. aastal toimus töömess kuuendat korda ning kohal oli 30 tööandjat, kes pakkusid ligi vaba 400 töökohta. Tööandjate pakkumised messil on mitmekülgsed, mistõttu on töötajal võimalik messilt leida hooajalisi, spetsialisti kui ka kohapealse väljaõppega töökohti. Lisaks on võimalik osalejatel kohapeal tutvuda mõlema riigi seadusandluse ja maksusüsteemiga ning jagatakse vajalikke teadmisi kandideerimisdokumentide koostamise ja muu karjäärilase nõu kohta.⁴²

Andmete kogumisel selgus, et kõik küsitletud osapooled nii Valgas kui ka Valkas on teadlikud piirkonnas toimuvatest töömessidest ning nende eesmärkidest. Mõlema linna omavalitsused ja asutused, ettevõtjad ning piiriülesed töötajad leidsid, et **messid on väga hästi korraldatud ning laiendavad kohalike tööandjate ning töötajate võimalusi** töötaja või töökoha leidmisel. Samuti on osapooled veendunud, et **töömessid aitavad parandada piirkonna tööturu olukorda**. Valka ettevõtjate hinnangul on töömessid atraktiivsemad pigem Valga linnas tegutsevatele ettevõtetele, kuna Valga linna pakutavaid töökohti on rohkem, mistõttu on messide kaudu võimalik neid täita piiriülese tööjõuga. Nii Valka ettevõtjad kui ka piiriülene tööjõud on arvamusel, et messe kasutavad rohkem töötajad kui tööandjad. Samuti tõid piirkonna tööandjad välja asjaolu, et **töömesside kaudu pakutavad töökohad on suunatud rohkem lihttöötajatele ning spetsialisti teadmistega töötajaid on messidelt keeruline leida**. Sellegipoolest peetakse töömesse üldiselt kasulikeks ettevõtmisteks ja ettevõtjad soovivad nendest osa võtta.

„Töömessid on tõesti lähedad, eriti Läti poole peal.“ (Valka ettevõtja töömessidest)

4.5.2 Ühine tööpakkumiste ajaleht

Mõlema linna tööturgude integreerimise ja piiriülese toetamise eesmärgil **antakse alates 2017. aastast välja informatiivset ajalehte „Töö Valgas-Valkas“**, kus on kajastatud Valga-Valka piirkonna uudised, tööhõive- ja tööturualased teated ning muu informatsioon, mis puudutab vabasid töökohti. Ajalehe väljaandmine aitab avardada oluliselt piirialal tegutsevatele tööandjate ja töötajate võimalusi leida sobivat töötajat või töökoha, edendab tööjõuliikumist ning parandab osapoolte juurdepääsu infole ja teenustele. Ajalehte planeeritakse välja anda perioodil 2017-2019 ning selle käigus antakse välja 8 trükist nii eesti, vene kui ka läti keeles. 2019 maikuu seisuga on välja antud kuus ajalehte, ning üks tiraaž ulatub 15 000 eksemplarini.⁴³

⁴² „Liivimaa töö- ja karjäärimesil pakkusid tööd üle 30 tööandja“ (2019) Valga vald
https://www.valga.ee/uudised-ja-teated/-/asset_publisher/NdxUP2aDtxzz/content/id/23434133

⁴³ „Ühise tööhõiveprojekti eesmärk on aidata leida tööd ja töötajaid“ (2017) Smane, G.
<http://www.valgalv.ee/UserFiles/1%20linn%20%20riiki/Darbs%20est%201-4.pdf>

Intervjuudest kogutud andmete tulemusena on võimalik välja tuua, et **peamiselt uurivad tööotsijad töötamise võimaluste kohta tuttavatelt ning sõpradelt**, kuid **üsna palju kasutatakse ka ühiselt loodud ajalehte töökoha otsimiseks**. Enamus uuringus intervjueritud ettevõtetest mainivad ühist ajalehte samuti ühe peamise võimalusena töötajate leidmiseks.

„Saadame tavaliselt oma tööpakkumised Valka omavalitsusele ja nad avaldavad need enda ajalehes.“ (Valka ettevõtja töötajate leidmisest)

Samas on Valka piiriüleste töötajate sõnul kaksiklinnas ka **tööandjad, kes ei avalda oma töökuulutusi ühisel ajalehes**. Selle peamiseks põhjuseks on asjaolu, et piirkonnas esineb ametikohti, mis eeldavad väga head eesti keele oskust. Paraku on piiriüleste töötajate hulgas vähe inimesi, kes valdaksid piisaval tasemel eesti keelt, et suhelda igapäevaselt inimestega, mistõttu ei peeta tööandjate poolt oluliseks töökuulutuste avaldamist ühisel ajalehes.

4.6. EURES töövahendusteenus Valgas ja Valkas

Lisaks eelpool mainitud Valga-Valka Mobility võimalustele saavad nii Valga kui Valka tööandjad ja tööotsijad kasutada **EURES töövahendusteenust**, mille eesmärgiks on jagada teavet ja informatsiooni töökohtade, töö- ja elamistingimuste kohta kõikides EURES võrgustikku kuuluvate riikides. Antud teenuse kasutamiseks on Eesti Töötukassas ja Läti Tööhõiveagentuur olemas nõustajad, kes abistavad teenusekasutajaid nende probleemide ja küsimuste korral.⁴⁴ Eestis viidi 2017. aastal läbi uuring „Tööandjate rahulolu Töötukassa tööga“, mille tulemusena selgus, et 49% (2016. aastal 51%) vastanutest kuulnud EURES võrgustikust ning 48% vastanutest ei olnud sellisest võrgustiku olemasoluga kursis. 2017. aastal pakkus Töötukassa EURES teenuseid kokku 822 Eesti tööandjale, mille puhul on peamiseks eesmärgiks saada teada erinevatest võimalustest, mis seonduvad piiriülese töötamisega.⁴⁵ Paraku ei ole veel tänasel päeval võimalik välja tuua konkreetset statistikat Valga ja Valka linnade kohta, kuid Töötukassa andmetel teavitasid aastatel 2015-2018 EURES tööandjate konsultandid Valgamaal tööandjaid EURES teenustest kokku 172-l korral (2015 - 1; 2016 - 36; 2017 - 48; 2018 - 87). 2019 aasta I kvartalis jagasid töötukassa töötajad erinevate teenuste raames esmast teavet EURES teenustest ja Euroopa tööpakkumistest Valgamaal 64 -le töötule.

4.7. Tööjõu mittevastavus piirkonna tööandjate vajadustele

Kohalike ettevõtjate sõnul on üheks suurimaks probleemiks **tööturu pakkumiste ja piirkonna tööjõu vajaduste mittevastavus**. Sellest tulenevalt on nii Valgas kui ka Valkas palju tööotsijaid kuid samal ajal on tööturul kvalifitseeritud töötajate puudus. Valga-Valka piirkonnas on kõige rohkem elanikke, kes töötavad **metalli-, õmblus-, puidu- ja toiduainetööstuse valdkonnas**. Suur osa kohalikest inimestest on **lihttöölised**, kes teenivad elatist ametikohtadel, mis ei vaja konkreetset ettevalmistust. Samuti on piirkonnas palju selliseid töökohti, kus **tööandja õpetab töötajad välja lähtuvalt tööülesannetest**. Tulenevalt Valga-Valka tööturu olemusest on Lätist Eestisse tulevad töötajad samuti enamasti lihttöötajad, kelle sissetulek jääb miinimumpalga lähedale. Vastupidiselt on Eestist pärit piiriüleseid töötajad Lätis pigem kõrgematel ametikohtadel töötavad inimesed, kes teenivad ka paremat palka. Enamasti on levinud praktika, et leides endale piiriülese töökoha Valga linnas, siis on eesmärgiks leida endale eluase ning kolida koos perega Eestisse elama. Sellest tulenevalt võib väita, et **piiriülese töötamise võimalusi kasutatakse enamasti stabiilse ja püsiva töökoha leidmiseks**. Võrreldes Eestist ja Lätist pärit piiriüleseid töötajaid, siis **Valga linna**

⁴⁴ "Välismaal töötamine ja Euroopa töövahenduse teenused (EURES)" (2016) Eesti Töötukassa
<https://www.tootukassa.ee/content/teenused/valismaal-tootamine-ja-euroopa-toovahenduse-teenused-eures-0>

⁴⁵ "Tööandjate rahulolu Töötukassa tööga" (2017) Eesti Töötukassa
https://www.tootukassa.ee/sites/tootukassa.ee/files/aruanne_tooandjate_rahulolu_tootukassa_tooga_2017.pdf

elanikud ei näe vajadust ning põhjust Lätti kolimiseks, kuna sisuliselt on tegemist siiski ühe linnaga, kus on väikesed vahemaad ning mugav piiriületus.

„Ei ole lihtne leida töotajaid, keeruline on. Oskustöölisi ei ole. Peab üle ostma või kaugemalt otsima.“ (Eesti ettevõtja tööliste leidmise kohta)

Piirkonna tööturu hetkeseisu mõjutab ka **olemasolevate töökohtade olemus**. Täna seaks päevaks on väljakujunenud olukord, kus **Valga kohalikud elanikud ei ole huvitatud olemasolevatest töökohtadest, millega kaasneb väike palk ja kindlad töögraafikud**. Selle peamiseks põhjuseks võib pidada üldist elutaseme tõusu, mistõttu otsitakse pigem kõrgemalt tasustatud ja päevase graafikuga tööd. Olenemata sellest annab eestlaste vähenenud huvi võimalused **Valka tööjõule leida töökoht Valga linnas**. Piirkonnas on **töökoha leidmine raskendatud noortel naistel**, kellel on lapsed, mistõttu pole võimalik vastu võtta tööd, kus on pikad tööpäevad või öised töövahetused. Sellisel juhul on ettevõtjad otsinud endale töotajaid Valka linnast, kus sarnaselt Valgale on suur tööpuudus, kuid **inimesed on valmis töötama tööandjale sobilike tingimuste alusel**. Piiriülese tööjõuliikumise hoogustumisel on piirkonnas ette tulnud olukordi, kus kohalikud eestlased olid pahased, et töotajate valimisel eelistati Lätist tulnud kandidaate. Olenemata sellest tegid ettevõtjad värbamisotsuseid lähtuvalt küsitud palgatasemest ning töötingimustest. Lätist pärit piiriülelised töotajad on positiivsena välja toonud asjaolu, et vastupidiselt kohalikele eestlastele, meeldib neile kindla **graafikuga töö**, kuna see võimaldab suuremat stabiilsust. Samuti on Valgas töötades ühe vahetuse pikkuseks enamasti 8 tundi, kuid Valkas on ettevõtteid, kus ühe vahetuse pikkuseks on 24 tundi. Nii Eesti kui ka Läti ettevõtjad on arvamisel, et piirkonnas pakutavad **töökohad on eelkõige suunatud lihttööd tegevatele inimestele**. Tegelikult on Valga ja Valka linna koondunud paljud tootmisega tegelevad ettevõtted ja tööandjad, kes vajavadki töotajaid erinevatesse tootmise etappidesse. See on ka üheks põhjuseks, miks on Valga linna lihttöötajate seas palju Lätist pärit inimesi.

Valga-Valka piirkonnas on **puudus erinevate valdkondade spetsialistidest, inseneridest ja teistest töotajatest**, kes oleksid võimalised kohaliku elu arengusse panustama. See on üheks põhjuseks, miks **ettevõtjad ja tööandjad otsivad kvalifitseeritud töotajaid väljaspool Valga-Valka piirkonda**. Olukorra muudab eriti keeruliseks asjaolu, kui tegemist on mõne konkreetsema valdkonna spetsialistiga, kellele vastavate teadmistega inimesi kohalikul tasandil üldse ei ole. **Ettevõtjad on töotajate leidmiseks võtnud ühendust ka ülikoolidega** ning uurinud, kas ja kui palju on vajalike oskuste ning teadmistega inimesi Valga ja Valka linnas. Paraku saab sellisel juhul määravaks siiski piirkonna **madal palgatase ja piirkonna maine**, mis ei meelita inimesi töökohtadele kandideerima või tööpakkumisi vastu võtma.

Uuringu käigus selgus, et Valga-Valka piirkonnas on ettevõtjad vajadustele vastava tööjõu leidmiseks laiendanud tööjõuotsinguid nii piiriüleselt kui oma riigis kaugemale. Tööandjad on nõus tegema täiendavaid kulusid sobivate töotajate värbamisel ja töösuhte hoidmisel. Näiteks on mitmed **kohalikud Eesti ettevõtted pannud käima bussid**, mis võtavad töotajad kindlal kellaajal ja kohas peale ning transpordivad nad töökohale. Transpordi võimaluste kasutamine loob piiriäärsetel aladel elavatele inimestele head tingimused töötamiseks, vastasel juhul oleksid paljud inimesed töötud ning nende toimetulek oleks raskendatud.

Valga ettevõtjate sõnul võib piirkonnas tekkinud olukorra põhjuseks olla **Valga Kutseõppekeskuse õpetatavate erialade valik**, mis ei ole kooskõlas piirkonna vajadustega ja võimalustega, seetõttu **ei leia koolilõpetajad endale kodukohas töökohta** ning on **sunnitud lahkuma**. Valgamaa Kutseõppekeskuses õpetatakse järgmisi erialasid - hooldustöötaja, kokk, abikokk, puidupingioperaator, ehituspõuusepp, tegevusjuhendaja, tisler (2 aastat ja 3 aastat), mootorsõidukitehnik, lapsehoidja, logistik, logistiku abi, müüja-klienditeenindaja, plaatija, pottsepp-sell, maaler, puhastusteenindaja, pehme mööbli valmistaja, mootorsõidukidiagnostik, hotelliteenindaja, veokorraldaja, toitlustusteenindaja, korstnapühkija, köögiabiiline.⁴⁶ Ettevõtjate hinnangul peaks Valgamaa Kutseõppekeskuses rohkem õpetama erialasid, mis

⁴⁶ "Erialade tutvustused" (2018) Valgamaa kutsehariduskeskus <http://www.vkok.ee/sisseastujale/erialade-tutvustused/>

on seotud piirkonnas tegutsevate suurettevõtjatega ning on vastavuses tööjõu vajadusega. See tähendab, et õppekavad peaksid olema keskendunud **puidu- ja metallitootmisega seotud erialadele** või **suurendama õpilaste arvu nendel õppekavadel**. Lähtudes asjaolust, et Valga-Valka piirkonnas toimub nii elanike arvu kui ka teenuste kättesaadavuse vähenemine, ei leia kohalikud noored piisavalt põhjuseid kodukohta jäämiseks. Uuringu teises faasis intervjuueeritud Valgas elava noore arvates on tekkinud nõ psühholoogiline mõjutus, sest pidevalt kuulatakse noorte lahkumisest. Sellise trendi tulemusena **lahkuvad oma ala haritud spetsialistid** koos omandatud teadmistega, mistõttu on piiratud tööturu olukord ning selle arenguvõimalused.

„Ma ise arvan, et see on vähemasti noorte seas suur põhjus, lihtsalt see psühholoogiline efekt, et kuna kõik teised lähevad ära, siis tundub, et jääksid üksinda, sest enamuse sõpru ja tuttavaid liiguvad n-ö parematele jahimaadele. Ehk siis üks prioriteetidest võiks olla luua kuvand - tegelikult sinu sõber jääb Valka, jää sina ka, sest siin on uus ja huvitav tulevik - või midagi taolist.“ (Valgas elava noore kommentaar)

5. Muud olulised piirkonna arengut mõjutavad tegurid

Antud peatükis on välja toodud teemad, mis on kaudselt seotud nii ettevõtluskeskkonna kui ka piiriülese tööjõuliikumisega, kuid need ei avalda valdkondadele konkreetset mõju. Alljärgnevate teemade sisend saadi peamiselt läbi sihtgrupi intervjuude, fookusgrupi arutelude ning valideerimisseminaride.

5.1. Valga-Valka kaksiklinna arendamine

Peale erinevate tööturuteenuste on piirkonna edendamise seisukohast olulise tähtsusega projekt “Valga-Valka kaksiklinna arendamine”. Antud projektiga ühendatakse veel enam Valga ja Valka linnad ning kujundatakse avaram ja kaasaegsem piirilinnade keskus. Samuti luuakse projektiga sobilik töökeskkond, mis võimaldab rohkem kaasata erasektori investeeringuid ja toetada piiriülest ettevõtlust. Planeeritud on ka **avada piirialal jalakäijatele mõeldud tee**, mida kasutades on võimalik ühest linnast teise kõndida. Mõlemad tegevused on suunatud piirkonna ühisele arengule ning turismi edendamisele.⁴⁷ Tuleviku tegevusi planeerides on Valka omavalitsus välja toonud **Valga-Valka ühistranspordi arendamise vajaduse, ettevõtlusinkubaatori ja turismikeskuse loomise**. Kahe linna ühise bussiliini vajadust mainiti mitmel korral ka teises faasis intervjuueeritud ettevõtete ja töötajate poolt.

„Bussiküsimus on aastast 2005 aktuaalne olnud aga siiani ei ole toimunud. Seda ei saa ainult linna juhid mõjutada.“ (Valga ettevõtja ühisest bussiliinist)

5.2. Informatsioonikanalid ja koostöö

Kohalikud omavalitsused, tööturuteenuseid pakuvad asutused ja teised osapooled teevad üha enam koostööd, et suurendada kohalikes ettevõtetes ja tööandjates teadlikkust piirkonnas pakutavatest võimalustest. Intervjuude käigus kogutud andmete põhjal võib öelda, et olukord on muutunud paremuse suunas, kuna **üha rohkem inimesi on teadlikud pakutavatest võimalustest**. Antud asjaolu toetab ka Töötukassas läbiviidav rahulolu uuring, kus on iga aastaga paranenud info kättesaadavus ning rahulolu olemasolevate teenustega.⁴⁸ Olenemata järk järgult suurenevast teadlikkusest jätavad kohalikud tööandjad kasutamata piirkonnas loodud võimalused, mis on mõeldud ettevõtluskeskkonna ja piiriülese tööjõuliikumise toetamiseks. Nagu eelpool mainitud, on Töötukassas loodud ainulaadsed võimalused

⁴⁷<http://www.valgalv.ee/et/Linnakodanikule/Projektid-ja-arengukavad/Teostamisel-projektid/Valga-Valka-kaksiklinna-arendamine>

⁴⁸ "Tööandjate rahulolu Töötukassa tööga" (2017) Eesti Töötukassa
https://www.tootukassa.ee/sites/tootukassa.ee/files/aruanne_tooandjate_rahulolu_tootukassa_tooga_2017.pdf

ettevõtjatele, kes võtavad enda alluvusse piiriüleseid töötajaid. Vaadates teenuste kasutamise statistikat, siis väga vähesed tööandjad on olemasolevaid võimalusi kasutanud. Töötukassa esindajad on välja toonud, et piirialadel paiknevatel osakondadele on langenud suurem töökoormus. Peamiselt tuleneb see asjaolust, et hoogustunud on piiriülene tööjõuliikumine, mille tulemusena on konsultandid pidanud rohkem tegelema **teavitus- ja nõustamistööga**. Seega on kohalikele omavalitsustele, Töötukassa osakondadele ning teistele osapooltele oluline leida üha enam võimalusi ja vahendeid, kuidas viia inimesteni teadlikkust olemasolevate teenuste olemusest ning kasutamisest. Uuringu teises faasis toodi kohalike elanike ja ettevõtjate poolt esile, et võimaluste kohta info liikumine on üha enam paranenud ja siin osas piirkonna ettevõtjatel kaebusi polnud.

Nii Valga kui ka Valka linna ettevõtted ja töötajad kasutavad peamiste ettevõtlust **puudutavate infoallikatena omavalitsuste veebilehte, Töötukassa kodulehte ning ühiselt välja antavat ajalehte „Töö Valgas-Valkas“**. Valka linna esindajad tõid oluliste teabeallikatena välja ka **Maksuameti, Maa-ameti, Tööinspektsiooni ja notarid**. Nii piiriülesed töötajad, tööandjad kui ka ettevõtjad peavad üheks Valga-Valka piirkonna eripäraks **kiiret asjaajamist erinevate osapoolte vahel**. Tulenevalt asjaolust, et tegemist on väikese piirkonnaga, siis teave töökohtade, ettevõtlusega seotud probleemide ja muu vajaliku info osas liigub suuliselt. Seetõttu jõuab teave mitmesuguste osapoolteni kiiresti, mis võimaldab bürokraatlikke protsesse kiirendada ning vajadusel probleeme lahendada. Enamasti on sellised olukorrad seotud uute ettevõtjate liikumisega Valga-Valka piirkonda, mistõttu on omavalitsuse juhid, Eesti Töötukassa ja Läti Tööhõiveagentuur teinud tihedat **koostööd ruumide leidmiseks, lubade ja vajaliku info väljastamiseks**. Asjaajamise kiiruse üle on positiivselt meelestatud välismaised ettevõtjad, kes on piirkonna võimalusi uurima tulles üllatunud, et omavalitsuse juhiga kontakti saamiseks piisab ühest telefonikõnest ning vajalik kokkusaamine võib toimub sama päeva jooksul.

5.3. Ääremaastumine ja maine

Lähtuvalt asjaolust, et Eesti ja Läti äärealadelt liiguvad inimesed jätkuvalt pigem suurtesse linnadesse väheneb elanike arv piirkonnas jõudsalt. Lisaks inimestele on nii Valgast kui Valkast lahkunud ka olulised riigiasutused ja teenused, mistõttu ei ole elanikel võimalik kõiki teenuseid kodukohas saada. Tänapäevaks on Valga linnas rohkem erinevaid ametiasutusi ning teenuseid, mis on inimestele kättesaadavad. **Valka linnas pole ühtegi pangakontorit ega filiaali**, mistõttu ei ole sealsetel elanikel võimalik raha pangakontolt välja võtta. Olukorra lahendamiseks on Valka kohalik omavalitsus teinud ettepaneku krediidiühingu loomiseks, kuid hetkel pole andmeid edaspidiste tegevuste osas.

„Mis on tõeliselt absurdne – Valkas ei ole pank. Kui ma alustaksin uue ettevõtte arendamist, mul poleks võimalust seda siin teha, sest äripinnad mida võimaldatakse kohaliku omavalitsuse poolt või need, mis pakutakse erasektorist, on kallid ja kehvast seisust.“ (Läti ettevõtte pangafiliali puudumisest Valkas)

Nii Valga kui Valka elanike jaoks on üheks oluliseks asutuseks Valga Haigla, mille teenuseid kasutavad ka väga paljud Läti kodanikud. Selle peamiseks põhjuseks on asjaolu, et piiriäärsete Läti kodanike jaoks asub riiklik haigla kaugel ning seal on pikad ootejärjekorrad, seega **Valga haigla läheduse ning kvaliteetse teenuse tõttu on patsientideks nii Valga kui ka Valka linna elanikud**. Uuringu teises osas selgus, et paljud kohalikud on väga nõrkinud Valga Haigla sünnitusosakonna sulgemise⁴⁹ tõttu ning seda peetakse linnale suureks kaotuseks.

„Sünnitusosakond peaks olema, noored ei saa siia pere luua sest nad ei saa siin sünnitada. Kui ta peab minema kaugemale on see ju raske. Ja kõigil ei ole võimalused samad. Võimalused oli olemas enne kui sünnitusosakond otsustati kinni panna.“ (Valga ettevõtja sünnitusosakonna sulgemisest)

⁴⁹ <https://www.err.ee/744851/valga-haigla-noukogu-otsustas-sunnitusosakonna-sulgeda>

„Valga haigla küsimus on valulik mõlema linna jaoks. Siin oli vaja võidelda linnajuhtidel, aga miks pidi nii minema, ei tea.“ (Valga ettevõtja sünnitusosakonna sulgemisest)

Kohalike elanike ning ettevõtjate sõnul püüavad asutuste või teenuste sulgemise otsused palju **negatiivset meediakajastust**, mille tulemusena on inimestel tekkinud eelarvamused ja teatav negatiivne ettekujutus piirkonnast. Näiteks lätlased peavad Valka linna pigem väikesed piiräärseks külaks, kuid tegelikkuses elab Valga-Valka piirkonnas rohkem inimesi kui enamuses Läti linnades. Samuti on inimestel tekkinud arusaam, et Valka asub Riiast väga kaugel, kuid pigem on Valka pealinnale lähemal kui paljud teised Läti suurlinnad. Sarnaselt Valkaga on sama olukord ka Valgas, mida tuntakse esmalt kui vana raudteelinnana ning üldsus ei ole kursis seal toimuvate arengutega – täienenud sportimisvõimalused, renoveeritud kool, Valga kultuuri- ja huvikeskus, raekoda jne. Linnapilt on oluliselt paranenud ning muutub palju järgnevate aastate jooksul, kuid olenemata sellest leidub piirkonnas veel palju tühjasid ja mahajäetud hooneid, mis mõjutavad linna mainet. See on üheks põhjuseks, miks piirkonnast kaugemal elavad inimesed ei märka Valga-Valka piirkonna potentsiaali ning arenemise võimalusi.

„Viimasel ajal on meedia kajastanud Valkat negatiivses valguses ja mitte objektiivselt.“ (Valka focus group participant)

„Linna pilt ei ole ilus, visuaalne linna pilt on oluline. Valga jäi ajaloolise osaga aga see ei ole atraktiivne uute ettevõtjate jaoks. Peaks 30% maha lammutama, uued ilusad büroohooned asemele ehitama.“ (Valga ettevõtja linnapildist)

Viimastel aastatel on Valga ja Valka linna maine kujunemisel olulist rolli mänginud **riikide erinev alkoholiaktsiisi poliitika**, mis on kahtlemata kasulikum ja tulu toovam Lätile, kuna peamine klientuur moodustub Eestis elavatest inimestest. Paraku ilmnes andmete kogumise käigus, et kogu aktsiisi temaatika ja hindade erinevused on tõmmanud Valga-Valka piirkonnale negatiivset tähelepanu, mistõttu on üldsus arvamusel, et kohalikud elanikud tarvitavad rohkelt alkoholi. Taaskord on tegemist olukorraga, kus ühelt poolt on piirkonnas elavad inimesed rahul, et **piirikaubandus pakub inimestele töökohti ja sissetulekuid**. Teisalt on elanikud pahased nõ alkoholiralli toimumise pärast ning sellega kaasneva tähelepanu ja hoiaku tõttu.

5.4. Kinnisvara ja eluruumidega seotud probleemid

Üheks levinumaks viisiks ettevõtte laiendamiseks ja investeringute tegemisel on **laenu taotlemine pangast**, kuid see on piirkonnas tegutsevate ettevõtjate jaoks üheks suurimaks probleemiks. Suurematest linnadest asub Valga Tallinnast 245 kilomeetri ja Tartust 89 kilomeetri kaugusel⁵⁰ - Valka asub Riiast 155 kilomeetri ning Valmierast 42 kilomeetri kaugusel⁵¹. Nii Eestis kui Lätis muutub pealinna ja teiste suurlinnade ümbrus üha atraktiivsemaks ning sellega seoses langeb ühe enam kaugemal asuvate piirkondade kinnisvara väärtus.⁵² Seega on piirkonna **kinnisvaraturu hinnad väga madalad**, mistõttu ei piisa olemasolevast kinnisvara väärtusest laenu taotlemisel tagatiseks. Näiteks on Valga äripindade ruutmeetrihindade vahe Tallinnaga ja Tartuga ligi 8-kordne, Viljandiga 2,5-kordne ja Võruga 2-kordne.⁵³ Nii Valga kui ka Valka ettevõtjatel on väga raske pankadele tõestada ettevõtete usaldusväärsust ning jätkusuulikkust. Selle tulemusena on ettevõtjate ja tööandjate võimalused investeringute tegemisel piiratud, mistõttu kohalikel tööandjatel pole võimalik ettevõtteid arendada ega piirkonda töökohti luua.

⁵⁰ „Linnadevahelised kaugused“ <http://app.tarktee.ee/kaugus.php>

⁵¹ „Valmiera parish — Valka Municipality“ <http://ee.toponavi.com/166104-153497>

⁵² „Kinnisvaraturg äärealadel välja surnud“ (2016) Männistu, M.

<https://www.aripaev.ee/uudised/2016/02/26/kinnisvarainvesteering-valjaspool-tallinna--enesetapp-voi-kullaauk>

⁵³ <http://kinnisvaraportal-kv->

ee.postimees.ee/?act=statsAvgPrice.main&deal_type=7&start_date_year=2016&start_date_month=6&end_date_year=2018&end_date_month=6&county1=1&parish1=421&city1=0&county2=13&parish2=453&city2=0

Ettevõtluskeskkonda takistavaks probleemiks on ka Valga linnas **eluruumide vähene kättesaadavus**, mis tuleneb madalast kinnisvara hinnast ning mille tõttu on inimestel võimalik odavalt endale kodu soetada. Näiteks on võimalik piirkonnas osta keskküttega ühe- ja kahetoalisi kortereid hinnavaheemikkus 4000-9500 eurot ning kolme- ja neljatoalisi vahemikus 9900-21 000 eurot. Ahiküttega ühe- ja kahetoalisi on võimalik osta soodsamalt - 1800-5000 euro eest.⁵⁴ Tulenevalt asjaolust, et üha enam on hoogustunud piiriülene tööjõuliikumine Valga linna suunal, siis paljud Valka linna elanikud soovivad saada sissekirjutust Eestisse, et saada osa kõrgemast palgast ning erinevatest hüvitistest. Paraku on sissekirjutuse eelduseks eluruumide olemasolu. See on kinnisvara turul tekitanud olukorra, kus mitmeid aastaid pole võimalik leida ühe- ja kahetoalisi kortereid ning maakleritel on pikad nimekirjad inimestest, kes on ootejärjekorras, et endale sobivat korterit saada. Antud olukorda tunnistab asjaolu, et 2017. aastal tegi Pindi kinnisvara piirkonnas pooled korterite ostutehingutest Lätist pärit inimestega, kes soovisid Eestisse elama asuda. Sellise trendi jätkumist piirkonnas kinnitas Pindi kinnisvara esindaja ka uuringu teises faasis toimunud fookusgrupil. Lisaks on paljud lätlased end Eestiga sidumas püsivamalt, sest otsitakse pindasid ka ostmiseks ja mitte ainult üürimiseks.

„Võime kinnitada, varem olid Läti poole kliendid üüriturul, täna juba ostetakse ja seotakse ennast Eestiga püsivamalt.“ (Pindi kinnisvara esindaja)

Takistamaks elanike ümberasumist Valga linna on Valka omavalitsus **suurendatud kinnisvaramaksu** inimestel, kes omavad kinnisvara Valka linnas, kuid ametlik sissekirjutus asub mujal. Antud muudatuse tulemusel peab inimene mõtlema ja kaaluma, kas sissekirjutus teises riigis annab piisavaid eeliseid, et jätkata mujal töötamist või mitte. Valga linn ei ole kehtestanud täiendavaid regulatsioone, kuna sealne tööjõud pigem liigub Eesti suurlinnadesse ning vähe on inimesi, kelle töökohaks on Valka linn. Olenemata sellest on Valga linn on Lätist tulnud kodanikele vastu tulnud ning vajadusel andnud nõu ja kontakte, et inimesed leiaksid endale **sobiliku elukoha**, mis võimaldab neile tagada hiljem sissekirjutuse Eestisse.

5.5. Piirkonna võrdse arengu toetamine

Valga-Valka kohalike elanike igapäevane elu on kõikides eluvaldkondades väga seotud, paraku on piirkonna koostöö arendamisel ning teenuste pakkumisel on takistavaks asjaoluks piirilinnades kehtestatud **erinevad regulatsioonid ja seadusandlus**. Nii kohalike omavalitsuste, Eesti Töötukassa kui ka Läti Tööhõiveagentuur tasandil on **planeeritud mitmeid piiriüleseid projekte**, kuid nende elluviimine on raskendatud seadusandlusest tulenevate erisuste tõttu. Näiteks ei ole võimalik Läti Tööhõiveagentuur pakkuda kõiki samasuguseid teenuseid nagu seda teeb Töötukassa Valga linnas. Samuti ei ole omavalitsused saanud **ressursse ühiste hariduse-, sotsiaal- ja tervishoiu valdkonna projektide teostamiseks**, kuna Eesti ja Läti valitsused ei ole huvitatud selliselt loodavate projektide rahastamisest. Seega olenemata püüdlustest arendada nii Valga kui ka Valka linnasid on mitmeid piiravaid tegevusi, mille tulemusena on piirkonnas takistatud jätkusuutlik areng ning ettevõtluskeskkonna toetamine. Uuringu teise faasi jooksul mainisid intervjuueeritavad korduvalt, et selles osas olulisi muutuseid näha ei ole ning riikidevaheline koostöö on endiselt puudulik.

„Valitsused ei ole motiveeritud. Nt sünnitusosakonna puhul ei jõutud kokkuleppele sünnituse hindades. Ainus lahendus saab tulla riiklikul tasandil, see võiks aidata ka mainekujundusele kaasa. Kui siin oleks kasutatavad mingid hoovad mida mujal ei ole. Praegu see riigipiir seab absurdseid tõrkeid. Ei saa ringi ehitada, sest õppesõitu ei tohi teha väljaspool riigipiiri. Piirkonda tuleks käsitleda ühtse piirkonnana.“ (Valga fookusgrupis osalenu)

„Esile kerkivad probleemid on riikliku tasandi küsimused ja seotud valitsuste üldise poliitikaga piirkonna arengu osas.“ (Valka ettevõtja)

⁵⁴ "Postimees: Valga kinnisvara hinnad on väikeses tõusutrendis" (2018) Pindi Kinnisvara <http://www.pindi.ee/2018/01/19/postimees-valga-kinnisvara-hinnad-on-vaikeses-tousutrendis/>

III OSA. UURINGU TULEMUSED

Raporti kolmandas osas on kirjeldatud uuringu tulemused SWOT-raamistiku kaudu.

6. Valga-Valka piirkonna peamised tugevused ja arenguvajadused

Käesolevas peatükis on uuringu raames kogutud teabe analüüsimise tulemused ja olulisemad leiud kajastatud läbi SWOT-raamistiku. Esmalt on välja toodud Valga-Valka piirkonna ettevõtluskeskkonna peamised tugevused ja arenguvajadused (tabel 18) ning seejärel on samad näitajad piiriülese tööjõuliikumise kohta (tabel 19).

Tabel 16: Valga-Valka piirkonna ettevõtluskeskkonna tugevused ja arenguvajadused

	Piirkonna tugevused ja võimalused	Piirkonna nõrkused ja arenguvajadused
Ettevõtetele makstavad toetused ja finantseerimisvõimalused	Nii Valgas kui Valkas on ettevõtetele võimalus kohaliku omavalitsuse või Töötukassa kaudu taotleda erinevaid rahalisi toetusi ettevõtlusega alustamisel või piiriülese tööjõu värbamisel.	- Kohaliku omavalitsuse ja Töötukassa poolt pakutavaid toetusi kasutatakse suhteliselt vähe, peamiselt madala teadlikkuse tõttu. - Piirkonna ettevõtted tunnetavad ühe olulise arengubarjäärina finantseerimisvõimaluste puudust. Erinevad riikide poolt pakutavad toetused on väikeettevõtjale keeruliselt kättesaadavad ning pankadest laenu saamiseks ei piisa tagatiseks piirkonna madala väärtusega kinnisvarast. - Ettevõtjatele pakutavad toetused ja finantseerimisvõimalused ning nende taotlemise tingimused on oma olemuselt Valgas ja Valkas erinevad, mis tekitab piirkonna ettevõtjates segadust ja ebavõrdset konkurentsi.
Kohaliku omavalitsuse ja toetavate organisatsioonide koostöö ettevõtjatega	Valga kohaliku omavalitsuse ja Valgamaa Arenguagentuuri poolt korraldatud infopäevad ja nõustamised on leidnud positiivset vastukaja, soodustanud info kättesaadavust ja tõstnud teadlikkust erinevatest arengu võimalustest.	Valkas puudub regulaarne koostöö avaliku sektori ja ettevõtjate vahel, mistõttu võivad Valka ettevõtjad olla oluliselt vähem teadlikud pakutavatest võimalustest.

	Piirkonna tugevused ja võimalused	Piirkonna nõrkused ja arenguvajadused
	Valga ja Valka kohalike omavalitsuste positiivne ja personaalne suhtumine ettevõtjate probleemide lahendamisel.	
Ühine ettevõtluskeskkond	- Piiriäärsest asukohast tulenevalt on piirkonna ettevõtetel võimalus otsida nii hankijaid kui kliente naaberriigist, mis oluliselt soodustab ettevõtluse arengut. - Kahe linna kõrvuti asetsevast asukohast ja tihedast seotusest tulenevalt on piirkonnas nii avalike kui erasektori teenuste pakkumisel võimalik arvestada mõlema linna elanikkonna ja ettevõtluskeskkonnaga nõudlusega. - Ettevõtjatel on võimalik enda tegevuse soodustamiseks kasutada erinevusi Eesti ja Läti seadusandluses ja hinnatasemetes (nt Läti ettevõtjal võib olla lihtsam asutada ettevõtte Eestis; samas Eesti ettevõtjal võib olla odavam hankida toorainet Lätist). - Asukoha tõttu on ettevõtetel rohkem piiriüleseid tehinguid, mis võimaldab suuremal määral kasutada käibemaksu 0% määra ja mille tulemusel on ettevõtete rahavood stabiilsemad.	- Erinevused riikide seadusandluses ja hinnatasemetes tekitavad Valga ja Valka ettevõtete vahel ebavõrdset konkurentsi, mille tulemusel võib olla keeruline siseneda naaberriigi turule. - Vaatamata võimalusest pakkuda piirkonnast teenust samaaegselt mõlema linna elanikele ja ettevõtetele, ei ole käsitleta üldjuhul piirkonda tervikuna. - Valga ja Valka kohalikud omavalitsused tegutsevad ettevõtluskeskkonna turgutamiseks paljuski eraldiseisvalt, kuid peaks just panustama ühistele eesmärkidele ja koos töötama.

Tabel 17: Valga-Valka piiriülese tööjõuliikumise tugevused ja arenguvajadused

	Piirkonna tugevused ja võimalused	Piirkonna nõrkused ja arenguvajadused
Keskmine palk ja sotsiaalsed hüved	Piirkonna elanikel on oluliselt laiemad võimalused sobiva töökoha leidmisel tänu kahe linna asukohale. Valka elanikel on eelkõige võimalus leida kõrgema palgaga töökoht Eestis ning kasutada seejuures Eesti sotsiaalsüsteemi teenuseid.	- Kuna piirkonna töötajad eelistavad Valga ja Valka linna palgataseme ja pakutavate sotsiaalsete hüvede erinevuse tõttu pigem Valgas töötada, siis tekitab selline olukord ebavõrdset konkurentsi kahe linna tööandjate vahel sobiva tööjõu leidmisel. - Piirkonna ettevõtjad on sunnitud tegema lisakulusid, et kaugemalt sobiva profiiliga töötajaid töökohale transportida. - Eesti sotsiaalkindlustus- ja tervishoiusüsteemi pakutavate teenuste ja hüvede kasutamine Valkast pärit töötajate poolt, eeldab Valgas sissekirjutuse omamist. Selle tulemusel on tekkinud olukord, kus ühest küljest ei ole Valga kinnisvaraturul pakkuda neile sobivat elamispinda ja teisalt kasutatakse eluruume ainult sissekirjutuse omamiseks.
Vastuolud tööturul	Nii Valga kui Valka linna tööstus- ja tootmisettevõtete poolt pakutavad töökohad on eelistatud profiili poolest Valka töötajate seas, mis oluliselt avardeb Valka elanike võimalusi.	Kohalik elanikkond vananeb, vähenenud töövõimega elanike arv järk-järgult suureneb ning noored pigem lahkuvad piirkonnast, seetõttu ei leia tööandjad kõrgema kvalifikatsiooniga tööjõudu ja eriala spetsialiste. Samas puudub vanemal töötajaskonnal võimalus leida sobiva iseloomuga töökoht.
Võõrkeele oskus	Valga-Valka elukeskkonna pikaajalise seotuse tulemusel oskavad paljud kohalikud elanikud naaberriigi keelt või valdavad vene keelt, mistõttu on neil laiemad võimalused sobiva töökoha leidmisel.	- Vastava võõrkeele oskuse puudumine piirab piiriülestel tööotsijatel töökoha valikut, kuna kõrgema kvalifikatsiooniga töökohad eeldavad vastavalt eesti või läti keele oskust. - Võõrkeele oskuse puudumise tulemusel on piiriülesel tööjõul tihti probleeme oluliste teenuste kättesaadavusega või töösuhtes enda õiguste ja kohustuste mõistmisega.

	Piirkonna tugevused ja võimalused	Piirkonna nõrkused ja arenguvajadused
		Vähene ja puudulik keeleoskus piirab töötukassa, tööandja vms pakutavatest enesetäienduskoolitustest osavõttu.
Kohalike omavalitsuste ja töötukassa toetavad tegevused	- Valga Töötukassa pakub mitmeid spetsiaalselt kohalikule piiriülesele tööjõule suunatud teenuseid, mis toetab Valkast pärit tööjõu kohanemist ja toimetulekut Valgas. - Valga ja Valka kohalike omavalitsuste ja Töötukassa poolt korraldatud töömessid ja ajaleht on laialt kasutatavad ja tugeva positiivse mõjuga ühise piirkonna tööturu võimalustest teadlikkuse tõstmisele. - Piirkonna töötajate ja ettevõtjate poolt kõrgelt hinnatud infokanalid	Kohalike omavalitsuste ja töötukassa poolt pakutavaid tööpakkumiste kanaleid kasutatakse ainult lihttööliste otsimiseks. Puuduvad konkreetsete meetmed, mille kaudu piirkonda tuua ja viia vastavate tööandjatega kokku spetsialiste ja oskustöölisi.
Piirkonna maine	Valga ja Valka linnad on viimastel aastatel läbi viinud ning planeerinud olulisi investeeringuid linna keskkonna parendamisesse, mille tulemusel on kohalik keskkond ja pakutavad võimalused muutunud oluliselt atraktiivsemaks.	Üleüldine teadlikkus piirkonna viimaste aastate arengust ja võimalustest on madal, mistõttu on võimalikel turistidel, uutel elanikel ja ettevõtjatel piirkonnast pigem negatiivne kuvand.

7. Kokkuvõte ja soovitused arenguvõimaluste toetamiseks

Käesoleva uuringu eesmärgiks oli kogu Valga-Valka piirkonna ettevõtluskeskkonna ning tööjõu liikumise hetkeolukorra kaardistamine ühistel alustel, tuues seejuures välja piirkonna peamised tugevused, probleemid ja arenguvõimalused. Uuring toimus kahes faasis – kui esimese faasi peamine eesmärk oli olukorra kaardistamine, siis teises faasis keskenduti muudatuste väljaselgitamisele. Uuringu teostamiseks kasutati kvalitatiivseid andmekogumise ja –analüüsi meetodeid – dokumendianalüüs, intervjuud, fookusgrupi arutelud, mille raames kogutud informatsiooni analüüsiti vastastikusel seoses. Kõikide kogutud andmete analüüsi tulemustele tuginedes on koostatud antud uuringuaruanne.

Uuringusse kaasati kohalike omavalitsuste ja ametite esindajad (kaasaarvatud teenusepakkujad), piirkonna ettevõtjad ning kohalikud elanikud. Intervjuude ja fookusgruppide tulemusena kujunes ülevaade piirkonnas tegutsevate ettevõtete ja elanike arvamusest ja kogemusest võttes arvesse konkreetse piirkonna tugevusi ja murekohti.

Intervjuude käigus koguti kohalikult omavalitsuselt ning teistelt asutustel esindajatel teavet ettevõtluskeskkonna kohta ning kohalike töötajate seas uuriti piiriülese töötamisega seotud kogemusi. Ettevõtjate puhul oli küsimuste temaatika jaotunud kahe teema vahel võrdselt. Fookusgruppide läbiviimisel keskenduti nii ettevõtlusvaldkonnaga kui ka piiriülese tööjõu liikumisega seotud teemadele. Lisaks uuriti intervjuudes ja fookusgruppides osalenute käest nende üldise tunnetuse kohta piirkonna olukorra ning väljavaadete osas. Peamise ettevõtlust mõjutava asjaoluna tuli välja kahe riigi seadusandluse erinevustest põhjustatavad takistused nii ettevõtjatele kui töötajatele. Seda tunnetasid valdavalt kõik intervjuudes osalenud ning siinkohal oodatakse kahe riigi koostööd ning piirkonnale eristaatuse võimaldamist. Kohalikelt omavalitsustelt aga oodatakse efektiivsemat koostööd ning aktiivset linnapildi arendamist ning piirkonna positiivse maine kujundamist.

Järgnevalt on esitatud ettepanekud Valga-Valka ettevõtluskeskkonna ning tööjõu liikumise arenguvõimaluste toetamiseks. Nende soovitustega kompleksne tegelemine ja koostöö aitaksid kaasa ettevõtluskeskkonna ja tööturu olukorra parandamisele. Ettepanekute väljatöötamisel tugineti intervjuude käigus kogutud andmete analüüsile ning intervjuueeritavate soovitustele.

- 2019. aastal toimuvad Eesti ametnike välitööd Kagu-Eestis (Põlva, Valga ja Võru maakond)⁵⁵. Ametnike välitööd on töömeetod toomaks ühise laua taha Kagu-Eesti kohalikud omavalitsused ja eestvedajad ning ministeeriumid ja riigiametid. Kuna uuringu jooksul on ühe peamise murekohana läbivalt välja toodud valitsuse poolt huvi puudumist piirkonna vastu ning kahe riigi seadusandluse erinevuste poolt tulenevatest tõketest, annaks ametnike välitööde periood hea võimaluse otse suhelda riigi tasandi ametnikega ning samuti võiks siin kaasata Valka kohalikku omavalitsust, ning kutsuda kohtumistele ka Läti valitsuse ametnikke. Sarnast tegevust võiks Valka kohalik omavalitsus välja pakkuda kui parimat praktikat ka Läti valitsusele, kasutades Eesti kogemusest konkreetseid välitöö tulemusi ja mõju piirkonnale. Eesti ja Läti koostöö on piirkonnale erilise tähtsusega ning äärmiselt oluline ja selles suunas on juba ka tööd tehtud. Erinevate ettevõtmiste ja üritustega, nagu seda oli näiteks Eesti-Läti koostööseminar⁵⁶, peaks kindlasti jätkama.
- Valitsuste tähelepanu tõmbamiseks võiks kaaluda ka kaksiklinna murede osas ühise petitsiooni koostamist Eesti ja Läti valitsustele, millele annaksid allkirjad mõlema valla elanikud.

⁵⁵ <https://www.rahandusministeerium.ee/et/eesmargidtegevused/regionaalareng-ja-poliitika/ametnike-valitood-kagu-eestis-2019>

⁵⁶ https://www.valga.ee/uudised-ja-teated/-/asset_publisher/NdxUP2aDtxzz/content/eesti-lati-koostooseminar-keskendus-valga-valka-piirkonnale

- Ühe suure probleemina tuli uuringu käigus välja asjaolu, et kohalikud omavalitsused tegutsevad tihti eraldi ja see tuleneb suuresti sellest, et riikide tasandil ei võeta kaksiklinna muresid kuigi tõsiselt ning puuduvad tugevad eeldused edukaks koostööks. Olukorra parandamiseks võiksid kohalikud omavalitsused välja töötada ühised eesmärgid ning võiksid toimuda ametnike roteerumised kohalike omavalitsuste vahel. Valga ja Valka ametnike tihedam koostöö on samuti üheks linnade arengukavades välja toodud eesmärkidest.
- Linnade välisilme ja elukeskkonna parandamine peaks jätkuvalt olema üks prioriteetidest kahe linna koostöös. Konkreetse murekohana toodi korduvalt esile kaksiklinna kehvad teeolusid ja seetõttu oleks teede korrastamine oluline ettevõtmine nii kohalike elanike kui külaliste jaoks. Mõlemad linnad on oma arengukavades ka linnade infrastruktuuri parandamist esile tõstnud ja selle suunaga tuleks jätkata, sest korralik infrastruktuur ning esinduslik välisilme toetavad nii ettevõtluse arengut kui üleüldist inimeste (sh just noorte) huvi kaksiklinnades tegutsemiseks.
- Kuna ettevõtluskeskkonda mõjutab ka linnade üldine maine ning mõlema linna ettevõtjate poolt mainiti kaksiklinna mitte kuigi atraktiivset mainet, mis võib takistada uute ettevõtete rajamist, peaks prioriteediks olema ka aktiivne mainekujundus. Kuna elanikke on teinud murelikuks linnade negatiivne meediakajastus, võiksid kohalikud omavalitsused lansseerida kampaania, mis toob välja piirkonna tugevused ning aitaks kujundada positiivsemat mainet. Selline tegevus aitaks parandada ühe piirkonna nõrkusena välja toodud negatiivset kuvandit.
- Edukaid Valga ja Valka ettevõtteid tuleks esile tõsta ja turustada väljaspool piirkonda, näiteks toetada ettevõtete osalemist messidel või muudel üritustel kahe riigi tasandil ja ka rahvusvaheliselt. Selline tegevus aitaks kaksiklinna tutvustada suuremas ringis ning parandada üleüldist teadlikkust piirkonnast ja selle tugevustest.
- Kohalikud omavalitsused võiksid prioritseerida eestlaste ja lätlaste koostööd ja põimumist. Ühe võimaluse selleks annab näiteks ESTLAT-WBL projekt⁵⁷, mille eesmärgiks on toetada Eesti ja Läti kutsekoolide õpilaste piiriülest liikumist, et noored saaksid kogemuse naaberriigi töökohapõhises õppes.
- Kaksiklinna kohalikud omavalitsused võiksid ka aktiivselt otsida ning osa võtta rahvusvahelistest programmidest ning projektidest, seda just näiteks innovatsiooni ja teaduse vallas. Rahvusvahelistest programmidest osavõtt on mainitud ka linnade arengukavades ning selle suunaga võiks kindlasti aktiivselt edasi tegeleda. Teaduse ja innovatsiooni arendamise tähtsust on välja toodud ka intervjuudes ettevõtjatega.

Lisaks andsid mõned intervjuueeritavad või fookusgruppidel osalenud omalt poolt konkreetseid soovitusi juba toimuvate tegevuste või muu osas.

- Ettevõtjate hommikusöökidel võiks olla suurem osalejate varieerumine ning samuti võiks kaasata ettevõtjaid ka väljaspoolt piirkonda. Kaaluda võiks ka valdkonnapõhiseid hommikusööke, kuhu on kaasatud vaid ühe kindla sektori ettevõtjad ja spetsialistid.
- Kohalikud omavalitsused võiksid eraldada majaomanikele, kelle maja välisfassaad on kehvast seisust, värvi. Intervjueritavate sõnul oli seda kunagi tehtud ja värvi olemasolul oleksid majaomanikud nõus ise oma maja välisilmet korrastama.
- Fookusgrupis tuldi arutelu käigus välja ideega võimaldada ettevõtjatele tõlk-spetsialisti teenust, sest nähakse, et tihti on ettevõtjate madal initsiatiivikus töötajate abistamisel tingitud ka sellest, et ei olda ise pädevad kahe riigi seadusandluse erinevusest tekkivaid probleeme lahendama.

⁵⁷ <https://estlat.eu/en/estlat-results/estlat-wbl.html>

- Intervjuude ja ka fookusgrupi arutelus nähti ka ühe lahendusena uute kinnisvaraarenduste loomist ja uute eluasemete võimaldamist.
- Linnade elanike suhete parandamiseks nähti hea võimalusena piirkonna lasteaedaid, kus võiks toimuda kakskeelne suhtlus. Keelekümblus lasteaedades tagaks tulevikus kakskeelse elanikkonna, mis omakorda leevendaks tööjõu liikumisele mõeldes keeleoskamatuses seotud probleeme.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et mõlema kohaliku omavalitsuse poolt on piirkonna ettevõtluskeskkonna ja tööjõu liikumise edendamiseks juba palju tehtud. INTERREG Eesti-Läti piiriülese koostöö programm on piirkonda palju turgutanud ning kohalike omavalitsuste koostööd tihendanud. Initsiatiivid, mis on loodud ja veel arendamisel, liiguvad õiges suunas – seda kinnitavad ka uuringu tulemused. Teravamad probleemkohad, mis piirkonna ettevõtluse arengut pärsivad, on suuresti riikliku tasandi teemad ning kohalikel omavalitsustel on siin raske ise muutust vedada.

IV OSA. LISAD

8. Lisa 1 – Intervjuudes osalejate nimekiri

Tabel 18: Uuringu esimeses faasis intervjuudes osalejate nimekiri

Kategooria	Ametikoht	Intervjuutüüp	Intervjuu kuupäev
Valga kohalik omavalitsus	Vallavanem	Individuaalne	06.03.2018
	Asevallavanem	Fookusgrupp	12.04.2018
	Ettevõtlusspetsialist	Individuaalne, fookusgrupp	06.03.2018
Valgamaa Arenguagentuur	Ettevõtluskonsultant	Fookusgrupp	06.03.2018
Töötukassa Valgamaa osakond	Osakonna juhataja	Individuaalne, fookusgrupp	13.03.2018
	Konsultant	Fookusgrupp	12.04.2018
Valgamaa Äriklubi	Valgamaa Äriklubi	Fookusgrupp	12.04.2018
Valga ettevõtte 1	Personalijuhataja	Individuaalne	13.04.2018
Valga ettevõtte 2	Töökoht ei kuulu avalikustamisele ⁵⁸	Fookusgrupp	12.04.2018
Valga ettevõtte 3	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Fookusgrupp	12.04.2018
Valga ettevõtte 4	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Fookusgrupp	12.04.2018
Valga piiriülene töötaja 1	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Individuaalne	09.04.2018
Valga piiriülene töötaja 2	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Individuaalne	12.04.2018
Valka kohalik omavalitsus	Vallavanem	Fookusgrupp	07.05.2018
	Asevallavanem	Individuaalne	07.03.2018
	Arendus- ja planeerimisosakonna juhataja	Individuaalne, fookusgrupp	07.05.2018
	Arendus- ja projektiosakonna juhataja	Individuaalne, fookusgrupp	07.05.2018
Valka ettevõtte 1	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Individuaalne	07.05.2018
Valka ettevõtte 2	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Fookusgrupp	07.05.2018
Valka ettevõtte 3	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Fookusgrupp	07.03.2018
Valka piiriülene töötaja 1	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Individuaalne	07.05.2018
Valka piiriülene töötaja 2	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Individuaalne	07.03.2018
Valka piiriülene töötaja 3	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Fookusgrupp	07.03.2018

⁵⁸ Töökohad ei kuulu avalikustamisele intervjuueeritavate soovil

Tabel 19: : Uuringu teises faasis intervjuudes osalejate nimekiri

Kategooria	Ametikoht	Intervjuutüüp	Intervjuu kuupäev
Valga kohalik omavalitsus	Kommunikatsioonijuht	Fookusgrupp	28.03.2019
	Ettevõtlusspetsialist	Fookusgrupp	28.03.2019
	Ettevõtlusspetsialist	Fookusgrupp	28.03.2019
Valgamaa Arenguagentuur	Ettevõtluskonsultant	Individuaalne	04.02.2019
Töötukassa Valgamaa osakond	Osakonna juhataja	Fookusgrupp	28.03.2019
	Konsultant	Fookusgrupp	28.03.2019
Valga teenusepakkuja	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Individuaalne	03.04.2019
Valga teenusepakkuja	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Fookusgrupp	28.03.2019
Valga teenusepakkuja	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Fookusgrupp	28.03.2019
Valga teenusepakkuja	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Fookusgrupp	28.03.2019
Valga ettevõtte 1	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Individuaalne; fookusgrupp	26.02.2019
Valga ettevõtte 2	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Individuaalne	26.02.2019
Valga ettevõtte 3	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Individuaalne	27.02.2019
Valga ettevõtte 4	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Individuaalne	27.02.2019
Valga ettevõtte 5	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Individuaalne	28.02.2019
Valga ettevõtte 6	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Individuaalne	28.02.2019
Valga ettevõtte 7	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Individuaalne	06.03.2019
Valga ettevõtte 8	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Individuaalne	22.04.2019
Valga ettevõtte 9	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Fookusgrupp	28.03.2019
Valga piiriülene töötaja 1	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Individuaalne	08.03.2019
Valga piiriülene töötaja 2	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Individuaalne	17.05.2019
Valga kohalik omavalitsus	Arendus- ja planeerimisosakonna juhataja	Fookusgrupp	17.04.2019
	Hariduse ja kultuuri üksuse juhataja	Fookusgrupp	17.04.2019
	Linnapea	Fookusgrupp	17.04.2019
	Koostööspetsialist	Fookusgrupp	17.04.2019
Läti Tööhõiveagentuur	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Fookusgrupp	17.04.2019
Kodakondsus- ja migratsiooniamet	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Fookusgrupp	17.04.2019
Valga ettevõtte 1	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Individuaalne	15.03.2019

Valka ettevõtte 2	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Individuaalne	18.03.2019
Valka ettevõtte 3	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Individuaalne	14.03.2019
Valka ettevõtte 4	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Individuaalne	21.03.2019
Valka ettevõtte 5	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Individuaalne	22.03.2019
Valka ettevõtte 6	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Individuaalne	22.03.2019
Valka ettevõtte 7	Töökoht ei kuulu avalikustamisele	Fookusgrupp	17.04.2019

9. Lisa 2 – Valga ja Valka linna ettevõtete andmed sektorite lõikes perioodil 2015-2018

Tabel 20: Valga linna ettevõtete andmed sektorite lõikes 2015.aastal

Sektor	Juriidiliste isikute arv	Käive	Ühendusesisese käibe ja ekspordi summa	Töötajate arv	Põhivara soetus	Riiklikud maksud	Tööjõumaksud	Keskmine aastapalk
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus. Finants- ja kindlustustegevus	13	8 854	0	8	0	718	0	0
Ehitus	64	8 703 977	76 984	418	-178 736	1 123 105	780 218	5 154
Haldus- ja abitegevused	37	1 583 281	241 151	25	-80 679	48 681	24 962	2 804
Haridus	28	352 498	0	685	0	530 397	544 292	6 235
Hulgi- ja Jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	118	37 338 659	9 879 603	952	-184 566	4 119 541	880 723	3 570
Info ja side	21	178 002	16 553	17	-5 708	39 466	22 749	3 774
Kinnisvaraalaane tegevus	47	1 940 259	9 950	29	-47 068	115 025	36 894	2 814
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	81	189 561	0	186	-34 600	72 160	83 211	1 918
Kutse-, teadus- ja tehnikaalaane tegevus	57	1 623 927	23 726	155	-217 441	475 837	289 983	5 143
Majutus ja toitlustus	26	1 697 343	136 532	111	-2 002	238 704	163 322	3 436
Muud teenindavad tegevused	73	519 853	189 150	164	-45 914	135 454	124 264	1 692
Mäetööstus. Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	5	2 372 252	21 954	46	-927 081	-172 789	207 038	9 805
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	22	14 419 403	25 473	116	-155 946	900 648	449 911	7 613
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	21	7 208 215	0	555	-113 208	1 874 488	2 016 259	8 974
Töötlev tööstus	49	61 877 917	23 872 217	1 427	-2 556 975	4 730 144	5 015 297	7 133
Veondus ja laondus	29	13 308 969	6 342 714	226	-605 771	994 610	499 678	4 712
Teadmata	12	97 772	0	8	-5 400	11 437	5 077	2 624

Tabel 21: Valga linna ettevõtete andmed sektorite lõikes 2016.aastal

Sektor	Juriidiliste isikute arv	Käive	Ühendusesisese käibe ja ekspordi summa	Töötajate arv	Põhivara soetus	Riiklikud maksud	Tööjõumaksud	Keskmine aastapalk
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus. Finants- ja kindlustustegevus	14	84 552	0	8	0	567	0	0
Ehitus	69	7 804 359	242 534	356	-7 486	1 049 823	679 283	4 249
Haldus- ja abitegevused	44	1 662 758	543 700	314	0	153 596	80 373	1 402
Haridus	30	405 308	2 789	753	0	593 878	612 603	6 083
Hulgi- ja Jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	132	37 175 629	10 884 517	659	-131 182	4 386 764	945 399	3 930
Info ja side	24	224 030	317	20	-4 589	62 736	36 198	4 410
Kinnisvaraala tegevus	50	1 018 440	117 537	24	0	9 862	44 878	4 445
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	85	253 224	10 000	218	-4 015	101 248	103 374	1 838
Kutse-, teadus- ja tehnikaala tegevus	64	1 932 403	18 958	373	-23 122	530 928	333 157	7 218
Majutus ja toitlustus	26	1 499 519	53	105	0	250 153	175 940	4 021
Muud teenindavad tegevused	77	422 644	147 217	156	-27 700	108 299	113 713	1 675
Mäetööstus. Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	5	2 465 348	41 639	45	-235 111	374 535	234 123	10 335
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	23	14 256 727	4 736	115	-383 149	876 490	399 634	6 585
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	22	7 579 556	0	584	-15 702	2 073 406	2 223 924	10 542
Töötlev tööstus	53	69 406 707	27 158 478	1 446	-2 917 253	5 279 535	5 239 853	7 407
Veondus ja laondus	34	13 137 756	3 511 056	233	-484 263	1 748 097	560 773	5 167
Teadmata	14	117 359	846	13	0	16 955	8 110	2 075

Tabel 19: Valga linna ettevõtete andmed sektorite lõikes 2017. aastal

Sektor	Juriidiliste isikute arv	Käive	Ühendusesisese käibe ja ekspordi summa	Töötajate arv	Põhivara soetus	Riiklikud maksud	Tööjõumaksud	Keskmine aastapalk
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus. Finants- ja kindlustustegevus	17	67 080	1 350	9	0	195	0	0
Ehitus	84	8 363 875	177 781	398		1 229 644	724 510	4 938
Haldus- ja abitegevused	45	1 361 273	158 784	244	0	247 446	122 410	4 264
Haridus	32	527 123	4 368	728	0	773 304	798 647	7 448
Hulgi- ja Jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	152	43 313 434	15 440 566	452	-4 967	4 286 948	981 476	8 659
Info ja side	26	845 868	216 201	18	-1 610	147 011	38 905	6 131
Kinnisvaraala tegevus	53	1 077 246	84 131	25	0	130 846	38 618	3 946
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	90	247 632	12 079	348	-6 675	136 805	146 644	1 379
Kutse-, teadus- ja tehnikaala tegevus	74	1 897 931	41 024	155	-2 920	539 456	329 588	6 490
Majutus ja toitlustus	29	1 652 913	3 409	138	0	280 276	195 324	3 460
Muud teenindavad tegevused	82	1 044 053	533 606	158	0	103 032	106 261	1 612
Mäetööstus.Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	5	2 455 740	53 195	46	-471 685	253 098	237 370	10 082
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	23	12 591 124	5 047	91	-18 146	371 384	399 547	8 742
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	22	8 115 597	0	576	0	2 152 434	2 302 511	10 890
Töötlev tööstus	58	76 024 140	30 937 208	1 378	-68 399	6 442 248	5 366 685	7 844
Veondus ja laondus	38	14 374 571	3 872 490	229	0	2 810 409	607 983	5 386
Teadmata	24	137 516	3 489	8	0	22 659	10 502	3 475

Tabel 23: Valga linna ettevõtete andmed sektorite lõikes 2018. aastal

Sektor	Juriidiliste isikute arv	Käive	Ühendusesisese käibe ja ekspordi summa	Töötajate arv	Põhivara soetus	Riiklikud maksud	Tööjõumaksud	Keskmine aastapalk
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus. Finants- ja kindlustustegevus	15	42 818	9 117	305		3 356 214	3 621 960	5 869
Ehitus	93	11 120 344	387 844	405		1 412 964	884 707	6 192
Haldus- ja abitegevused	49	3 045 645	68 047	249		415 475	203 784	5 644
Haridus	29	821 719	2 536	730		977 769	939 286	8 998
Hulgi- ja Jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	163	44 223 278	19 123 216	459		4 299 590	1 049 684	8 575
Info ja side	26	470 438	39 167	22		98 224	46 555	5 715
Kinnisvaraala tegevus	58	1 168 430	50 985	33		-281 670	40 437	3 996
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	93	367 906	32 355	331		143 564	143 437	2 012
Kutse-, teadus- ja tehnikaala tegevus	77	1 935 131	27 906	123	-2 831	581 926	341 673	6 932
Majutus ja toitlustus	30	1 516 658	3 600	121		223 881	155 417	3 847
Muud teenindavad tegevused	96	709 885	391 895	84		108 641	104 513	2 760
Mäetööstus.Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	5	2 760 124	139 131	56		456 074	242 174	8 965
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	23	11 925 312	4 013	93		829 996	405 392	9 278
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	23	8 812 156	0	574		2 262 763	2 417 261	11 836
Töötlev tööstus	64	82 166 005	33 967 601	1 271		6 336 986	5 304 289	8 856
Veondus ja laondus	38	16 491 623	4 387 249	217		3 391 764	524 046	6 167
Teadmata	28	149 681	507	19		50 305	33 536	5 519

Tabel 24: Valka linna ettevõtete andmed sektorite lõikes 2015. aastal⁵⁹

Sektor	Käive	Põhivara soetus	Riiklikud maksud	Tööjõumaksud
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus. Finants- ja kindlustustegevus	0	0	0	0
Ehitus	8 225 299	1 181 872	-575 080	438 200
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	4 514 500	10 449 922	830 420	74 730
Haldus- ja abitegevused	192 015	13 112	16 420	7 990
Haridus	10 230	0	70	0
Hulgi- ja Jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	4 154 819	399 159	569 000	260 900
Info ja side	136 211	43 926	44 680	25 500
Kinnisvaraala tegevus	1 366 993	1 197 137	139 620	105 670
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	0	0	0	0
Kutse-, teadus- ja tehnikaala tegevus	205 517	10 018	19 800	6 480
Majutus ja toitlustus	784 933	189 024	147 400	84 650
Muud teenindavad tegevused	3 395	535	240	180
Mäetööstus.Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	49 705	12 270	18 460	9 290
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	2 127 690	1 263 113	84360	103 020
Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	0	0	0	0
Töötlev tööstus	7 446 427	4 323 135	579 110	841 160
Veondus ja laondus	629 733	360 867	36 080	33 650

⁵⁹ Informatsoon Valka linna ettevõtete ühendusesisese käibe ja ekspordi, töötajate arvu ja keskmise aastapalga kohta sektorite lõikes ei ole saadaval.

Tabel 205: Valka linna ettevõtete andmed 2016. aastal

Sektor	Käive	Põhivara soetus	Riiklikud maksud	Tööjõumaksud
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus. Finants- ja kindlustustegevus	0	0	0	0
Ehitus	4 024 676	917 703	201 730	360 320
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	3 550 446	9 858 716	721 090	88 110
Haldus- ja abitegevused	142 804	0	54 770	23 120
Haridus	10 256	1 160	760	0
Hulgi- ja Jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	22 132 577	674 766	1 116 770	349 410
Info ja side	130 095	38 178	40 060	23 110
Kinnisvaraalaane tegevus	1 516 952	1 133 506	173 690	111 980
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	0	0	0	0
Kutse-, teadus- ja tehnikaalaane tegevus	251 777	2 779	16 420	4 430
Majutus ja toitlustus	1 131 065	193 308	190 900	127 370
Muud teenindavad tegevused	0	0	0	0
Mäetööstus.Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	10 126	5 028	4 340	3 450
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	1 575 943	1 321 535	112 880	107 740
Tervishoid ja sotsiaaltoolekanne	0	0	0	0
Töötlev tööstus	8 711 728	4 313 925	621 040	894 840
Veondus ja laondus	546 636	364 653	53 460	33 140

Tabel 26: Valka linna ettevõtete andmed sektorite lõikes 2017. aastal

Sektor	Käive	Põhivara soetus	Riiklikud maksud	Tööjõumaksud
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus. Finants- ja kindlustustegevus	0	0	0	0
Ehitus	4 209 232	719 178	64 870	311 700
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	4 283 568	9 701 335	862 180	101 320
Haldus- ja abitegevused	79 818	0	22 840	9 650
Haridus	22 498	773	760	0
Hulgi- ja Jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	72 039 002	1 295 909	5 522 290	648 140
Info ja side	307 781	36 989	50 440	25 920
Kinnisvaraalne tegevus	1 596 657	1 921 762	228 350	120 120
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	0	0	0	0
Kutse-, teadus- ja tehnikaalne tegevus	137 551	13 048	31 230	11 320
Majutus ja toitlustus	1 218 253	198 192	240 100	152 920
Muud teenindavad tegevused	19 911	705	1 950	1 970
Mäetööstus.Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	22 498	2 211	550	0
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	1 403 942	1 209 201	9 250	101 900
Tervishoid ja sotsiaaltoetused	78 217	14 413	12 780	12 770
Töötlev tööstus	10 471 223	5 071 398	848 210	1 081 460
Veondus ja laondus	2 900	292 489	65 740	39 010

Tabel 27: Valka linna ettevõtete andmed sektorite lõikes 2018. aastal

Sektor	Käive	Põhivara soetus	Riiklikud maksud	Tööjõumaksud
Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus. Finants- ja kindlustustegevus	0	0	0	0
Ehitus	5 246 620	658 942	281 620	385 600
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	4 209 270	9 102 763	892 680	106 730
Haldus- ja abitegevused	45 608	8 700	7 780	3 390
Haridus	16 150	367	50	0
Hulgi- ja Jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	6 418 842	346 691	875 520	308 600
Info ja side	130 617	36 318	36 530	20 050
Kinnisvaraalne tegevus	1 852 557	2 443 277	273 260	131 570
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	0	0	0	0
Kutse-, teadus- ja tehnikaalne tegevus	124 729	18 790	28 530	8 610
Majutus ja toitlustus	1 245 575	225 334	281 940	163 540
Muud teenindavad tegevused	122 627	380	15 290	170
Mäetööstus.Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	0	108	0	0
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	1 726 847	1 080 124	46 920	92 000
Tervishoid ja sotsiaaltoetused	76 293	10 883	14 850	14 860
Töötlev tööstus	6 728 132	682 528	731 150	834 760
Veondus ja laondus	0	0	0	0